

خدا آفرین

تورکجه - فارسه

فرهنگی ، اجتماعی ، علمی

تیر ۱۴۰۱ - شمارگان مسلسل ۲۰۷ - سال بیستم قیمت ۴۰۰۰۰ تومن

BİLİM İNSANLARIMIZ بیلیم اینسانلاریمیز

بیلیم و بیلیم اینسانی حاقیندا بیلگی

BİLİM VƏ BİLİM İNSANI HAQQINDA BİLGİ

موشاهیده ائتدیکلری زامان شئیلری گۆرمک قابیلیتینه مالیکدیرلر.

علم نه دیر ؟

علم و تئخنولوگیا موهندیسلیک پروتسئینده اینسانین مؤوجودلوغونو خاراكتئریزه ائدیر. علم بیر پئشه اولاراق بو گون گئنیش شکیلده تطبیق اولونور. علمه بشریت، نظرییه و ائمپیریزم داخیلیدیر. نظرییه چی عادتین مؤوجود معلوماتلارلا یئنی مودئلر یارادیر و یئنی نتیجه لری پروقنوزلاشدیریر. تجروبه چی موشاهیده یولو ایله یئنی مودئلری سیناقدان کئچیریر.

بو ایکی آنلایش آراسیندا چوخ دا فرق یوخدور و عالیم عادتین ایکی آنلایشی تطبیق ائدیر. ریاضیات چوخ واخت علمه عئینی ساحه ده قروپلاشدیریلیر. بعضی بؤیوک فیزیکلر ده چوخ یاخشی ریاضیاتچیلار ایدی. نظرییه عالیملریندن توتوموش ائمپیریک عالیملره قدر دقیق سرحدی اولمایان بیر کونتینووم وار. نظری فیزیکا ایله تطبیقی ریاضیات آراسیندا شخصیت، تحصیل و پئشه فعالیتی باخیمیندان جزی فرقلر وار.

علم بیر نئچه سببه گۆره بشریت اوچون ماراقلی اولار بیلر. چوخلاری رئالیغا بؤیوک ماراق گۆستره رک دونیامیزین نئجه یاراندیغینی آنلاماغا جان آتیرلار.

دیگر حیصه سی ایسه همیاشیدلاری طرفیندن باشا دوشولمک و یا بیلکیرینی اینسانلارین، میلترلرین، طبیعتین، صنایعین ساغلاملیغینا، فایداسینا تطبیق ائتمک ایسته بیر.

Sorumlu müdir və baş yazar:
Dr. Hüseyin Şərqidərək SOYTÜRK

مدیر مسول و سر دبیر :

دکتر حسین شرقی دره جک (سوی تورک)

لابوراتوریادا چالیشان عالیملر (بیلیم اینسانی)

عالیم کایناتلا علاقه لی حادثه لر و دییشنلر اوچون علمی معلوماتلارین الدهه ائدیلمه سی اوصوللاریندان ایستیفاده ائده رک ((سیستمتیک)) شکیلده معلومات الدهه ائتمه یه چالیشان شخصدیر.

داها محدود معنادا علمی مئتوددان ایستیفاده ائدن فرددیر. شخص بیر و یا بیر نئچه علم ساحه سی اوزره موتخصیص اولار بیلر. عالیملر؛ اولنار فیزیکی، ریاضی و سوسیال ساحه لر ده داخیل اولماقلا بوتون علم ساحه لرینده تدقیقاتلار آپاریرلار. اولنار حادثه لرله باغلی سواللار وئرن و سیستملی شکیلده همین سواللارا جاواب وئرمه یه چالیشان اینسانلاردیر.

طبیعتجه ماراقلی و یاخشی تشکیلاتلانمیش اینسانلاردیر. دیگر اینسانلاردان فرقلی اولاراق، علم آداملاری شئیلری موشاهیده ائتمک و

عینی زاماندا، وهئوئلل فیزیک سۆزونون فرانسىزجا سۆزونه اويغون اولماسینی نظرده توتوردو. بو سۆزون بير چوخ يئرده ايشله ديلمه سی اون ایل چکدی. فیزیک سۆزو آمريکادا ۱۹- جو عصرین سونلاريندا، اینگیلتره ده ايسه ۲۰- جی عصرین اوللرينده گئیش ايستیفاده اولونان سۆزه چئوریلدی.

قاری ب. فئرنقرئن دئیردی: " تاریخده هئچ کیم طبیعت فلسفه سینی و علمینی بیزیم آنلادیغیمیز کیمی بؤیوک یونان فیلسوفو و یا عالیمی کیمی شرح ائده بیلمز. آریستوتئل (میلادان اونجه. ۳۸۴-۳۲۲)، ایکی مین ایلدن آرتیق بیر مودت عرضینده بیزه ان دریندن و گئیش شکیلده موراجیعت ائتمیشدیر "

مشهور عالیملر

فیزیک ایزاک نیوتون بوتون زامانلارین ان بؤیوک عالیملریندن بیری حساب اولونور.

چارلز داروین بوتون دؤورلرین ان نوفوذلو عالیملریندن بیری حساب اولونور.

ماریه جوریه بیر قادین کیمی فیزیک و کیمیا وئردیگی تۆهفه ایله تانییر.

فیزیک آلبئرت انیشتین ۲۰-جی عصرین ان تانیمنیش علم آداملاریندان بیریدیر. او آنلاردان بیریدیر.

آتوم فیزیکاسی نیئلس بوهر ۲۰-جی عصرین ان نوفوذلو عالیملریندن بیریدیر.

نظری فیزیک ستیونن هوکینق کوسمولوگییا و کوانت جاذبه سینه وئردیگی تۆهفه لرله تانییر.

عالیملرین سوسیال روللاری و اونلارین پریوریتتلری موعاصیر علم اینتیظامی نین یارانماسیندان اول دفعه لرله تکامل ائتمیشدیر. موختلیف یاشلاردا اولان علم آداملاری (و اونلارین سلفلری، طبیعت فیلسوفلاری، ریاضیاتچیلار، طبیعت تاریخچیلری، طبیعت ایلاهیاتچیلاری، موهندیسلر و علمه تۆهفه وئرمیش دیگر علم

علمین تاریخی اینکیشافی و منشایی

اینگیلیس فیلسوفو و علم تاریخچسی ویلیام وهئوئلل ۱۸۳۳-جو ایلده " عالیم " تئرمینینی ایشلندی و یازیلاریندا آنونیم اولاراق ايستیفاده ائتدی. وهئوئلل-این کونسئپسیاسی بیر قدر فرقلیدیر کی، بو، اونون یئنی ادبیاتا داخیل ائدیگی سۆزله طبیعی بیلکلرده و دیگر علم فورمالاریندا کونسئپسیا آراسینداکی سرحدین سورعتله آرتماسینا جاواب ایدی. وهئوئلل یازیردی کی، علم پارچالانماغا و پارچالانماغا مئیلیدیر. کیمیاچی، ریاضیاتچی، طبیعتشوناس و عومومی معنادا " فیلسوف " کیمی آنلایشلار آرتیق ائکسپئرمئننتال فیلسوفلارین خبردارلیغی اولمادان علمله مشغول اولان قروپلاری بیر آریا گتیرمک اوچون کیفایت ائتمیردی. بریتانیا علمین اینکیشافی آسسوسیاسیاسی نین عوضولری گؤروشلرینده آدئکوات ایفاده نین اولماماسیندان شیکایتله نیلر. وهئوئلل حاضرلادیغی حساباتدا اؤزونه ده توخوناراق، " بعضی داھی اینسانلار صنعتچی ایله موقاییسه ائده رک علم سۆزونو فورمالاشدیرا بیله جکلرینی دوشونورلر.

وهئوئلل بو دفعه بو سۆزو داها جیدی تکلیف ائتدی و آنونیم اولاراق ايستیفاده ائتدی (۱۸۴۰): " فیزیک اوچون حکیم سۆزونو ايستیفاده ائده بیلمه دیگیمیز اوچون من فیزیک سۆزونو ایشلئتدیم. عومومیلیدکه علمین یئتیشدیریلیرینی تصویر ائتمک اوچون خصوصی بیر آد لازیمدیر. عالیم دئمه لییم. موسیقی، رسم و یا شعرله مشغول اولانلاری رسام آدلاندیردیغیمیز کیمی، ریاضیات، فیزیک، طبیعتله مشغول اولانلاری دا عالیم آدلاندیرمالییق "

موختلیف دینلر و سیاست طرفدارلاری طرفیندن حیمایه ائدیلدی.

اورتا عصر اونیوئرسیتئت سیستمینده بیلک ایکی یئر بؤلونوردو. بونلار تریویومدور (" اوچ یول " معناسینی وئرن لاتین سؤزودور. اورتا عصر آروپا اونیوئرسیتئتلیرینده کی بوگونکو لیسانس تحصیلی ایله برابر دئییه بیله جگیمیز تحصیل سیستمی. او، قرامماتیکا -قرامماتیکا، دیسکورس-ریتوریکا- و منطیقندن عیبارتدیر. تریویومدان سونرا گلیر. کوادریویوم) و کوادریویوم (تریویومدان سونراکی ایکینجی حیصه آریفمئتیکا، هندسه، موسیقی و آسترونومییا، اونون ایچینده کی مؤوضولار اؤز-اؤزلوگونده آیریلمازدیر، چونکی هندسه کوسموسدادیر (اوزای)، موسیقی زاماندا دیر، آسترونومییا ایسه کوسموسدا آریفمئتیکیدیر و واخت).

اونا گؤره ده اورتا عصرلرین عالیملری یا ریاضیاتچی، یا دا فیلسوف اولوبلار. بیتکیلر و حیوانلار حاقیندا معلوماتلار داها چوخ حکیملرین ماراغیندا ایدی. اورتا عصرلر ایسلامی دؤورونده علم طبیعت علمی نین یئنی اینکیشاف اوسوللاری یاراتدی، باخمایاراق کی، بونلار اونون فیلسوف و ریاضیاتچی کیمی ایجتیماعی رولو چرچیوه سینده ایدی. ایسلامین قیزیل دؤورو کیمی قلمه وئریلن دؤورون عالیملری، اورتا عصرلر و رنسانس دؤورلری بعضی فعالیتلری معاصر علم اینتیظامی ایله اوست-اوسته دوشمه دیگی اوچون پولیمات (هزارفن) حساب اولونوردو.

بیر چوخ پولیماتلار دیندار ایدیلر. مثلا، ابن حیثم و بیرونی علم کلامجی ایدی (ایسلام دینی نین عقیده/عقیده مسله لرینی آراشدیران دینی- فلسفی نظرییه و نظرییه لرله مشغول اولان و بو چرچیوه ده تاریخا اینکیشاف ائدن علم ساحه

آداملاری) جمعیتده چوخ آیری یئرلر توتوموشلار و اونلارلا علاقه لی سوسیال نورمالار، اخلاقی دیرلر و ائپستئمیک فضیلتلر (و گؤزله نیلن) اونلاردان) زامانلا چوخ دیشمیشدیر.

معاصر علمین اساسی کیمی گؤتورولن بعضی عالیملر تاریخ صحنه سینده نه قدر موختلیف تاریخی شخصیتلر کیمی یئر آلیبلار. بعضی تاریخچیلر قئید ائدیرلر کی، محض ۱۷-جی عصرده علم اؤزونون معاصر فورماسیندا نظرچارپاجاق درجه ده اینکیشاف ائتمیشدیر (داها چوخ علمی اینقیلاب کیمی تانینیر) و طبیعی اولاراق ایلك علم آداملاری کیمی تانینان شخصلر بو شخصیتلر کیمی تانینیر. عالیم کیمی گوندمه گلن سؤزو پئشه کیمی فعالیت گؤسترن اینسانلارلا محدودلاشدیرساق، عالیمین سوسیال رولو اساسن ۱۹-جو عصرده علمین پیشکارلاشماسی نین ترکیب حیصه سی کیمی مئیدانا چیخیر.

قدیم و اورتا عصر لر علمی

طبیعت حاقیندا بیلک کلاسسیک آنتیک دؤورده بیر چوخ عالیملر طرفیندن آپارلمیشدیر. قدیم یونانیستاندا اینسانلار علمه چوخ بؤیوک توهفه لر وئردیلر - هندسه و ریاضی آسترونومییا ایشینده، بیولوگیانین اثرکن تطبیقینده و بیتکی و حیوانلارین تصنیفاتیندا، نظرییه لر و بیلک لرین اؤیره نیلمه سینده - فیلسوفلار و حکیملر طرفیندن ائدیلمن توهفه لر. اوسته لیک، بو اینسانلار موختلیف آلوئرجی ایدیلر.

بو اینسانلارین آشکار ائدیگی موختلیف معلوماتلار روما ایمپئریاسینا قدر داوام ائتدی و آروپادا بیر چوخ دینی قوروملار طرفیندن تانیندی. آسترولوگییا و آسترونومییا ان واجب بیلیه چئوریلدی و آسترونوملار و آسترولوقلار

نئچه ایل اول آمئریکالی حکیم اولیوئر وئندئل هولمئس، سر، شاعیر و ائسسئیست، دوغوش زامانی قادینلاردا سئپسیسین حکیملر و طیب باجیلاری نین الی ایله یاییلدیغینی سؤیله دی. ساغلاملیق و بیولوگیادا قان دؤورانی، گالئن هاروئی کیمی بیر چوخ جلب ائدیجی حکایه لر وار. گئنئتیکا (ژنتیک) و موللار ائکولار بیولوگیانین چیچکلنمه دؤورو ۲۰-جی عصرده مشهور آدلارلا دولو ایدی.

رامون ی جاژال ۱۹۰۶-جی ایلده نئورولوگییا ساحه سینده آپاردیغی موشاهیده لره گؤره نوبئل موکافاتی آلدی. بعضی اینسانلار موشاهیده و ائکسپئریمئنتال علم آراسیندا، مثلا، آسترونومییا، مئتئورولوگییا، اوکئانوقرافییا، سئیسمولوگییادا دیخوتومییا اولدوغونو ایدیعا ائدیملر. آسترونوملار اوپتیکا ساحه سینده اساس تدقیقاتلار آپاردیلار، یوکلہ باغلی آلت آلتینی اینکیشاف ائتدیردیملر و سون اون ایلده دیگر پلانئتلی آراشدیرماق اوچون کوسمیک زوند گؤندریلدی و هوببلی کوسمیک تئلسکوپو کایناتین منشایینی اؤیرنمک اوچون ایستیفاده ائدیلدی ۱۴ میلیارد ایللر اؤنجه.

سپئکتروسکوپیا اولدوزلاردا اونلارلا عوضوی مولکولو موعین ائدیر. لابوراتوریا تجروبه لری و کومپوتئر سیمولیاسیاسی نتیجه سینده الده ائدیلن بو معلوماتلار کیمییا یئنی بیر ساحه وئریر. کومپوتئر مودئلشدیرمه و عددی اوصوللار علم ساحه سینده هر بیر طلبه نین احتیاج دویدوغو تئخنیکلار دیر.

علمده قادینلار

علمله مشغول اولان قادینلارین سایى عمومیتله موهندیسلیک استاتیسٹیکاسی ایله باغلیدیر، لاکین فایزلهر بو ساحه ده قادینلارین سایى نین آز اولدوغونو گؤستریر. علم و موهندیسلیک اوزره

سینه علمی کلامجی دئییلیر. حکیم اولان ابن سینا و ابن نفیس حافیظ ایدیلر؛ بوتانیک اوتتو برونفئلس پروتئستانتلیغین ایلاهیاتچیسى و تاریخچیسى ایدی؛ آسترونوم و حکیم نیکولای کوپئرنيک کئشیش ایدی.

عالمیلرین تاریخی

دئکارت تکجه آنالیتیک هندسه نین قاباقلیلاریندان بیری دئییل، او، هم ده مئخانیکا فننی نین نظرییه سینى فورمالاشدیرمیش، عضله لرین دارالماسی و قاوراایش سوبیئکتلری نین منشایی حاقیندا فیکرلر اینکیشاف ائتدیرمیشدیر. گؤرمه قابیلیتی فیزیکلر یوونگ و هئلمهولتز طرفیندن تدقیق ائدیلمیشدیر.

هئرمانن وون هئلمهولتز اوپتیکا، ائشیتمه و موسیقی ایله ده مشغول اولوردو. او، نیوتون دئکارتین ایجاد ائتدیگی ریاضیات ساحه سی اولان حسابلامالاری گئنیشلندیردی (الغیبیز یئنی زامانسیز فورمادا). کلاسسیک مئخانیکى دوستورداکی معنالاری اینکیشاف ائتدیردی، ایشیق و اوپتیکا ساحه سینده آراشدیرمالار آپاردی. فوریه ریاضیاتین یئنی بیر قولونو - فوریه سریاسینی کشف ائتدی - ایستیلیک، آخین و اینفراقیرمیزی اوزرینده ایشله دی و ایستیخانا ائففئکتینی کشف ائتدی. وون نئومانن، تورینگ، آلتکساندر کهینجین، آندرئی مارکوو و ریئنئر کیمی ریاضیاتچیلارین هامیسی احتمالین، کومپوتئرلرین ایش منطقى نین، استاتیسٹیک مئخانیکا و کوانت مئخانیکاسی نین اساسینی قویاراق علمه بؤیوک توهفه لر وئرمیشلر. قالیئو دا داخیل اولماقلا بیر چوخ ریاضیاتچی دا موسیقیچی ایدی. ۱۹-جو عصرین سونلاریندا عوضوی کیمییاچی لوویس پاستئور خسته لیکلره سبب اولان میکرو اورقانیزملری کشف ائتدی. بیر

دوكتورانتوراييا قبول ائيدلن قادينلارين سايبى ١٩٧٠-جى ايلدن ١٩٨٥-جى ايله قدر جمعى ٧ فايزدن ٣٤ فايزه يوكسلميشدير. ١٩٧٥-جى ايلده فاكولته لرى بيتيرن ٣٨٥ قادي نين سايبى ١٩٨٥-جى ايلده ١١٠٠٠ نفره يوكسلىدى. خصوصيله، ايش يئرلىرى و گلير سوييه لرينده برابر سيزلىك وار. ائيسئنهارت و فينكئلين فيكرينجه، قادينلار و كيشيلر عئىنى كئيفيتلره ماليك اولسالار دا، كيشيلرين ايمتيازلى وظيفه لريندن داها آشاغى وظيفه لرده چاليشيرلار. " ١٩٨٩-جو ايلده قادينلارين ٤٠ فايزى ايله موقاييسه ده كيشيلرين ٦٥ فايزى ساخلانيليب. گلير مسله سینه گلينجه، كيشيلرين ايللىك معاشى قادينلارين لاردان چوخ اولوب "

عالميلرين نؤعلرى

بونلارى پئشه سرحدلرينه اهميت وئرمك كيمي ده دوشونمك اولار. بونلارا بيولوگيا و كوسمولوگيا، خصوصن ده مولئكوليار بيولوگيا و اينسان گئنومو لايحه سى داخيلدير. آكتيو تدقيقاتين ديگر ساحه لرينه مادده نين ائلئمئنتار حيصه جيكلرى نين اولچولمه سى داخيلدير. بونلار حيصه جيكلر فيزيكاسى و نانوتئخنولوگيا ايله موعين ائديلىر. اوميد بودور كى، بوتون بونلار ميكروسكوپيك كومپوتئرلىرى و صنعى اينتئلئكت كيمي ائلئكترون اوبيئكتلىرى تكميللشديره جك. بئيين فونكسييالارى و نؤروترانسميتئر بؤيوك اولچوده كشف ائديلسه ده، عاغيلدا و اينسان دوشونجه سينده داها چوخ قارانلىق حؤكم سورور.

فيئلد طرفيندن عالميلر

كند تصروفاتى موهنديسى
آرخئولوق
آسترونوم
آستروفيزيك

آستروبيولوق
بيولوق
بيوتئخنولوق
بيوينفورماتور
بيوفيزيك
بوتانيك
ائكولوق
ائنتومولوق
تكاملوچو بيولوق
گئنئتيك

هئروپوتولوق (سورونلرى و آمفيبييالارى اؤيرنن شخص)

ايممونولوق (ايممونولوق)

ايختيولوق (باليقلارلا مشغول اولان شخص)

لئپيدوپتئريست

ماممالوگ (ممه ليلرى اؤيرنن شخص)

دنيز بيولوق

بيوطيبى

ميكروبيولوق

مولئكوليار بيولوق

ميكولوق (فوقولوق)

نئيروبيولوق

ديئتولوق

اورنيتولوق (اورنيتولوق)

پالئونتولوق (فوسيل عالمى)

پاتولوق (خسته ليك عالمى)

فيزيولوق (فونكسيونال عالمى)

ويروسولوق

زوولوق (زوولوق)

كيماچى

آناليتيك كيماچى

بيوكيماچى

غيرى-عوضوى كيماچى

عوضوى كيماچى

فيزيكي كيماچى

ائتمه و موحاكىمه ائتمه كىمى پسىخى پروسئسلىرى
 ان گئنىش معنادا اۋىرنن شىخس)
 اينكىشاف پسىخولوقو
 تحصيل پسىخولوقو
 تكاملچو پسىخولوق
 ائكسپىرىمئنتال پسىخولوق
 مصلحتچى (پئشه پسىخولوقو)
 نئىروپسىخولوق، پاراپسىخولوق (ائكستراسئسور
 قاورايش، پسىخوكىنئز، اۋلومدن سونراكى حيات و
 س. ايله علاقه لى پارانورمال حاڊىشه لرین
 ائكسپىرىمئنتال اوسولو ايله مشغول اولان شىخس)
 پسىخوفارماكولوق
 پسىخوفىزىك
 سوسىولوق
 آنترىولوق (مدنىتشوناس)
 ائتنولوق (اينسانلارین ائتنىك قروپلارا بۇلونمه
 سىنى، بو قروپلارین منشاينى، تشككولونو، يئر
 اوزونده يايىلماسىنى، آرالارینداكى موناسىبتلىرى و
 عادت-عننه لرینى، دىل و مدنى خصوصىتلىرىنى
 عمومى قانونلار جىزماق اوچون تدقىق ائدن و
 موقايىسه ائدن شىخس و موقايىسه لى شكىلده
 كئچمىشده ياشايان و ايندى ده ياشايان موختلىف
 مدنىتلىرى آراشدىرىر)
 اونسىت اوزره عالم
 كرىمونولوق (كرىمىنولوق)
 دئموقراف
 اىقتىصادچى
 جوغرافىياشوناس
 دىلچى
 سىياسى اىقتىصادچى
 پولىتولوق
 اوفتالمولوق (گۇز اورقانلارنى نىن خسته لىكلرى و
 جراحىيىه سى ايله مشغول اولان شىخس)
 گئرونولوق (قوجالما پروسئسنى اۋىرنن شىخس)

كومپوتئر عالمى
 يئر عالمى
 گئولوق
 گئوفىزىك
 بوزشوناس (فلاسىولوق)
 هىدروولوق (سو عالمى)
 لىمونولوق (سوىون كىمىياسىنى اۋىرنن شىخس)
 مئتنورولوق
 مئترالوق
 اوكتانوقراف
 پالئونولوق (فوسىل عالمى)
 سئسىمولوق (زلزله اوزره عالمى)
 وولكانولوق
 كىتابخانا عالمى
 رياضياتچى
 استاتىستىك، آكتوار (مالىيىه رىسكلرىنى
 قىيمتلىندىره، حلل يوللارنى تكلىف ائده و هر بىر
 حللین اوزونموددلى نئىجه لرینى آراشدىرا بىلن
 پئشكار)
 عملیات تدقىقاتچىسى (موعىين محدودىتلىر آلتىندا
 موعىين بىر مقصد اوچون اوپتىمال حللى تاپماغا
 چالیشان كىمسه)
 حربى عالم
 فىزىك
 تطبىقى فىزىك (فىزىكا موهندىسى)
 نووه (هسته اى) فىزىكاسى
 آستروفىزىك
 پسىخولوق
 آنورمال پسىخولوق (غىرى-عادى داورانىشلارنى،
 حىسسىلىرى و دوشونجه لرى اۋىرنن)
 داورانىش عالمى
 بىوپسىخولوق
 كلنىك پسىخولوق
 كوفنىتىو پسىخولوق (دوشونمه، حىسس ائتمه،
 اۋىرنمه، ياددا ساخلاما، قرار وئرمه، دىل، پروبلئم حلل

ایسلامدان اۇنجه تورک داستانلاری

۲- ارگنه قون داستانی

ارگنه قون داستانی گۆک تورکلرینه عایید بیر داستان دیر. دیلدن - دیله دانیشیلان بو داستان، افسانه یه چئوریلیمیشدی.

۴۰۰ ایل ارگنه قون آدلی یئرده یاشایان ایکی قارداش، سونرادان عاییله لرینی گئنیشله دَرک بؤیوک بیر قؤوم حالیندا گلیبلر. «نئکور» و «کییان» قارداش لارین سیزمالاری و آرتیق دان سونرا اراضی لرینی گئنیشلندیرمک مجبور ییبه تینده قالیلار. بو داستان بعضن موغول لارا علاقه لندیریلسه ده، آراشیدیرمالار نتیجه سینده گۆک تورکلره باغلی اولدوغو ثبوت یئتیریلیدیر.

۳- بوز قورد داستانی

بوز قورد داستانی چوخ بیلینن مشهور ایکی تورک داستانیندان بیریدیر. بو داستان تورکلرین یارانیشیندان، سوی کؤکوندن بحث ائدیر. بو داستان چوخلو چین قایناتق لاریندا گؤرونور. بو داستانا گؤره تورکلر بوز قوردان توره ییلر. تورکلر بیر موچاریبه ده اودوزدوقدان سونرا، بو قؤومدن یانلیز بیر اوشاق ساغ قالیر. بو اوشاق ذا

حاضر لایان: محمود بنی آدم دیزج

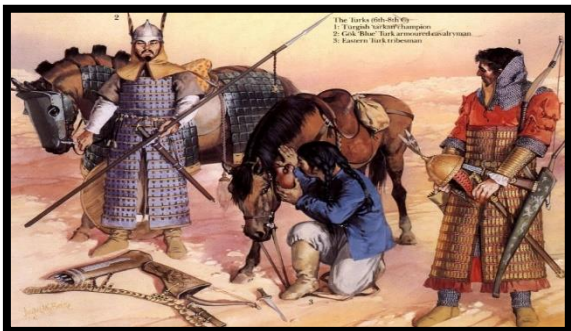
۱- اوغوزخان داستانی

بو داستان چوخ اسکی زامانلاردان قالمیش، اوغوز تورکلرینه عایید اولان بیر داستان دیر. بورداک، روایتلر قدیم تورکلرین مدنی تیندن بحث ائدیر. آنجاق داستانین تملی نوسخه لری ائتدیینه گؤره، سونرادان موعین دییشیکلییه معروض قالیب. «اوغوزخان» یوز ایل لرله اوغوز بگلهری نین آوانتورالاریندا داخل ائدیلمیش، اوغوزنامه یه چئوریلیمیشدی.

اویغور ایفباسی ایله یازیلان داستانی ایلك کره «رضانور» تاپیدیر. آیدین اولدو گؤزلری، رنگلندی ایشیق اولدو. آی - قاغانی او گوندو، بیر اثرک اوغلو اولدو.

۵- کۆچ داستانی

كۆچ داستانی چین و ایران قاینقلاریندا ایکلی فرقلی یۆندمله دئییلیب. آنجاق بو فرق لیکلر بیر - بیرلی ایله قارشلی دئییلر، بلکه اونلار هر ایکسلی بیرلی - بیرینی تاماملاییرلار. اوغورلارین وطن نینده «هولینا» آدلی داغ واردی. بوردان «توغلا» و «سئلنگه» آدلی ایکلی شلاله آخاردی. بیر گئجه بو ایکلی شلاله نین آراسیندا کی، آغاجین اوستونه گۆیدن بیر ایشیق ائندی. داها سونرا بو آغاجین گۆودهسی شیشمییه باشلادی. ایلاهی ایشیغی

دوققوز آی، اون گون بو آغاجین اوزه رینده دایاندی. آغاجین گۆودهسی یاریلدی و اوردان بئش اوشاق گۆروندو. اونلار بۆیویه رک خاقان اولدولار. دوشمن لره قارشلی ساواش دیلار. موحاریبه لر نتیجه سینده قیتلیق اولور. او تورکلر اؤز یوردلاریندان کۆچ ائتمک مجبور یییه تینده قالیرلار.

بیر دیشلی بوزقورد طرفیندن خیلاص ائدیلیلر و بۆیودولور. داها سونرا گۆک تورکلر بو دیشلی قوردان یئنی دن دوغولورلار. تورکلر تانگری طرفیندن گۆنده ریلیمیش بیر بوزقورد و بیر تورکون سویوندان گلدیکلرینه اینانیرلار. بوزقورد تورکلرین سیموولو اولماسی نین بیر سببی ده بوزقوردلارین همیشه اؤگورلوگودور. تورک خالقلی آزادلیغا اؤزل اؤنملر وئیرلر.

۴- دوغوش داستانی

دوغوش داستانی اوغور تۆره لرینه عایید اولور. بو داستاندا حادیه لر ساده بیر دیلله دانیشیلیر. بوردان دا قورد سیموولو ایلاهیله شدیریلیب. تورکلرین بو سویدان گلدیکلری گومان ائدیلیلر. بۆیوک «هان» خاقانی نین ایکلی قیزی وار. آنجاق قیزلار او ایلاهی وارلیقلارلا ائولنجه یینه اینانیردی لار. بونا گۆره ده خاقان اؤلکه نین چوخ اوجقار یئرینه قالا تیکدی ریب، قیزلارینی اورا گۆندرمیشدی. خاقان هر گون تانری یا قیزلاری اوچون یالواریردی. سونرا دان بوزقورد گلیر، خاقان بو بوزقوردو تانری نین گۆرندردی یینه اینانیر. بئلیکله قیزلاری نین بیرسینی بوزقوردلا ائولندی ریر. بو ائولیکدن بیر اوشاق دوغولور، و یاشاییش داوام تاپیر.

عائید دیر. مشهور تورکولوک «Uilhem Rudolf» ۱۸۶۹ - جی ایلده یئددی بۆلومدن، اون بیر مین ۴۵۴ میشرادان عبارت ماناس داستانینی بیرلشدیریبدیر. بو داستان ۶۰۰۰۰۰ مین بیت ایله دونیانین چوخ اوزون داستانلاریندان بیرسی دیر.

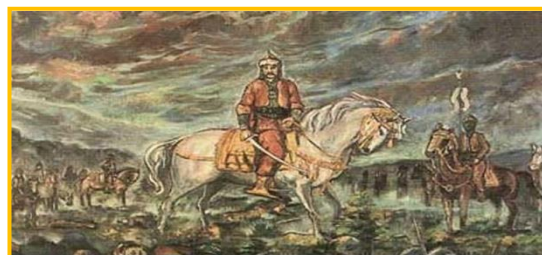
۹- دده قورقود داستانی

دده قورد داستانینی اون ایکی بویدان و اؤن سۆزدن عبارتدیر. بورا دا اوغوزلارین حیات یۆندملری، اقتصادییاتی، اینانجیلاری، گئییم یۆندملرینین حاقیندا گئنیش معلومات وئریلیر. بو داستانین آل یازمالاریندان بیر «درئذئن» کیتابخاناسیندا و دیگر ایسه واتیکان دادیر.

۶- آلپ آر تونقا داستانی

بو داستان دا ساکا خالقین آلپ آر تونقانی ایرانلیلارلا آپاردیغی موحاریبه لردن بحث ائدیلیر. «ماحمود کاشغاری» نین «دیوان لوغت تورک» اثرینده ده بو داستانا عائید حیسلری یئر آلیر. تونقا اثرامیزدان اؤنجه ائتدیمجی عصرده یاشاییب، او، بوتون تورک بویلا رینی بیرلشدیره رک، اوردو

قورموش، قافقازلاری کئچهرک، میصیر، سوریایا گئتمیش، ساکا دؤولتینی قورموشدو. «اورهان» آبیده لرینده تونقا آدینا کئچیریلن «یوخ» مراسیم لریندن بحث ائدیلیر. آلپ آر تونقا ایرانلیلار طرفیندن بیر حیلله ایشلدیله رک اؤلدورولوب.

۷- شو داستانی

بو داستان تورکلرین چوخ اسگی داستانلاریندان بیرسی دیر. داستانین قهرمانی شو، اثرادان اؤنجه، دؤردمجو عصرده یاشاییر. داستان دا تورک بویلا رینی فورمالاشماسی، تورکلرین اوتوراق حیاتا کئچمه سیندن بحث ائدیلیر. شو داستانینی اؤزوندن سونرا کی، داستانلار اوچون ده بیر فورما اولموشدو.

۸- ماناس داستانی

ماناس داستانینی قیرقیز تورکلرینه عائید اولور. بو داستان اون بیرینیجی و اون ایکیمجی عصرلره

آراز چاينا باغلى اولاراق آنلاتيلان ، سۇيلىن افسانوى باياتيلار

اوزرينه بير ديرلنديرمه

جوغرافى يئرلر ده مئوجوت اولوپ، بونلاردان بيريسى ده آراس چايدير. بو يازيميزدا آراس چاينا باغلى اولاراق آنلاتيلان ايكي افسانه و چئشيتلى كايناك شخصيسلردان دئرلنن باياتيلار اوزه رينده دورولموشتور.

سۇزو ائديلىن ايكي افسانه ده؛ آراس چاينين سسسيز آكماسى نين سببى و يئرلئشيلن يئرده ائرگئغين آز (اراز) اولماسيندان دولايى ايرماغا آراس دئنيديغى ديله گئتيريلمئكته دير.

اوزئررينده دوردوغوموز باياتيلاردا سئوگى كونوسوندان زياده توركمنچاي آنلاشماسيلا ايكيه بؤلونن آذربايجان خالقى نين آراس چاينا سئتمى ديله گئتيريلميشتير. بو يۇنويله باياتيلار بير تاريختير، عيني كادئرى پايلاشان ميللتين بير باشكالديرى سئسيدير.

آناهتار كليمه لر: آراس چايى، افسانه، باياتى، جوغرافيا.

گيريش

توركيه نين بينگؤل داغلاريندان پالاندؤكئن، شاهولئد، نالبانت و آلاداغ داغلاريندان گئلن دره لر ايله بيرلئشتيكتن سونرا، چيكيلىگان دره سى، پاسينلر سويو، زيوين چايى، آرپاچايى، كاراسو، ناخچيوان سويو، كاتور چايى، آكچاي و كورا (كور) چاييله بيرلئشيب، خزر دنيزنه دؤكولئن ۱۰۵۹ كيلومتره اوزونلوعونداكى آراس (آراز)چايى...

پروف. دكتور. على برات آلپتئكين

Prof. Dr. Ali Berat Alptekin

برگردان : دكتور حسين شرقى دره جك

توركيه توركجه سينده

Prof. Dr. Necmettin Erbakan Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi.

Konya/TÜRKİYE

abalptekin@yahoo.com

اؤزت

آراس چايى؛ توركيه نين بينگؤل داغلاريندان دوغان، پالاندؤكئن، شاهولئد، نالبانت و آلاداغ داغلاريندان گئلن دئرلر ايله بيرلئشتيكتن سونرا، چيكيلىگان دئرئسى، پاسينلر سويو، زيوين چايى، آرپاچايى، كاراسو، ناخچيوان سويو، كاتور چايى، آكچاي و كورا (كور) چايى ايله بيرلئشيب، خزر دنيزينه دؤكولئن ۱۰۵۹ كيلومتره اوزونلوعونداكى بير ايرماكتير (چاي).

آراس چايى تورك تاريخى و جوغرافياسيندا اولدوغو گيبي تورك فولكلورو و خالق ادبيياتى ايچين ده اؤنمليدير. چونكو توپلوملارين حاياتيندا ايز بيراكان قهرمانلارين يانى سيرا، عيني اؤزليكته

يوزدئ دە سويونون پئك چوك درده شيفا
وردىغينه حوكم ائدىلتن آراس نهري...
بۇلگه خالقى نين نوروز گنجه سى بير ييل
بويونجا حاستا اولماماك ايچين بوز گيى سويوندا
بيكاندىغى آراس چايى...
كۇرولغونا قهرمانلىك، اولومسوزلوك و
عاشىكلىك يئتتىغى وردىغينه اينانيلان اوچ
كۇپوغون كايناغى آراس چايى...
كۇرولغونون كوچاكلاريندان اولدوغونا اينانيلان
كوچا آراپين مئسكئن توتتوغو موگان چۇلو...
ئرجيشلى ائمراه ايله سئلوى حان حيكايه
سينده اؤنملى بير يئرى اولان سورمئلى چوكورونو
ايكييه آيران آراس چايى...
۴۰ ييل بويونجا روس ايشغالى آلتيندا كالان و
حاككىندا دئستانلار سۇيلىنن زيوين دره سينين
بيرلئشتىغى آراس چايى...
تارىخته پئك چوك اوردونون بيرلئشمه و
ساوشما نوكتاسى اولان آراس بويو... آنادولو
ساحاسى آشيكلىك گئلئغيندى ۲۱ ياشيندا
ارمئنى چئتلر طارافيندان شهيد ائدىلتن،
كوچوك دئنيئجئك ياشتا قرآن كريمى حفظ
ائتتىغى ايچين حافظ ماھلاسيني آلان، آراس

تفكمئن حاواسيندا، پاسينلر اوواسيندان،
خراساندان، كاغىزمان واديسيندن، سورمئلى
چوكوروندان، موگان چۇلوندئن گئچئرئك خزرله
كوچاكلان آراس چايى...
دينلر تارىخى آچيسيندان، بالخص ياهوديلر و
موسولمانلار ايچين اؤنملى يئرلردئن بيريسى اولان
و كونوبلا ايلگىلى اونلارجا افسانه نين اولوشتوغو
آراس بويو...
خليفه عثمان زامانيندا، حبيب ب. مسلم
كوموتاسيندا موسولمانلارين فتح ائتتىغى آراس
بويو...
تارىخ بويونجا؛ مئدلر-اورارتولار، ساسانيلر-خزرلر،
توركيه-سوويئتلر بيرلىغى، توركيه-آذربايجان،
روسيا-ايران آراسيندا سينير چيزئن آراس
چايى...
توركلرين ايلخانليار زامانيندا فتح ائتتىكلرى و
امير چوبان طارافيندان آراس چايى اوزئرینه
ياپيلان، حاككىندا افسانه لر آنلاتيلان ۷ كئمئرلى
(۱۸۷۸ ييليندان سونرا ۶ كئمئرلى) چوبان دده
كۇپروسو...
خالق آراسيندا آنلاتيلانلاردان حركتلى جنت دن
چيكان دؤرت نهيردئن بيريسى اولدوغونا، بو

ولایتنامه لر ده افسانه اؤرنکلرینی بولابیلجئغیمیز یازیلی کایناکلاردان بازیلایدیر.

افسانه تورو اوزئریندئکی چالیشمالار داها چوک ۱۹. یوزیلدان اعتیبارئن گؤرولمئییه باشلانیر. آراشتیریحیلار باشلانقیچتا نه بین افسانه اولوپ، نه بین افسانه اولمادیغینی تارتیشمیشلار داها سونرا دا تورون تاصنیفی مئسئلئسییله ایلگیلئمنمیشلردیر. گئلنده دؤرت آنا باشلیک آلتیندا اله آلینان افسانه لردن بیرسی ده یئر آدلاریلا ایلگیلی اولانیدیر. ایشتی بو یازیمیزدا تورکیه و آذربایجان کولتورونده اونملی بیر یئری اولان آراس چایینا باغلی ایکی افسانه و بایاتیلار اوزئرینده دوراجاغیز.

اراز (آذربایجان)

ساری خانین کؤچو گئلیر. آرازین قیراغینا دوشئنده دئییر کی: "بو چایین آدی ندیر؟"

او واخت دئییلر:

"اراز. دئییر:

"یوخ، بورا دوشمئیک. بورادا آرواد چوخ اولار، ار آز اولار. گئلیر کورون قیراغینا. اونون نسلی نین چوخو کوردئمیردئدی. دئییر:

"بو چایین آدی نه دی؟" دئییلر:

"کور. دئییر:

"کوررو بوللوخ دئمئکدی، بورادا لؤوبه سالاخ." (روستئمزاده ۲۰۱۴: ۵۲).

متینده؛ آراس و کورا (کور) ایرماکلارینا بو آدین وریش سببی حکایه ائدیلمئکتدیر. یوکاریداکی آنلاتیدان حارئکئتله افسانه نین اولوشوم زامانینداکی حایات طارزی گؤچئبئدیر. چونکو گؤچئبه "یالاق" و "قیشلاق" حایاتینی یاشار، یئرلئشیم یئری اولاراک سو کئنارلارینی یورت سئچئر. افسانه ده کیشین نهزیده گئچتیغی بئلی اولماماکلا بئرابئر یئرلئشیلئن یئرین یاایلا

بوونون سئمبول ایسمی حیفظا نین شاحصیندا اولنارجا آشیغا ائو صاحیبلیغی یاپان آراس بوو... بو قسا گیریشیمیز ده گؤستئرئیور کی، آراس چایی تورک تاریخی و جوغرافیاسیندا اولدوغو گیبی تورک فولکلورو و خالق ادبیاتی ایچین ده اؤنملیدیر. چونکو توپولملارین حایاتیندا ایز بیراکان قهرمانلارین یانی سیرا، عینی اؤزلیکته جوغرافی یئرلر ده موجوت اولوپ، بونلاردان بیرسی ده آراس چاییدیر. بو یازیمیزدا آراس چایینا باغلی اولاراک آنلاتیلان ایکی افسانه و چئشیتلی کایناک شاحصلاردان دئرلئنن بایاتیلار اوزرینده دورماک ایستیوروز.

آ) آراس چایینه ایلگیلی ایکی افسانه

کیساجا دینی، ایناندیریجی، کیسا و نثر شکلینده کی خالق آنلاتیلاری اولاراک تانیملایابیلجئغیمیز افسانه لرین ایلك اؤرنکلرینی؛ "کالاچ"، "کیچاک"، "کارلوک"، "کانگلی"، "ساکلاپ" کاوراملاری نین آچیکلانديغی اوغوز کاغان و "کالاچ"، آلتون کان"، "تورک مانند" کئلمئثرینه بو آدلارین وریش سببی نین حکایه ائدیلدیغی "شو" دئستانلاریندا گؤرمئکتئییز. ایلك ایسلامی اثرلردن اولان دیوان لغات تورک و کوتادگو بیلگ گیبی اثرلره، ایسلامیئت سونراسی تورک دئستانلاری نین (ساتوک بوغرا خان، دده کورکوت حکایه لری، کؤراوغلو دئستانی، سالتوکنامه، باتتالنامه، دانیشمند نامه وب.) ایچئریسیندئ افسانه تورونون اؤرنکلرینی تشییت ائدیلبیوروز.

یئر آدلارینی کونو آلان بیر باشکا اؤنملی کایناک ایسه اؤللیا چئلئیینین سیاحت نامه ادلی اثریدیر. بونلارین دیشیندا تاریخ کیتاپلاری، مناکیبنامه لر،

ناسیلسا بیر گون کیمسئدئن حابئرسیز چایین کییسییندا اوینارکئن سویا دوشوور. کیمسئلر گۆرمئدیغی ایچین چوجوک آزگین سولار آراسیندا کایبولور گیدئر.

ندئن سونرا چوجوغونون آراس طارافیندان یوتولدوغونو اؤغرئنن گۆزو یاشلی آنا چایین کییسیینا گئلیر. اورادا بیر موددئت آغلايپ سیزلادیکتان سونرا نهره دؤنرئک:

" آراس، آراس! سئسین کئسیله آراس، عمی آراس! " دییه بددعا ائدئر. باغری یانیک آنانین دوغالاری کابول اولونور. ایشته

او گوندئن بئری آراس چایی سئسسیز صداسیز آکیپ گیتمئکتئدیر. (ساکا اوغلو ۲۰۰۸: ۱۷۱-۱۷۲).

تورکیه دن دئرلئنن آراس چاییله ایلگیلی افسانهده، حایات طارزی آذربایجانداکی متین عکسینه یئرلئشیکتیر. کؤیون آدی ایسه "بئدئولئت" تیر. متیندن آنلادیغیمیزا گۆره بو کوچوک کؤیده یاشایان عایله نین اوزونجا بیر سوره چوجوغو اولمامیشتیر، عؤمورلری نین سونوندا بولدوکلاری چوجوک ایسه اونلارین هئر شئییدیر. یینه متینده آنه و چوجوک ایلشیکسی دیله گئتیریلیمیشتیر. توپلوما وریلئن ائن اونملی مئسائر ایسه ایله فردلری نین چوجوکلارینی هیچبیر زامان باشیبوش بیراکماماسیدیر. چونکو چوجوکتور، نه یاپتیغینی بیلمز؛ تئک باشینا دنیزین، گؤلون، ایرماغین، کویونون، ماغارانین باشینا گیدئر، اوینارکئن ده دوشئر و داهی کوچوک بیر ایهمال اؤلومله سون بولور. ایکینجی اولاراک، آنا کایبولان چوجوغونو، چاغیل چاغیل آکان آراس چایی نین کئناریندا آرارکئن، "آراس، آراس! سئسین کئسیله آراس، عمی آراس! " دئمئسییله عادتتا بیر حایاتین سونا ائردیغینی بئلیرتمئکته، بو سئبئپتن ده ایرماغا بددعالار

اولدوغونو ظانن اتمئکتئیز. اگر کورا (کور) چایینین خزر دنیزینه دؤکولمئدئن اؤنجئکی سون نهر کولو اولدوغو دوشونولورسه یایلا اولاراک سئچیلئن بؤلگه نین آذربایجان توپراکلاری ایچینده کالدیغینا شوپهه یوکتور.

آنلتیدا؛ ساری حانین آراس چایی نین کئنارینا یئرلئشمئمئسی نین سببی؛ اثرکئغین آز، کادینین چوک اولماسیدیر. عجابا یئرلئشیلیمئک ایستئنیلئن جوغرافیااکی نوفوس یاپیسی نین بوزولماسی نین سببی نه ایدی؟ سالگین بیر حاستالیک دئسئک، اثرکئکلر کادار کادینلارین دا اؤلئمئسی گئرئکمئز می؟ او زامان بیر سئبئپ کالیبور، او دا اثرکئکلرین ساواشا گیدید دؤنمئمئسی اولاراک دوشونوله بیلیر.

کورا (کور) چایینین کئنارینا یئرلئشمئنین سببی ایسه یینه ایرماغین آدیلا باغلانتیلیدیر. کور؛ بوللوک، برکئت دئمئکتیر کی بو دا بیر گؤچئر ایچین آرانان اؤزئللیکتیر.

آراس نیچین سئسسیز آکار (تورکیه)

" واکتیله آراس چایینین کئناریندا بئدئولئت (بی دولت) آدیندا کوچوک بیر کؤی وارمیش. چایین کییسییندا ائوی اولان یاشلی بیر کادینین دا سون زامانلاریندا بیر چوجوغو اولور. بو چوجوک

موتلاکا گۆرچئکلردیر. چونکو زوراکى سینیرلار اثر
ویا گئچ اورتادان کالکاجاکتیر.

آرازى داشلادیلار چیممئیه باشلادیلار
بیر اویون اوینادیلار گۆزلری یاشلادیلار
(شرقی دره جک/ سویتورک ۲۰۱۵: ۱۳۹).

آرازى آیریدیلار قومونان دوپوردولار
من سندن آیریلماز دیم ظلمنن آیریدیلار
(شرقی دره جک/ سویتورک ۲۰۱۵: ۱۲۶).

آرازى کئچئن ده وار سویوننان ایچئن ده وار
توتما نامرد آدینی اوره یی کئچئن ده وار
(شرقی دره جک/ سویتورک ۲۰۱۵: ۱۲۸).

آراز سندن کیم کئچدی
کیم قرق اولدو کیم کئچدی
فلئک گئل ثابت ائیله
هانسی گونوم خوش کئچدی
(شرقی دره جک/ سویتورک ۲۰۱۵: ۱۲۸).

آراز کیمی آخارام

یاندیرام یاخارام

گۆزلرینده گۆزوم وار

حسرت ایله باهارام

(ماشالله قیزی/ عباسووا- حسین شرقی درجک/
سویتورک ۲۰۱۵: ۱۴۴).

آشیق آراز یاخشیدی
آران، توران یاخشیدی
باشین کئچئل گۆزون کور
سنین هاران یاخشیدی
(شرقی دره جک/ سویتورک ۲۰۱۵: ۱۵۹).

یاغدیрмаکتادیر. بو یۆنویله افسانه دینی بیر
کیملیغه بورونموش و بددعانین سادجه جانلیلاری
دئغیل، آراس چایینی بیله سوستورا بیلئجئغی
مئسازى وريلمیشتیر.

(ب) آراس چاینا باغلی اولاراک سؤیلئنن بایاتیلار

بو کونویلا ایلگیلی اولاراک تورکیه و آذربایجان
جوغرافیاسیندا چوک ساییدا بایاتی (مانی)
دئرلنمیش و بونلار زامان زامان چئشیتلی
یۆنلریله دئغرلئندیريلمیشتیر.

بایاتیلارین (مانیلرین) کونوسونون عاشک اولدوغو
سؤیلئنیر کی، بو دوغوردور. بونولا بئرابئر آراس
چایی، ۱۹۲۸ تورکمنچای آنلاشماسیلا
آذربایجانى ایکیه بؤلومشتور. بو یوزدئن هئر ایکی
طرافتان اینسانلار، ۳۱ آرالیک دونیا آذربایجانلیلار
همرايیک (دایانیشما) گونونده ائنگئلری أشاراک
آراس چاینا گیرمئکته و کاردئشلر بیربیرینه
کاوشماکتادیرلار.

آشاغیداکی بایاتیلاردا آذربایجانین ایکیه
بؤلونمئسینه سئبپ اولان ایرماغا سیتیم،
بیرلئشمه آرزوسو سیراسینداکی اولوملر، هئر ایکی
طرافتاکى حسرت، آراسین تورانین
گئرچئکلئشمئسینه ائنگئل اولماسی، آراس
چاینین تاشماسیلا بو ائنگئلرین اورتادان
کالکاجغی، آراس ایله کور ناسیل بیرلئشمیشسه
گونون بیریندی تبریز ایله باکونون بیر-
لئشمئسیله حاسرتین سونا ائرئجئغی مئسازلاری
وريلمیشتیر.

دوغو و باتی آلمانیا ییلارجا آیری کالدیکتان
سونرا بیرلئشمیشسه، قوزئی و گونئی آذربایجان
بیرلئشمئز می؟ البته بیرلئشیر و یاشایانلار بونو

(ماشالله قیزی / عباس اووا و

حسین شرقی دره جک/سویتورک ۲۰۱۵: ۱۲۲).

آراس و کورا (کور) ایرماکلاری نین بیربیرینی تاماملالارینی کونو آلان بایاتی (مانی) لاردا یوکاریدا آنلاتمایا چالیشتیغیمیز خصوصلار اوستو اورتولو اولاراک، باغری یانیک آذربایجان تورکلری طارافیندان دیله گئتیریلیمیشتیر:

آرازام کوره بندم

بولبولم گوله بندم

من گئدرگی قوناغام

بیر شیرین دیله بندم

(ماشالله قیزی / عباس اووا-حسین شرقی دره جک/

سویتورک ۲۰۱۵: ۱۴۴).

بعضی بایاتیلاردا ایسه دردلرین سببی اولاراک آراس چایی گؤستریلمکته، بو یوزدن ده سیتملر اونا یاپیلماکتادیر:

آراز، آراز، خان آراز

سولطان آراز، خان آراز

سئوگیلیم گمیدندی

گئل قلبیمی قان آراز

(ماشالله قیزی/عباس اووا-حسین شرقی دره جک/

سویتورک ۲۰۱۵: ۱۲۳۱).

آراز، آراز، خان آراز

سولطان آراز، خان آراز

سنی گوروم یاناسان

بیر دردیمی قان آراز

(ماشالله قیزی/عباس اووا-حسین شرقی دره جک/

سویتورک ۲۰۱۵: ۱۲۶).

آراز، آراز، خان آراز

اوزاقدان باخان آراز

یاری گوره بیلیمدیم

آراز ائله گوئی چالار

لئیه ووروب گوئی چالار

وطن آزغین دوشنی

قارا گئییب گوئی چالار

(روستمزاده ۲۰۱۴: ۳۰۷).

آرازدا دئیلیم جوشام

کور دئیلیم قایناشام

آپار صرراف یانینا

گور نه قیمتلی داشام

(ماشالله قیزی / عباس اووا-حسین شرقی دره جک/

سویتورک ۲۰۱۵: ۱۴۵).

آراز کوره قوووشدو

تبریز قلبی یاووشدو

چوخ شوکور کی،

درد-بلا باشیمیزدان ساووشدو

(ماشالله قیزی/عباس اووا-حسین شرقی دره جک/

سویتورک ۲۰۱۵: ۱۲۰).

آرازین قیراغینان گول بیچدیم اوراغینان

گئلدیم سنی آختارام آتالار سوراغینان

آراز قیراگی مئشه
گئتیر دئسمالین دؤشه
آراسینا گول دوزوم
یانلارینا بئنؤوشه

(ماشالله قیزی/ عباس اووا-حسین شرقی دره جک/سویتورک ۲۰۱۵: ۱۳۸).

آراس چایینین سادجه بایاتیلاردا، دئغیل لایلی
(نینی)لاردا دا دیله گئتیریلیمسی اوزئرینده
دورولماسی گئرئکن بیر کونودور.
کونونون اؤنمینه بینان، آذربایجانلی آنا لار داها
بئشیکته ایکنن چوکلارینا بو حاسساس کونویو
حاطیرلاتماکتادیرلار:

" آراز " قیراگی " لئکلر "

چیرمانیب آغ بیلئکلر

بالام منی گؤرنده

هم گولر هم ایمنکلر

(ماشالله قیزی/ عباس اووا-حسین شرقی دره جک/

سویتورک ۲۰۱۵: ۲۶).

بیرتیلسین یاخان آراز

(ماشالله قیزی/ عباس اووا-حسین شرقی دره جک/
سویتورک ۲۰۱۵: ۱۲۶).

آراز آراز جان آراز

سولطان آراز خان آراز

سنی گؤروم یاناسان

هر دردیمی قان آراز

(حسین شرقی دره جک/سویتورک ۲۰۱۵: ۱۲۷).

البته آراس چایینی کونو آلان بایاتیلاردا عاشک
کونوسو ایشلئنیور گیبی گؤرونسه ده یینه ایکی
طارافتا کالان خالقلارین آیریلیگی دیله
گئتیریلیمکتئدیر:

آراز داشی داشی-داشی

قلمدی یارین قاشی

نادان ایله بال یئممه

عاغیلانار داش-داشی

(حسین شرقی دره جک/سویتورک ۲۰۱۵: ۱۳۱).

آراز داشی، داش داشی

قلمدی یارین قاشی

چیرکین ایله بال یئممه

گؤزه ل ایله داش داشی

(ماشالله قیزی/ عباس اووا-

حسین شرقی دره جک/سویتورک ۲۰۱۵: ۱۴۶).

آراز آخار لیلیلئن

دئسته دئسته گولیلئن

مئن یاریمی سئویرئم

شیرین شیرین دیلیلئن

(حسین شرقی دره جک/سویتورک ۲۰۱۵: ۱۳۰).

Abstract

Aras River was born in Turkey's Bingöl Mountains, after merging with the stream coming from Palandöken, Şahveled, Nalbant and Aladağ mountains, combined with Cakilgan stream, Pasinler water, Zivin Stream, Arpaçay, Karasu, Nakhichevan water, and the Katur River, Akcay and Kura (Kur) is a river that has 1059 kilometers length that disemboque to Caspian Sea.

Aras River, as well as in Turkish history and geography, it is also important for the Turkish folklore and literature. Because as well as the life of tracer heros, geographical locations are also available on the same property, one of which is the Aras River. In this article, we described two legends depending on the Aras River that have focused on the bayatis compiled from various resource persons

In the two legends are explained The reason for the quiet flow of the Aras river and because of the few population of man, the river was named as Aras. Rather than love subject in bayatis, it was expressed the two divided Azerbaijani people with Turkmenchay treaty and the reproach of the people to Aras River. In this aspects bayatis are history, they are the rebellion sound of the people who share the same fate.

Keywords: Aras River, legend, bayati, geography.

قائناكلار

EZİKİZİ, Çımnaz (2015), *Nenemden Neveme II. Kitab*, Bakı: Azərbaycan Milli Elmler Akademiyası Folklor İnstitutu

MAŞALLAH qızı/ ABBASOVA, Metanet-Hüseyn Şerqiderecek/ Soytürk (2015), *Güney Azərbaycan Folkloru IV*, Bakı: Elm ve Teshil.

RÜSTEMZADE, ilkin (2014), *Qarabağ: Folklorida Bir Tarihidir, IX. Kitap*, Bakı: Azərbaycan Milli Elmler Akademiyası Folklor İnstitutu.

SAKAOĞLU, Saim (2008), *101 Anadolu Efsanesi*, Ankara: Akçağ Yayınları. TUNCEL, Metin (1991), "Aras", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi: İstanbul*.

سونوچ

آراس چاییلی ایلگیلی اولاراک آنلاتیلان ایکی افسانه دی یئر آدلاریلا ایلگیلی اولوپ، آذربایجان آنلاتماسیندا اثرکنغین آزلیغی، تورکیه آنلاتماسیندا ایسه سئسسیز آکماسین سببی اوزه رینده دورولموشتور.

آراس چاییله ایلگیلی بایاتیلار اوزه رینه، ییللار اؤنجه مئسلکتاشیمیز دوچ. دکتر. زین العابدین ماکاس طارافیندان بیر ماکاله یاپلمیشتی.

آرادان گئچئن ییللار ایچینده آراس چایی نین سئسسیز صداسیز آکماسی، کاردئشترین آیریلیغی دوام ائتمیشتیر. بو یوزدئن ۳۱ آرالیق تاریخینده آراسین هر ایکی طارافیندان دا اینسانلار سویا گیرمئکته و سئمبولیک ده اولسا بیربیرلرینه کاوشماکتادیرلار. ایشته بو یازی حاسرئتین بیتمئسی تئمننسییله یازلمیش اولوپ، آذربایجان تورکلری نین تورکیه لی کاردئشلی ده دورومدان حابئردار اندیلمئک ایستئمیشتیر.

البته آذربایجان و تورکیه تورکلری نین ادبییاتلاری، تاریخلری، کولتورلری اورتاکتیر. چونکو بیز تئک میللت ایکی دئولئتیز و آراس چایی ایکی دئولئتین اورتاک سیمگئسی اولوپ، بیرینده دوغماکتا، بیرینده آذربایجان تورکلری نین شاحصیندا خزرلا کوجاکلاشماکتادیر.

ایسلام بیرلیغی دئدیک اولمادی، باتی بیرلیغی دئدیک سیرتیمیزدان هانچئرلئندیک، نه کالدی؟ تورک بیرلیغی. اؤیله ایسه بیربیریمیزی داها چوک تانیمالیییز، داها چوک بیلیملییز، داها چوک اوکومالییییز، هئپسیندئن ده اؤته چوک چالیشمالییییز.

İndi zamanın rəvayəti (olumlu):

*صرف فعل - زمان حال روایتی _ (مثبت):

- ◆ Alırmışam : al+ ır +mıŝ +am
- ◆ Alırmışsan : al + ır + mıŝ+san
- ◆ Alırmış : al + ır + mıŝ
- ◆ Alırmışıq : al + ır + mıŝ+ıq
- ◆ Alırmışsınız : al+ır+mıŝ+sınız
- ◆ Alırmışlar : al + ır +mıŝ + lar

İndi zamanın rəvayəti (olumsuz):

*صرف فعل زمان حال روایتی (منفی):

● در صرف این فعل پسوند ma که بعنوان پسوند منفی ساز میباشد ، بصورت اختصار و خلاصه شده (m) قرار گرفته و صرف شده;

- ◆ Alırmışam: al + m(a)+ ır+ mıŝ + am
- ◆ Alırmışsan: al+ m(a) + ır + mıŝ + san
- ◆ Alırmış : al + m(a) + ır + mıŝ
- ◆ Alırmışıq: al + m(a) + ır + mıŝ + ıq
- ◆ Alırmışsınız : al+ m(a) + ır + mıŝ + sınız
- ◆ Alırmışlar : al + m(a) + ır + mıŝ + lar

Quzey :	شمال
Güney :	جنوب
Batı :	غرب
Doğu :	شرق
Quzeydoğu :	شمال شرقی
Quzeybatı :	شمال غربی
Güneydoğu :	جنوب شرقی
Güneybatı :	جنوب غربی

◆ تورکجه فعل چکیمی (صرف افعال ترکی):

Feilin çäkimi - Sadə gəniş zaman (olumlu) :

*صرف فعل - زمان گسترده ساده (مثبت):

- Ağnamaq : غلتیدن حیوانات
- Ağız (ağuz) : نخستین شیر گوسفندان چهارپایان
- Alaçıq : سایه بان
- Aldırmaq : وادار به خرید کردن
- Alqış : تشویق
- alqışlamaq : تشویق کردن ، دست زدن
- Alışdırmaq : روشن کردن ، آتش زدن
- Anmaq : یادآوری ، بخاطر آوردن
- Anılmaq : بخاطر آورده شدن
- Anlamaq : فهمیدن ، درک کردن
- Anlaşmaq : تفاهم یافتن
- Anlaşılmaq : تفهیم و مفهوم شدن
- Ayrıc : دوراهی ، تقاطع
- Əprimək : پوشیده و پلاسیده شدن
- Ərişmək : سربه سر گذاشتن ، پایچ شدن
- Ərinti : مذاب
- Ərinmək : تنبلی کردن، حالت مایع در آمدن
- Əzdirmək : نازنازی کردن ، لوس کردن
- Əskimək : کهنه شدن ، قدیمی شدن
- Əskilmək : کم شدن کاسته شدن
- Əsnəmək : خمیازه کشیدن
- Əkmək : کاشتن _ دک کردن
- Əkilmək : کاشته شدن _ جیم شدن
- Əlləşdirmək : انگولک کردن ور رفتن
- Əlləşmək : تلاش و درگیر شدن برای حل مسئله ای
- Əmgək : فرق سر
- Usanmaq : خسته و بیزار شدن
- Uğunmaq : خنده شدید _ از خنده روده بر شدن

◆ تورکجه فعل چکیمی (صرف افعال ترکی):

◆ پسونده روایت (شنیداری) : (imiŝ) در فعلهای مرکب بعد از پسوند زمان قرار داد در صورت چسبیده نوشته شدن بصورت miŝ میچسبند

◆ روایت فعل ؛ روایت برحسب شنیداره فعل است ، گوینده این فعل برخلاف حکایت که شهودی و مطمئن بود اصلا شاهد فعل نیست ، فعل را بعنوان شنیده خود (نامطمئن) روایت میکند ؛

(روایت (شنیده) = Rəvayət (eşidilən)

◆ تورکجه فعل چکیمی (صرف افعال ترکی):

Feilin çəkimi - geniş zamanın hekayəsi (olumlu) :

*صرف فعل - زمان گسترده حکایه (مثبت): (Almaq مصدر (eyləmlilik)

- ◆ Alardım : Al + ar + dı + m ✓
- ◆ Alardın : Al + ar + dı + n ✓
- ◆ Alardı : Al + ar + dı ✓
- ◆ Alardıq : Al + ar + dı + q ✓
- ◆ Alardınız : Al + ar + dı + nız ✓
- ◆ Alardılar : Al + ar + dı + lar ✓

Feilin çəkimi - geniş zamanın hekayəsi (olumsuz):

*صرف فعل - زمان گسترده حکایه (منفی)

◆ منفی کردن فعل زمان گسترده حکایه با پسونده منفی ساز mƏZ_maz میباشد؛

- ◆ Almazdım : Al + maz + dı + m ✓
- ◆ Almazdın : Al + maz + dı + n ✓
- ◆ Almazdı : Al + maz + dı ✓
- ◆ Almazdıq : Al + maz + dı + q ✓
- ◆ Almazdınız : Al + maz + dı + nız ✓
- ◆ Almazdılar : al + maz + dı + lar ✓

◆ تورکجه فعل چکیمی (صرف افعال ترکی)

Feilin çəkimi - geniş zamanın rəvayəti (olumlu) :

*صرف فعل - زمان گسترده روایتی (مثبت) (Almaq مصدر (eyləmlilik)

- ◆ Alarmışam : Al + ar + mış + am ✓
- ◆ Alarmışsan : Al + ar + mış + san ✓
- ◆ Alarmış : Al + ar + mış ✓
- ◆ Alarmışıq : Al + ar + mış + ıq ✓
- ◆ Alarmışsınız : Al + ar + mış + sınız ✓
- ◆ Alarmışlar : Al + ar + mış + lar ✓

*صرف فعل - زمان گسترده روایتی (منفی)

◆ منفی کردن فعل زمان گسترده روایتی با پسونده منفی ساز mƏZ_maz میباشد؛

- ◆ Almazmışam : Al + maz + mış + am ✓

- ◆ Alaram : Al + ar + am ✓
- ◆ Alarsan : Al + ar + san ✓
- ◆ Alar : Al + ar ✓
- ◆ Alarıq : Al + ar + ıq ✓
- ◆ Alarsınız : Al + ar + sınız ✓
- ◆ Alarlar : Al + ar + lar ✓

Feilin çəkimi- Sadə gəniş zaman (olumsuz):

*صرف فعل - زمان گسترده ساده (منفی):

◆ پسونده منفی ساز mƏZ_maz مخصوص زمانه گسترده

◆ پسونده منفی ساز ma و maz هر دو در صرف این افعال زمان گسترده نقش دارند؛ پسونده ma و maz در بعضی اشخاص که دوگونه صرف دارند هر دو قابل استفاده، در بعضی اشخاص مخصوص و خاص قابل استفاده هستند؛

- ◆ Almaram : Al + ma + (a)r + am ✓
- ◆ Almarsan : Al + ma + (a)r + san ✓
- ◆ _Almazsan : Al + maz + san ✓
- ◆ Almaz : Al + maz ✓
- ◆ Almarıq : Al + ma + (a)r + ıq ✓
- ◆ Almarsınız : Al + ma + (a)r + sınız ✓
- ◆ _Almazsınız : Al + maz + sınız ✓
- ◆ Almazlar : al + maz + lar ✓

(گنجه گوندوزلؤک چاغلار)

زمانهای شبانه روزی

- ◆ gün _Gündüz : (روز) طلوع تا غروب خورشید
- ◆ Səhər_erkən_ertə : صبح شروع
- ◆ Gün orta _öylə : (ظهر) (وسط روز)
- ◆ Gün ortadan sonra : بعد از ظهر تا نزدیکه عصر
- ◆ İkinci : بعد از ظهر (نیمه دوم ظهر تا عصر)
- ◆ Axşam : (عصر) (غروب خورشید - ابتدای شب)
- ◆ Günbatan : هنگام غروب خورشید
- ◆ Gecə : شب
- ◆ Yarı gecə : نیمه شب
- ◆ Obaşdan : (قبل از طلوع خورشید (نیمه شب تا طلوع خورشید)

◆Almamışsınız:

al+ ma + mış+ sınız ✓

◆Almamışlar:

al + ma + mış + lar ✓

بیر سایبی چاغلارین(زامانلارین) تۆرکجه سی ؛

Daha öncə(önrək) : قبل تر(پیش تر)

Qabaq"raq, qanşar"raq : قبل تر

Öncə_qabaq(qanşar) : قبل ، قبل

İndi : حالا ، الان

Sonra : بعدا

Daha sonra (sonra"raq) : بعدتر

Astdaki il _altdaki il : سه سال قبل

İnişil : (بیرارسال (دوسال قبل)

Bildir_keçən il_ötən il : پارسال

Bu il : امسال

Gələn il : سال آینده

Yeddilik(həftə) : هفته

Ay : ماه

Dönəm(fəsil) : فصل

İl : سال

Yüzil : قرن

İrəligün _ srağagün : پریروز

Dünən : دیروز

Bugün : امروز

Sabah _ yarın : فردا

O biri gün : پسفردا

Daha O birisi gün : پس اون فردا

(سومین روز آینده)

◆تورکجه فعل چکیمی (صرف افعال ترکی):

Feilin çəkimi - nəqli keçmiş

hekayəsi(olumlu) :

*صرف فعل - زمان گذشته نقلی حکایتی (مثبت)

Almaq : (eyləmlik) مصدر

◆ Almışdım : al + mış + dı + m ✓

◆ Almışdın : al + mış + dı + n ✓

Duman (çən -sis) : مه

Qar : ❄️ برف

Şaxta: سرمای شدیدو یخبندان

Günəş : ☀️ آفتاب

Göy qurşağı : 🌈 گرنگین کمان

daşqın(sel) : 🌊 سیل

Dolu : ❄️ تگرگ

Külək _ yel : 🌪️ باد

Hava kirliyi(çirkliyi): آلودگی هوا

Qasırğa : 🌀 باد - طوفان

tufan : 🌀 طوفان

Fırtına : (گردباد) طوفان

Buruğan : گردباد

Boran : ❄️ بارش برف و باران همراه با باد

Çovğun : ❄️ برف یا باران همراه با طوفان

◆تورکجه فعل چکیمی (صرف افعال ترکی):

Feilin çəkimi - nəqli keçmiş (birinci tip)(olumlu) :

*صرف فعل - زمان گذشته نقلی (نوع اول)(۱) (مثبت)

Almaq : (eyləmlik) مصدر

◆ Almışam : al + mış + am ✓

◆ Almışsan : al + mış + san ✓

◆ Almış : al + mış ✓

◆ Almışıq : al + mış + ıq ✓

◆ Almışsınız : al + mış + sınız ✓

◆ Almışlar : al + mış + lar ✓

Feilin çəkimi- nəqli keçmiş(birinci tip) (olumsuz):

*صرف فعل زمان گذشته نقلی (نوع اول)(۱) (منفی):

◆Almamışam:

al + ma+ mış +am ✓

◆Almamışsan:

al+ ma + mış +san ✓

◆Almamış:

al + ma + mış ✓

◆Almamışıq:

al+ ma + mış+ ıq ✓

Süddaş :	(هم شیر (خواهر و برادر)
Vətəndaş :	هم وطن
Yöndaş :	هم جهت
Dindaş :	هم دین
Əməkdaş :	همکار
Əməldaş :	هم مقصد ، هم هدف
Anddaş :	هم قسم
Sınırdaş :	هم مرز
Oxuldaş :	هم مدرسه ای

Anlamdaş : هم معنی

◆ تور کجه فعل چکیمی (صرف افعال ترکی):

Feilin çəkimi - nəqli keçmiş
rəvayəti (birinci tip) (olumlu) :

* صرف فعل - زمان گذشته نقلی روایتی (نوع
اول) (۱) (مثبت):

Almaq : (eyləmlik) مصدر

- ◆ Almışmışam : al+mış + mış+am ✓
- ◆ Almışmışsan : al+mış+mış + san ✓
- ◆ Almışmış : al + mış + mış ✓
- ◆ Almışmışıq : al + mış+mış +ıq ✓
- ◆ Almışmışsınız : al+mış+mış+ sizin ✓
- ◆ Almışmışlar : al+mış+mış + lar ✓

Feilin çəkimi- nəqli keçmiş rəvayəti (birinci
tip) (olumsuz):

* صرف فعل زمان گذشته نقلی روایتی نوع اول (۱)
(منفی):

- ◆ Almamışmışam:
- al + ma+mış+ mış+ am ✓
- ◆ Almamışmışsan:
- al+ ma+ mış+mış+san ✓
- ◆ Almamışmış:
- al + ma + mış + mış ✓
- ◆ Almamışmışıq:
- al + ma + mış + mış + ıq ✓
- ◆ Almamışmışsınız:
- al + ma + mış+ mış+ sizin ✓

- ◆ Almışdı : al + mış + dı ✓
- ◆ Almışdıq : al + mış+ dı + q ✓
- ◆ Almışdınız : al + mış+ dı+ nız ✓
- ◆ Almışdılar : al + mış + dı + lar ✓

Feilin çəkimi- nəqli keçmiş hekayəsi
(olumsuz):

* صرف فعل زمان گذشته نقلی حکایتی (منفی):

- ◆ Almamışdım:
- al + ma+ mış + dı + m ✓
- ◆ Almamışdın:
- al+ ma + mış + dı + n ✓
- ◆ Almamışdı:
- al + ma + mış + dı ✓
- ◆ Almamışdıq:
- al + ma + mış + dı + q ✓
- ◆ Almamışdınız:
- al + ma + mış+ dı + nız ✓
- ◆ Almamışdılar:
- al + ma + mış + dı + lar ✓

اشاره ای به پسونده (daş) که از اسم ، اسم میسازد و
معنی جدیدی میبخشد ، در کل معنای اشتراک داشتن
در واژهی قبل از خود است ؛

Yoldaş :	همراه ، دوست ، رفیق
Qardaş :	برادر
Qandaş :	هم خون
Soydaş :	هم نسل ، هم تبار
Arxadaş :	هم پشت (پشتیبان) دوست
Yurddaş :	هم سرزمین ، هم وطن
Sirdaş :	هم راز
Adaş :	هم نام ، هم اسم
Dildaş :	هم زبان
Paydaş :	(هم سهم) شریک
Yandaş :	(هم جوار) طرفدار
Boydaş :	هم قد
Çağdaş :	(هم زمان) معاصر
Yaşdaş :	هم سن

◆Almayacaqdılar :

al + ma + (y) acaq + dı + lar ✓

تۆرکجه فعللرین صرف و زامانلارینی تانیاق

Türkcə feillərin çəkim və zamanlarını tanıyaq

◆تورکجه فعل چکیمی (صرف افعال ترکی)

Feilin çəkimi - gələcək rəvayəti (olumlu) :

*صرف فعل - زمان آئنده روایتی (مثبت)

Almaq : (eyləmlik) مصدر

◆Alacaqmışam:

al + acaq + mış + am ✓

◆Alacaqmışsan:

al + acaq + mış + san ✓

◆Alacaqmış:

al + acaq + mış ✓

◆Alacaqmışıq:

al + acaq + mış + ıq ✓

◆Alacaqmışsınız:

al + acaq + mış + sınız ✓

◆Alacaqmışlar:

al + acaq + mış + lar ✓

Feilin çəkimi- gələcək rəvayəti (olumsuz):

*صرف فعل زمان آئنده روایتی (منفی):

◆Almayacaqmışam:

al + ma + (y) acaq + mış + am ✓

İlə _ kimi _ üçün _ üzərə _ deyə _
qədər _ yalnız _ bir _ tək _ sadəcə _
ancaq _ doğru _ görə _ qarşı _ başqa
_ dolayı _ bəri _ görə _ isə _ nə _
hətta _ və.....

ادات بسیار هستند با شناخت ویژگیها و وظیفه آنها
میتوانیم آنها را در جملات تشخیص دهیم.

◆تورکجه فعل چکیمی (صرف افعال ترکی)

Feilin çəkimi - gələcək hekayəsi (olumlu) :

*صرف فعل - زمان آئنده حکایتی (مثبت)

Almaq : (eyləmlik) مصدر

◆ Alacaqdım : al + acaq + dı + m ✓

◆ Alacaqdın : al + acaq + dı + n ✓

◆ Alacaqdı : al + acaq + dı ✓

◆ Alacaqdıq : al + acaq + dı + q ✓

◆ Alacaqdınız : al + acaq + dı + nız ✓

◆ Alacaqdılar : al + acaq + dı + lar ✓

Feilin çəkimi- gələcək hekayəsi (olumsuz):

*صرف فعل زمان آئنده حکایتی (منفی)

◆Almayacaqdım:

al + ma + (y) acaq + dı + m ✓

◆Almayacaqdın:

al + ma + (y) acaq + dı + n ✓

◆Almayacaqdı:

al + ma + (y) acaq + dı ✓

◆Almayacaqdıq:

al + ma + (y) acaq + dı + q ✓

◆Almayacaqdınız:

al + ma + (y) acaq + dı + nız ✓

نارنجی مایل به قرمز: Qırmızımtıl_narıncı

Ağımtil : مایل به سفید

Ağ ap ağ : سفیده سفید ، سفید تند

Qap qara : سیاهه سیاه ، مشگی تند

Zilqara : سیاهه سیاه ، سیاهه تند

Ağşın : دارای مو یا پوست سفید

Qaraşın : دارای مو یا پوست مشگی

Sarışın : دارای مو یا پوست زرد

Göm göy : کبوده کبود ، کبود تند

Sap sarı : زرده زرد ، زرد تند

Qıp qırmızı : قرمزه قرمز ، قرمز تند

Yam yaşıl : سبزه سبز ، سبز تند

◆ تورکجه فعل چکیمی (صرف افعال ترکی)

-قبلا در کانال از پسوند sa_sə به عنوان شرط-
مقصد توضیح دادیم ، الان هم به صرف افعال با
این پسوند میپردازیم.

Feilin çakimi-sadə şərt
şekli (olumlu) :

*صرف فعل - قالب شرطی ساده (مثبت)
Almaq : (eyləmlik) مصدر

◆ Alsam : al + sa + m

اگر بگیرم

◆ Alsan : al + sa + n

اگر بگیری

◆ Alsa : al + sa

اگر بگیرد

◆ Alsaq : al + sa + q

اگر بگیریم

◆ Almayacaqmışsan :

al + ma + (y) acaq + mış + san

◆ Almayacaqmış :

al + ma + (y) acaq + mış

◆ Almayacaqmışsın :

al + ma + (y) acaq + mış + ın

◆ Almayacaqmışsınız :

al + ma + (y) acaq + mış + ınız

◆ Almayacaqmışlar :

al + ma + (y) acaq + mış + lar

(تورکجه بویالار(رنگ لر)

Rəng_boya : رنگ

Ala-bula, ala, alaş : رنگارنگ

Qara : سیاه

Ağ : سفید

Göy : آبی (کبود)

Qırmızı, al, qızıl : سرخ(قرمز)

Yaşıl : سبز

Sarı : زرد

Boz : خاکستری

Gümüşü : نقره ای

Altun_qızıl : طلائی

Çəhrayı : صورتی

Sarımtıl : مایل به زرد

Narıncı, turuncu : نارنجی

Göyümtül : (مایل به آبی) کبود

Qırmızımtıl : مایل به قرمز

Bənövşəyi_mor : بنفشه ای

Yasəmənı : نیلی

Açıqgöy : فیروزه ای

Sarımtıl : مایل به زرد

Sarımtıl_yaşıl : سبز مایل به زرد

آشيق حسين ساراچلى

حاضريلادى : تاناي شرقى دره جك

۱۹۳۹-جو ایلده عایله حیاتی قورور.
۱- ایل طیفلیسده اورتاجالا حبسخاناسیندا یاتیر.
۱۹۵۷-جی ایلدن آذربایجانین تلئویزییا و رادیوسوندا
چیخیشلار ائدیپ.

۱۹۵۹-جو ایلده موسکوادا کئچیرلن آذربایجان مدنیتی
اونگونلوگونده ۱۹۶۱-جی ایلده آذربایجان آشیقلاری نین
۳-جو، ۱۹۸۴-جو ایلده ایسه ۴-جو قورولتاییندا فعال
ایشتیراک ائدیپ.

۱۹۷۱-جی ایلده میرزه ایبراهیموون ۶۰ - ایللیک
یوبلئیینده حیدر علی اف ایله گؤروشور و حیدر علی اف
سوروشاندا کی، اوستاد نه ایستگینیز وار؟ تشکیل
ائلتدیریم.

-- یولداش کاتب جانینیزین ساغلیغی، آشیق نه ایسته
یه بیلر سسین درمانی پوررنگی چای.

۱۹۷۲-جی ایلده آشیق العسگرین ۱۵۰ - ایللیک
یوبلئیینده ایشتیراک ائدیپ.

۱۹۷۵-جی ایلده موسکوادا کئچیریلن بیرینجی عموموم
ایتیفاق فولکلور فئستیوالیندا ایشتیراک ائدیپ.

۱۹۷۶-جی ایلده ۶۰ - ایللیک یوبلئیی بؤیوک طنطنه
ایله قئید اولونور و حاقیندا قیسا مئترآلی فیلم چکیلیر.

۱۹۸۱-جی ایلده گورجوستان س س ر-نین امکدار
مدنیت خادیمی فخری آدینا لاییق گؤرولور. بو فخری آدا
لاییق گؤرولن یتگانه بورچالی آشیقیدی.

(۱) "توتک سسی"

(۲) "فیرنگیز"

(۳) "نغمه کار تورپاق"

(۴) گورجوستانین "دوروزبا نارودا" (خالقار دوستلوغو
فیلمینده)

(۵) "آتلاری یهرلگین" (تاسوف کی، فراقمننت
قاجاقلارا آید اولدوغوندا فیلمدن چیخاریلیب)
فیلملرینده ساز ایفا ائدیپ.

۱۸- شاگرد یئتیشدیریب عرصه یه چاتدیریب.

۱. آشیق امیر سارالار. ۱۹۲۳-۱۹۹۲

۲. آشیق پاشا اینجی اوغلو. ۱۹۲۵ - ۱۹۸۱.

۳. آشیق موسا ساراچلی. ۱۹۲۸ - ۱۹۷۴.

۴. آشیق مرسل فاخرالی. ۱۹۲۵ - ۲۰۰۱ (۱۹۴۷-۱۹۴۹)

۵. آشیق اوروج قوشچو. ۱۹۳۵ - ۱۹۷۰.

۶. آشیق سدی اولاشلی. ۱۹۴۰ - ۱۹۸۷ (۱۹۵۷-۱۹۵۲)

حسین قوربان اوغلو حسن اوو ۱۹۱۶-جی ایلده بورچالی
ماحالی نین ساراچلی کندینده آنادان اولوب.

آتاسی قوربان حاسان اوغلو ۸ اییون ۱۹۱۹-جو ایلده
موستقیللیگینی یئنیجه ائلان ائتمیش گورجوستان
دئموکراتیک رئسپوبلیکاسی نین بورچالی ماحالی بلدیه
مجلسینه هومت-سوسیال دئموکراتلار پارتیاسیندان
نماینده سئچیلیر

حسین ۱۹۲۳-۱۹۲۵-ایلرده موللا مکتبینه، داها سونرا
ایبتیدای مکتبه ناتمام تحصیل آلیر و عئینی زاماندا
آشیق ایسماییل ساراچلییا شیردلیک ائدیپ.

آتاسی قوربان هاسان اوغلو ۱۵ - فئورال ۱۹۳۱-جی
ایلده ۵۴ یاشیندا بولشویکلر طرفیندن گولله نیر

(آتاسی قوربان گولله نیر قارداشی قوربان دونیایا گلیر و
آتانین آدی اوغولا وئرلیپ، قوربان قوربان اوغلو حسن اوو)

اوغلو قوربانین بئینیندن قوپان سومویه باخیب، نوه لریم
آتاسیز قالدی دئییب آغلامقدان گوللو خانیمین گؤزلری
توتولور.

قارداشی یونیس تورکییه اراضیسینه کئچدیگینه گؤره،
آشیق ایسماییل ساراچلینی بولشویکلر حبس ائدیپ.

آتاسی گؤزو اؤننده گوللنن، ننه سی آغلامقدان کور
اولان، ایلک اوستادی حبس اولونان ۱۵-یاشلی حسین

۱۹۳۱-۱۹۳۳-جو ایلرده آشیق ایبراهیم قوشچودان داها
سونرا فاخرالی ساروان بایرامدان درس آلیپ.

بیر مودت وئرگیلی شاعیر حسین ساراچلییا و فاخرالی
شاعیر نبییه ساز توتور.

۱۹۳۷-جی ایلدن اولیمپییادالاردا چیخیشلار ائدیپ.

تأسوف کی، ۱۲ مارت ۱۹۸۷-جی ایلده آشیق امراه، ۱۹ -
 آپرئل ۱۹۸۷-جی ایلده ایسه حسین ساراچلی وفات ائدیر
 و کونفرانسدا ایشتیراک ائده بیلیمیرلر.

خالق شاعیری بختیار واهابزاده بؤیوک اوزان حاقیندا
 یازیردی: " حسین ساراچلی نین سؤیله دیگی
 داستانلاری دینله میشم.خوصوصا آشیق العسگرین گنجه
 سفرینی اوستاد ائله بدیعی و اوپرازیلی دانیشیر کی،
 وضعیت تئاتر تاماشاسی کیمی گؤزوموزون قارشیسیندا
 جانلانیر. ائله بیل گؤزل بیر اوپئرایا باخیرسان. بو اوپئرانین
 رژیسسورو دا او اؤزودور، دیریژورو دا، ایفاچیسی دا،
 موشایعت ائدنی ده. عئینی زاماندا او، هم لیئترئتتو
 مؤلیفیدیر، هم ده بسته کار "

آشیق حسین ساراچلی هم ده سازیندا اولوب.
 قیرغیزستاندا قازاغیستاندا، اؤزبکیستاندا، تورکمنیستاندا
 آغیر مجلسلر کئچیریب.

۴۰-دان چوخ داستان بیلیم.

۷۸ - ساز هاواسینی اوستالیقلا ایفا ائدیب.

گونئی آذربایجانین ماراغا شهرینده باغلانان سازی باکی
 شهرینده آذربایجان موسیقی مدنیتی دؤولت موزه ینده
 دیر.

۱۹۸۹-جو ایلده ائستونیانین پایتاختی تالین
 شهرینده ۴-مئترلیک هیکل، ۱۹۹۷-جی ایلده
 ایسه ساراچلی کندینده بوستو اوجالدیلیر.

هیکل و بوستلرین مؤلیفی هیئیکلتاراش فرهاد
 قولو اوغلودور.

۲۰۰۷-جی ایلده خالق شاعیری زلیمخان یاقوب
 " حسین ساراچلی داستانی " نی یاراتمیشدیر.

۱۹۹۲-جی ایلده " شعیرلر سؤیلمه لر " ،

۲۰۱۱-جی ایلده " حسین ساراچلی'نین یایلاق
 سفری "

۲۰۱۶-جی ایلده " ساز آماناتی " ، " حسین
 ساراچلی "

" نغمه لی سینمده یوز داستان یاتیر " ،

۲۰۱۸-جی ایلده " بئن فعلئغی آریپوروم "
 آدلی کیتابلاری چاپ اولونوب.

۷.آشیق مهممد نالبندوغلو ساداخلي.۱۹۳۴ - ۱۹۹۸.

۸.آشیق، شاعیر قولامحسین (اخلیل'لی) ۲۰۱۱-۱۹۳۲.

۹.آشیق بندر شمکیرلی. ۱۹۳۲-۲۰۰۳.

۱۰.آشیق سدی نبیئو (دمیه گورارخی) ۲۰۰۹-۱۹۳۳.

۱۱.آشیق نورددین قاسیملی.۱۹۳۹ - ۲۰۱۰.(۱۹۶۳-۱۹۶۱)

۱۲.آشیق احمد ساداخلي.۱۹۳۵ - ۲۰۰۶.(۱۹۸۷-۱۹۶۲)

۱۳.آشیق سیرج ناضارلی.۱۹۴۲ - ۱۹۸۰.

۱۴.آشیق احد دللر.۱۹۴۲ - ۲۰۱۹.

۱۵.آشیق صابیر ساراچلی.۱۹۴۱.(۱۹۶۸-۱۹۶۶)

۱۶.آشیق رضا داغارخیلی.۱۹۵۰.(۱۹۷۰-۱۹۶۸)

۱۷.آشیق انور بوداقوو(آغبولاقلی) ۱۹۵۰.

۱۸.آشیق کؤورک موراد دللر.۱۹۵۲

۲ - ساز هاواسی ("قوربتی کرمی " " باغداد دوبیتی ")

۲ - داستان (" گورجو قیزینان قاچاق کریم " و
 ("بیمار گولنار ") یارادیب.

۱. ۱۹۶۴-جو ایلده آشیق تالیب ایله گؤیچه ده،

۲. ۱۹۶۷-جی ایلده آشیق ایسگندر ایله آغبابادا،

۳. ۱۹۶۸-جی ایلده ایستانبوللو شاعیر قول مئهدی ایله
 بورچالیدا.

۴. ۱۹۷۱-جی ایلده شاعیر صراف قاسیم ایله ناخچیواندا

۵. ۱۹۷۲-جی ایلده تورک آشیقی ایسلام اردنر ایله
 ساراچلی'دا،

۶. ۱۹۷۶-جی ایلده شاعیر دمیرچی آباس ایله کلبجرده،

۷. ۱۹۷۶-جی ایلده آشیق خاصپولاد ایله آغدامدا،

۸. ۸۰-جی ایلرده آشیق حسین جاوان ایله گنجه ده،

۹. آشیق محمد ساداخلي،

۱۰. شاعیر افلاتون ساراچلی،

۱۱. شاعیر نیظامی ساراچلی ایله بورچالیدا دئییشیر.

آشیق ایسلام اردنر قارسدان گتیردیگی قیزیل ساز
 مئدالینی حسین ساراچلی'یا هدییه ائدیر.

۱۹۸۴-جو ایلده فوسونکار بیر بوستو هدییه اولونور.

۱۹۸۶-جی ایلده ۷۰ ایللیک یوبلئیی زامان حیات و
 یارادیجیلیغی حاقیندا تام مئترازللی فیلم چکیلیر.

۸ شهریور ۱۹۸۶-جی ایلده اورتانجیل اوغلو عابباس
 وفات ائدیر.

۲۰ - آپرئل ۱۹۸۷-جی ایلده لئنینقراد شهرینده
 کئچیریله جک عوموم اتیفاق موسیقیشوناسلیق
 کونفرانسینا، موسیقیشوناس تارزن عالیم فایق چلبیئو
 طرفیندن آشیق امراه ایله بیرلیکده دعوت اولونسا دا

" ملا نصرالدین " درگی سی نین تبریز دؤورو (۱۹۲۱-جی ایل)

Molla Nəsrəədin dərgisinin Təbriz dövrü (1921)

بايرام حاجی زاده

Bayram Hacızadə

امکدار اینجه صنعت خادیمی، صنعت شوناس لبق اوزره فلسفه دوکتورو، پروفیسور
کؤچورن: عباس ائلچین

اینقیلابلار، چئوریلش لر، محاریبه لر دؤورو اولان ۲۰. عصرین اول لرینده یارانمیش مورکب سیاسی شراییط، جمعیتده کی ضیدیت لر، سوسیال پروبلملر ساتیریک مطبوعاتا دا اؤز تاثیرینی گؤستریردی. باش وئرن سیاسی بورولغانلار، چئوریلش لر، حاکیمیت بؤهرانی نین یاراتدیغی چتین لیکلر مطبوعاتین ایشینی انگل له بیر، ساتیریک درگی لر بیر-بیری نین آردینجا فعالیتینی دایاندریردی لار. بئله بیر مورکب شراییطده چاپ ایشلری اوچون وسایت، مطبعه، حتی کاغید تاپماق گوندن-گونه چتینلشیردی. ۱۹۲۰-۱۹۲۱-جی ایل لرده باکی دا دئمک اولار کی، هئچ بیر ساتیریک درگی نشر اولونموردو. جلیل محمدقولوزاده نین رداکتورو اولدوغو "ملا نصرالدین" مجموعه سی نین فعالیتی ایسه هله ۱۹۱۷-جی ایلده دایاندریلیمیشدی. درگی نین رداکتورلاریندان بیرى اولموش ع.غمگسارین دئدیگی کیمی، "بیز" ملا نصرالدین" ی قاپاماق فیکرینده دئییلیک و بو فیکرده ده اولمایاچاغیق، درگی نین گئچجی دایاندریلماسینا آنجاق ایندیکی ناموساعید واختلار باعیثدیر" [۲، ص. ۱۹۱].

حقیقتاً ده چوخ ناموساعید بیر دؤور ایدی. بونا باخمایاراق، ج.محمدقولوزاده "ملا نصرالدین" نین نشری نین برپاسی ایستیقامتینده دورمادان چالیشیر، موختلیف گؤروش لر کئچیریر، وسایت و مالیه دستگی آختاریش لارینی داوام ائندیریردی. ۱۹۱۷-جی ایلده "ملا نصرالدین" درگی سی فعالیتینی دایاندریدیکدان سونرا ج.محمدقولوزاده اؤز عایله سی ایله بیرلیکده تیفلیسدن آغدامین

اؤزت: مقاله بوتون موسلمان شرقینده ایلك ساتیریک درگی کیمی تانینمیش "ملا نصرالدین" مجموعه سی نین تبریز دؤوروندن - اونون نشری نین یاخین شرق و ایرانین مدنی حیاتیندا موهوم حادیتیه چئوریلیمه سیندن بحث ائدیر.

"ملا نصرالدین" نین ایران ساتیریک قرافیکی و ساتیریک مطبوعاتی نین فورمالاشماسیندا و کاریکاتورون موستقیل ژانر کیمی تانینماسیندا اوینادیغی رولو ایشیقلا ندیران بو مقاله ده مؤلیف آذربایجانلی رسام سیدعلی بهزادین ۱۹۲۱-جی ایلده درگی اوچون ایشله ییب حاضیرلادیغی - اؤزونده ایستتهز، آجی گولوش، طعنه و تنقید داشییان موختلیف مؤوضوعلو کاریکاتورلارینی گئنیش تحلیل ائدیر.

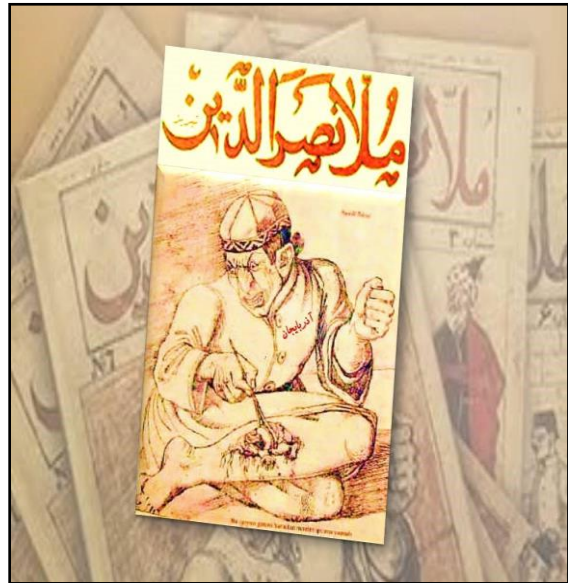
آچار سؤزلر: "ملا نصرالدین" درگی سی، تبریز دؤورو، کاریکاتور، ساتیریک رسم، مطبوعات
گیریش:

یاخیندان یاردیم گۆستریمیش، شیخ محمد خیابانی حرکتی‌نین غلبه‌سی اوچون الیندن گلنه‌نی اسیرگه‌میشدیر (ج.محمدقولوزاده‌نین قارداشی میرزه علی اکبر محمدقولوزاده ستار خان حرکتی‌نین فعال عوضولریندن بیری اولموش، شیخ محمد خیابانی‌یه یاخیندان کۆمک‌لیک گۆستریمیشدیر) "۱، ص. ۲۱۰.

ج.محمدقولوزاده‌نین تبریزه گلمه‌سی دموکرات‌لار و ترقی‌پرور اینسان‌لار آراسیندا بؤیوک سئوینجه سبب اولموشدو. میرزه جلیلین ایراندا، خصوصاً ده تبریزده اولدوقجا بؤیوک نوفوذو وار ایدی. حمیده خانیمین خاطریره‌لرینده ج.محمدقولوزاده‌نین یانینا هر گون یوزلرجه تبریزی‌نین گلمه‌سی، اینسان‌لارین اونا حؤرمه و احتیراملا یاناشماسی حاقیندا چوخ دیرلی یازی‌لار وار. ج.محمدقولوزاده تبریزه کۆچدوگو گوندن "ملا نصرالدین" درگیسی‌نین نشری ایله باغلی حاضیرلیق‌لار آپارمیش، بو ایستیقامتده موختلیف اینسان‌لارلا بیر سیرا گۆروش‌لر کئچیرمیشدیر.

شهر والیسی و اونون موشاویرلری‌نین درگینی آنجاق فارس دیلینده بوراخماق حاقیندا تکلیفینه میرزه جلیل بئله جاواب وئرمیشدی:

"من، "ملا نصرالدین" درگیسینی ۱۵ ایل اول آذربایجان تورکجه‌سینده نشر ائتدیرمیشم. قافقاز آذربایجانیندا اولدوغو کیمی، ایران آذربایجانیندا دا آنجاق آذربایجانلی‌لار یاشاییرلار. بورادا یالنیز آیری-آیری ساوادللی آداملار فارس دیلینده دانیشیرلار. من، "ملا نصرالدین" درگیسینی اونلار اوچون دئییل، خالق کوتله‌لری اوچون بوراخیرام. او شئییه کی، منه حتی روس

کهریزی کندینه کۆچموش، ۱۹۱۸-۱۹۲۰-جی ایل‌لرده اورادا یاشامیشدیر. کهریزی‌ده یاشاماسینا باخمایاراق او، "ملا نصرالدین" ین امکدانش‌لاری ایله سیخ علاقه ساخلامیش، درگی‌نین نشری‌نین یئنیندین برپا اولونماسی ایستیقامتینده چالیشمیش، ادبی یارادیجی‌لیغینی داوام ائتدیرمیشدیر. درگی‌نین نشرینی تبریزده برپا ائتمک آرزوسو ایله ج.محمدقولوزاده ۱۹۲۰-جی ایلده عایله‌سی ایله ایرانا کۆچموشدو. میرزه جلیلین گونئی آذربایجانا - تبریزه کۆچمه‌سی قوزئی آذربایجاندا سووئت حاکیمیتی قورولماسی‌نین ایلک آیلارینا تصادوف ائتمیشدی. بو سفر بیر طرفدن ج.محمدقولوزاده‌نین همین دؤورده کئچیردیگی تردودلرین نتیجه‌سی ایدیه‌سه، دیگرطرفدن اونون گونئی آذربایجاندا میلی آزادلیق حرکتینا اوزون ایل‌لر باغلی اولماسی ایله ایضاح ائدیله بیلر. "معلوم‌دور کی، "ملا نصرالدین" درگی‌سی بوتون فعالیتتی بویو ستارخان حرکتی‌نین غلبه‌سی اوغروندا یورولمادان موباریزه آپارمیش، خالق حرکتینی دستکله‌میشدی. ۱۹۱۷-جی ایلده درگی گونئی آذربایجان دموکرات‌لاری‌نین موباریزه‌سینه

نصرالدین "ساتیریک درگیسی نین ایلك نؤمرهسی ایشیق اوزو گؤرور. تأسوف حیسی ایله دئمک لازیمدیر کی، درگی ایلك نؤمرهسی چاپدان چیخانندان درحال سونرا باغلانیر و اونون رسمی اولارق باغلانیدیغی باره ده مخبرالسلطنه نین ایضالادیغی امر ج. محمدقولوزاده یه تقدیم اولونور. "ملا نصرالدین" نین باغلانماسیندا حاکیمیت اورقان لاری، شهرین وارلی اینسان لاری و البته، روحانی لر "گوج" لرینی اسیرگه میشدیلر. دیندارلار، روحانی لر درگینی نوفوذدان سالماغا چالیشیر، حتی خصوصی فیتوالارچاپ ائتدیره رک اونون باش رداکتورو ج. محمدقولوزاده نی کافیر آدلانديریر، اولومله هدهله بیردیله. بونو تبریزده تخمیناً همین آیلاردا روحانی لرین وئردیگی فیتوا دا تصدیق ائدیر. همین فیتوانی بعضی لری ۱۹۲۱-جی ایله دئییل، ۱۹۰۶ و یا ۱۹۰۸-جی ایله عایید ائدیرلر. لاکین فیتوانین بیر بندینده درگی نین تبریز نؤمره لرینه ایشاره اولوندوغونو نظره آلاق، اونون محض ۱۹۲۱-جی ایله عایید اولدوغونو دئمک اولار (۱۹۲۱-جی ایله وئریلمیش بو فیتوانین اصلی ۱۹۴۶-جی ایله گونئی آذربایجاندا تاپیلیمیشدیر). فیتوادا دئییلیر:

"بعضی ایداره دوزلیدی روزنامه نشر ائدن شخص لردن ناخچیوانلی میرزه جلیلی گؤستریمک اولار کی، "ملا نصرالدین" نین مودیری دیر. اؤز یازی لاریندا ریشخند ائده رک، مسجیده گئتمگی خالقا منع ائدیر، موعیظه یه قولاق آسماغین ضررینی ایثبات ائدیر. دئییر کی، مسجیده گؤروب و ائشیتدیک لرینی، روزنامه لرده ده گؤروب و ائشیدرسن، هانسی کی، روزنامه لرده عولمایه سؤیوشدن باشقا بیر شی یوخدور. باشدان آیاغا غیببت، ناغیل و لغویتدن عیبارتدیر. واعیظین و مسجد اهلی نین صورتینی پیس شکیلده چکیرلر.

حؤکومتی ایجازه وئیردی، سیز ایجازه وئرمیرسینیز" [۵، ص. ۱۲۰؛ ۲، ص. ۲۱۵].

درگی نین نشری نین انگل لئمه سینده اینقیلابچی لارا قارشى باریشماز و سرت مؤوقعی ایله سئچیلن شهر والیسی مخبرالسلطنه نین ده "خیدمت" لری آز اولمامیشدیر. مخبرالسلطنه نین آزادلیق حرکاتینا قارشى آمان سیزلیغی، غدارلیغی و ایکی اوزلو سیاستی ج. محمدقولوزاده یه چوخدان معلوم ایدی "ملا نصرالدین" درگیسی نین هله ۱۹۱۰-جو ایلین ۲۴-جو نؤمره سینده درج ائدیلمیش "شخص اول آذربایجان" ادلی کاریکاتوردا مخبرالسلطنه چوخ گولونج وضعیتده تصویر اولونموشدو. بئله مورکب بیر شراییطده، هده-قورخو آلتیندا یاشایان، دئمک اولار کی، هر گون رئال تهلوکه ایله اوزلشن ج. محمدقولوزاده بوتون بو چتینلیک لره و تضییق لره باخمایارق، روحدان دوشمور، درگی نین نشر اولونماسی خواهیسی ایله حاکیم دایره لره داواملی اولارق موراجیعت ائدیردی. اوزون سوروندورمه چی لیکن سونرا درگی نین نشرینه باش مقاله لری فارس دیلینده بوراخماق شرطی ایله ایجازه وئریلمیشدی. چوخ چتین لیکله اله اولونموش بو راضی لیقدان سونرا لیتوقرافی، مطبعه، کاغیذ، تجروبه لی رسام و باشقا مسله لر اورتایا چیخمیشدی. قئید ائتمک لازیمدیر کی، او ایل لر تبریزده جمعی ۱۰۰ تیراژلا یالنیز بیر حؤکومت قزئتتی وار ایدی. او دا فارس دیلینده نشر ائدیلمیشدی. لیتوقرافی و مطبعه برباد وضعیتده ایدی. "ملا نصرالدین" نین نشرینه ایجازه وئرلیدیکدن سونرا ج. محمدقولوزاده آذربایجانلی رسام سیدعلی بهزادی درگی یه امکداش لیغا دعوت ائدیر. نهایت، ۱۹۲۱-جی ایلین فوریه آیی نین ۷-ده تبریزده "ملا

اوندان درگی نین یئیندن نشر اولونماسینا ایجازه وئرلیمه سینی خواهیش ائتمیشلر. درگی نین نشرینه فوریه نین ۱۴-۵۰ ایجازه وئرلیمه ده، ایکینجی نؤمره یالینز فوریه نین ۲۵-۵۰ چاپدان چیخمیشدیر. همین نؤمره ده ده چاپ اولونموش بوتون کاریکاتورلارین مؤلیفی سیدعلی بهزاد اولموشدور.

ج.محمدقولوزاده نین حیات یولداشی حمیده خانیم خاطیره لرینده بهزاد حاقیندا بئله یازیر:
او، ایستانبولدا تحصیل آلمیش، بیر مودت ایران شاهین ساراییندا رسام کیمی چالیشمیشدیر. بهزاد تخلصو بو رسامین آدی سید محمدعلی ایدی. درگی نین تبریز نؤمره لرینده کی کاریکاتورلارین آلتیندا ایسه بیز بیر نئچه فرقلی ایضا اوخووروق: "بهزاد"، "سیدعلی موسوی زاده"، "موسوی زاده سیدعلی بهزادی". شوبهه یوخدور کی، بو ایضالارین هامیسی بیر رسام - سیدعلی بهزادا عایدیر [۴، ص. ۱۶].

تعجب اولدور کی، گونئی آذربایجان عالیمی محمدعلی تربیتین "دانشمندان آذربایجان" انسیکلوپدیک اثرینده سیدعلی بهزادین آدی یوخدور. م.تربیت تبریزده نشر اولونموش مجموعه لر سیراسیندا "ملا نصرالدین"ی گؤسترسه ده، اونون رسامی حاقیندا معلومات وئرمیر [۸، ص. ۲۰].

تأسوفله دئمک لازیمدیر کی، بو پئشه کار رسام حاقیندا، اونون سونراکی یارادیجی لیغی و فعالیتی حاقیندا بیزده هئچ بیر معلومات یوخدور. لاکین سیدعلی بهزادین درگی ده درج اولونموش کاریکاتورلارین نین تدقیقی اونو دئمگه اساس وئریر کی، آذربایجان ساتیریک مطبوعاتی و ساتیریک قرافیکی نین اینکیشافیندا امگی اولموش بو پئشه کار رسامین یارادیجی لیغی، اونون بدیعی ایرشی داها دریندن اؤیره نیلمگه لایققدیر.

آرودالارین یاشینمالاری حاقیندا کی حیجاب آیه سینی لاغا قویورلار. ایسته بیرلر کی، موسلمان قالدین لاری دا کافر قالدین لاری کیمی حیجاب سیزگزیسنلر و اونلار ائیله یینی ائیله سینلر. ... آیا! بئله بیر درگی یه پول وئریب آلماق، اونو اوخوماق و اونو اوخویانا قولاق آسماق نئجه اولار" [۲، ص. ۲۱۹].

فارس دیلینده یازیلیمیش همین فیتوانین دؤرد طرفیندن روحانی لر اؤز خطلری ایله درگی حاقیندا فیکیرلرینی یازیب، مهورلرینی وورموشلار. مثلا، مشهور روحانی محمد قاسم اوردوبادی یازیر:

"بو جور روزنامه لری یازان و تابع اولان آدم لار آشکار کافر دیرلر، اونا پول وئرمک، آلماق ابن زیاده کؤمک ائتمکدن بئتر دیر. اونو اوخوماق، قولاق آسماق حارام دیر" [۲، ص. ۲۲۰].

قئید ائتمک لازیمدیر کی، "ملا نصرالدین" حاقیندا آذربایجان، اورتا آسیا و شرق اؤلکه لرینده ده روحانی لر دفعه لرله بئله فیتوالار وئرمیشلر. بو حاقدا دا درگی نین ۱۹۰۶-۱۹۱۷-جی ایل نؤمره لرینده دفعه لرله معلومات وئرلیمیشدیر. درگی نین نشری دایان دیریلدیقدان سونرا ایکینجی نؤمره به یئیندن ایجازه آلماق اوچون ج.محمدقولوزاده و تبریزین قباقلیل اینسان لاری بؤیوک امک صرف ائتمیشلر.

درگی نین اوخوجولاری، معاریف پرور اینسان لار اؤلکه نین هر طرفیندن کوتلوی شکیلده "ملا نصرالدین"ین نشری نین داوام ائتدیریلیمه سینی طلب ائدیردیلر. ۱۹۲۱-جی ایلین فوریه آییندا ج.محمدقولوزاده تبریزین تانینمیش سیمالاریندان بیرری اولموش ایجتیماعی خادیم حاجی حاجی علی شبستری و سونرالار رضا شاهین حاکیمیتی دؤورونده اؤلدورولموش محسن خان سرتیب ایله بیرلیکده مخبرالسلطنه نین یانینا گئتمیش،

ایچینده یاشایان عادى خالقین عومومى لشدیریلیمیش
اوبرازی کیمی تقدیم اولونوب.

خالقین دیلنچی وضعیتینده یاشاماسی، ایشسیزلیک،
تبریز کوچهلرینده باش آلیب گئدن هرج-مرجلیک و
بو روسوایچی لیغا محل قویمایان مأمور لاقئیدلیگینی
بوتون چیلپاق لیغی ایله عکس ائتدیرن "تبریز
بازاریندا" (№ ۱۹۲۱، ۴)، "اعضای بلدیه" (№ ۱۹۲۱،
۵)، "تبریز کوچهلرینده" (№ ۱۹۲۱، ۸)، آیلا رلا
مواجیبینی آلمایان موعلیملرین سیخینتی لارینی،
حقوق لاری نین تاپدالناماسینی، مدرسه لرده
تحصیلین "گولوش" دوغوران وضعیتینی گؤسترن
"تعظیم ائدیرم سنه، ائی آلاھین حیوانی" (№ ۱۹۲۱،
۴)، "موعلیملر باش توكونو گؤتوروب، عبا
اؤرتمه لی دیر" (№ ۱۹۲۱، ۲)، "مدرسه ایسگندانی"
(№ ۱۹۲۱، ۶)، ائلجه ده عقیده سینی تئز-تئز
دیشن، اؤزونو ضیالی، خالق تعصوب کشى آدلاندیران،
هر گون بیر پارتیانین قاپیسینی دؤین سیماسیز
اینسان لارین تنقیدینه یؤنلمیش "تامام اعتقاد و
ایمانیلا گلمیشم سیزین فیرقه یه داخل اولوم"
(№ ۱۹۲۱، ۳) کاریکاتورلاریندا ایستهزا و آجی
گولوش بیرلیکده آدیملاییر. بو ایستهزا و آجی
گولوشو درگی نین بوتون تبریز نؤمره لرینده آیدین
حیس ائتمک اولار.

"ملا نصرالدین" درگیسی نین تبریز نؤمره لری نین
اولکی و سونراکی دؤورلرده نشر اولونموش نؤمره لر
فرقینی م.ج. جعفروف بئله ایضاح ائدیر: "تبریز
نؤمره لرینده کی روح تیفلیس و باکی دا نشر اولونموش
"ملا نصرالدین" ه بنزه میر. بورادا گولوش اوستاسی نین
دوداق لاری گوجلہ ترپه نیر. فؤوق العاده گئنیش بیر
اوره گه صاحب اولان میرجلیل تبریز حیاتی نین
هیجان سیز درک ائده بیلیمیر. بو نؤمره لرده جیدی
موحاکیمه، غضب، صیبرسیزلیک و قلب ناراحت لیغی
هر یئرده یومور و ساتیرایا اوستون گلیر. چونکی اونلار
تبریزه خطاباً یازیلیب" [۳].

سیدعلی بهزادین "ملا نصرالدین" درگیسی اوچون
ایشله ییب حاضرلادیغی رسملردن گؤرونور کی، او،
یئرلی تیپلری سراسر چکه رک، چوخ فیقورلو
کومپوزسیون لاردا سوژه آیدین لیغینا آسان لیقلا نایل
اولا بیلیمیشدیر. کاریکاتورلاریندا اشتریک له مه دن
مه ارتله ایستیفاده ائدن بهزاد بعضاً ای. روتترین
اوسلوبونا یاخینلاشیر. لاکین اونون اؤز دست-خطی،
اؤز اوسلوبو آسان لیقلا دیولور. رسامین
کاریکاتورلاری نین رنگی چوخ شرطی و سؤنوک دور.
بونو، لیتوقرافی پروبلمی کیمی قییمت لندیرمک اولار.
بوتون بونلار باخمایاراق، رسامین درگی نین
صحیفه لرینده درج اولونموش هر بیر کاریکاتورو اؤز
صنعت کامیل لیگی ایله سئچیلیر. بیر سؤزله، سیدعلی
بهزادین تبریزده نشر ائدیلیمیش "ملا نصرالدین"
درگیسی ایله امکدانش لیغی آذربایجان میلی رسام لیک
تاریخی نین قییمتلی صحیفه لریندن بیرى دیر [۶، ص.
۲۰].

درگی نین هله بیر نؤمره سینده سیدعلی بهزادین
ج. محمدقولوزاده نین بئکارلار محله سی "آدلی فلیتتونونا
چکدیگی "بیکارخانه ی دولتی بازار شفیع"
کاریکاتوروندا ایداره لرده اوتوروب هئچ بیر ایشله
مشغول اولمایان، دؤولتدن موفته پول آلان مأمورلار
تنقید اولونوردو. تبریز کوچهلرینده مینلرله ایشسیز
اینسانین، دیلنچی وضعیتینده یاشایان خالقین آجی
طالعینه لاقئید قالان حاکیمیت اورقان لاری نین بو
مأمورلاری "بئدیزدیرمگی" هئچ ده تصادوفی
دئییلدی، چونکی اونلار هر زامان شاهی و شاهین
صادیق ال آلتی لارینی مودافیعه ائتمگه حاضر ایدی.
همین کاریکاتورون سول طرفینده الینده ۴
مین تومن توتوموش کارگوزار و اونون آرخاسیندا بو
صحنه نی دهشتله ایزله یین، بیر قارین چؤرگه احتیاجی
اولان دیلنچی تصویر اولونموشدو. او، ساغ الینی
اوزاداراق سانکی اونو دا اونوتما ماغی، اونا دا هئچ
اولماسا چؤرک پولو وئرمگی ریجا ائدیر. بو پرسوناژ
تبریز کوچهلرینده آج-یالاواج گزن، یوخسول لوق

کورسودن ایستیفاده ائدهرک خالقین پول لارینی "معدە شریف" یندن کئچیرتمیش بو شیشمان کیشی نین سون عاقیبتی بیر چوخ دؤولت مأمورلاری اوچون درس اولمالی دیر.

سیدعلی بهزادین "ملا نصرالدین" درگیسی نین ۱۹۲۱-جی ایلین ۷-جی نؤمره سینده درج اولونموش، جیدی ایجتیماعی-سیاسی یوک داشییان "بو قان ایچن منیم قیچیم هارادان یاپیشیب" کاریکاتورو ساتیریک کسری، مؤوضوسونون آکتوال لیغی و رسام جسارتی ایله سئچیلیر. کاریکاتورون مرکزینده تصویر اولونموش کیشی فیقورونون سینه سینده یازلمیش "آذربایجان" سؤزو قهرمانین آذربایجانلی تمثیل ائندیگینی گؤستریر. پرسوناژین گئییمی، باشینداکی پاپاغی اونون گونئی آذربایجانلی اولدوغونا ایشاره ائدیر. آغریدان و دهشتدن اوز عضله لری گر یلمیش بو پرسوناژ الینده کی ماقاشلا آیاغینا یاپیشمیش قان ایچنی (زه لینی) قوپارتماغا چالی شیر. آذربایجانین قانینی سوران، ال و آیق لاریندان قان دامان قان ایچنین ملا پالتاریندا تصویر اولونماسی کاریکاتورون ساتیراسینی کسکینلشدیریر. قهرمانین فورما و اوز جیزگی لری نین چوخ اینجه و روان خطرله ایشلنمه سی، حجم یارادان کؤلگه لری خیردا و سیخ اشتریک لرله وورولماسی بو کاریکاتورو پئشه کار رسامین چکدیگینی بیرداها تصدیق ائدیر. قارا توشلا چکیلیمیش رسمین فونو قیرمیزیمتیل-قهوه یی قارانداشلا ایشلنمیشدیر. درین ایدئیا گوجونه مالیک اولان بو کاریکاتور هم ده سیاسی جهتدن آکتوال بیر پروبلمی ایشیق لاندیریر. بورادا رسام اوزونو قان ایچندن مودافیعه ائتمگه چالی شان میلی گئییمی آذربایجانلی اوبرازی ایله اصلینده آذربایجانلی بیر اراضی، دیار، مکان کیمی، آذربایجانلی نین آیاغینا زلی کیمی

تبریز نؤمره لرینده کی کسکین ساتیرا، آجی و آغریلی گولوشه باخما یاراق، "ملا نصرالدین" ین نشری تبریزده و بوتؤولوکده ایراندا بؤیوک بیر حادیتیه چئور یلمیشدی.

تبریزده درج اولونموش بوتون نؤمره لر اوچون اساس مقاله و فلیتتون لاری ج. محمدقولوزاده نین اؤزو یازیب حاضیرلامیش و اول لر اولدوغو کیمی "دلی"، "هردم خیال"، "سارساق قولوبیگ" و باشقا ایضالارلا چاپ ائتدیرمیشدی. "ملا نصرالدین" ین تبریز دؤورو آدلاندیریلان زامان کسگینده جمعی سککیز نؤمره سی چاپدان چیخمیشدی. بو نؤمره لده ۱۸ کاریکاتور درج اولونموشدو. تبریز حیاتی نی، آذربایجانلی لارین معیشتینی، گونده لیک حیات پروبلم لری نی عکس ائتدیرن همین رسم لری ن اکثریتینده کؤهنه عادت لر، نادان لیق و گئری لیک، دینی فاناتیزم، موللا لارین، روحانی لری ن گولوش دوغوران "فرمایش لری"، شرق قادی نی نین آجینا جاقلی وضعیت ی گونده مه گتیر یلمیشدی. اونلار آراسیندا "قیزی مدرسه یه قویمور سان کی، یاد کیشی لره مکتوب یازماق اؤیرن سین؟" (۱۹۲۱، ۳ №)، "تبریزده بزآر دوکانی" (۱۹۲۱، ۳ №)، "ائی موسلمان قارداش، اینسان لاری حکیمه آپاریرام" (۱۹۲۱، ۵ №)، "تربیه سیز فایتونچو" (۱۹۲۱، ۶ №)، "اوشاغا آد قویولماسی" (۱۹۲۱، ۷ №) کیمی کاریکاتورلار اؤز کسکین ساتیراسی و آجی گولوشو ایله سئچیلیر.

سیدعلی بهزادین یوکسک پئشه کارلیقلا ایشله ییب حاضیرلادیغی "تهراندا کؤهنه وزیر لری ن حالی" کاریکاتوروندا (۱۹۲۱، ۵ №) - هر آددیم باشی اؤز خالقینی چاپیب-تالایان، اؤز جیبینی و قارنینی گودن روشوت خور مأمورون دوشدوگو وضعیت ی عکس اولونموشدور. پلاکات کاراکتری داشییان، طعنه، تؤولویه و تربیه روحوندا ایشلنمیش بو کاریکاتوردا دؤولت ناظیری نین وظیفه ده اولدوغو زامان حارام یوللا قازاندیغی پول لاری "قایتارماسی" صحنه سی تصویر ائدیلب. یئییب-یاتماقدان یوغونلامیش، توتدوغو

رب العالمین" (۱۹۲۱، № ۸) کیمی کاریکاتورلار اؤز ضعیف رسام ایشی ایله سیدعلی بهزادین کاریکاتورلاریندان حبس اولوناجاق درجهده فرقله نیر. بو کاریکاتورلاری نین بعضی لری نین آلتیندان "بهزاد" یازیلسا دا، رسامین دست-خطینه بلد اولان لار اونلارین مؤلفی نین سیدعلی بهزاد اولمادیغینی آسان لیقلا موعین لشدیره بیلرلر. بوتون موسلمان شرقینده ایلك ساتیریک درگی کیمی تانینان "ملا نصرالدین" مجموعه سی نین تبریز دؤورو یاخین شرقین مدنی حیاتیندا موهوم حادثه کیمی قییمت لندیریلمه لی دیر. محض بو مجموعه واسیطه سیله او دؤورون قاباقجیل اینسان لاری ایران و یاخین شرقده باش وئرن سیاسی حادثه لره، موجود پروبلرله ج. محمدقولوزاده، س.ع. بهزاد کیمی تانینمیش یازیچی و رسام لارین گؤزو ایله باخماق ایمکانی الهه ائتمیشلر. ج. محمدقولوزاده تبریزده یالنیز قرئته چی کیمی دئییل، هم ده ایجتیماعی خادیم، نوفوذلو ضیالی کیمی فعالیت گؤستریمیشدیر. او، دفعه لرله دموکرات پارتیاسی نین ییغینجاق لاریندا چیخیش ائتمیش، آیری-آیری قاباقجیل، ترقی پرور اینسان لارلا گؤروش لر کئچیرمیش، اونلارا فایدالی مصلحت لر وئرمیشدیر.

قایناق لار:

۱. آخوندوف ن. آذربایجان ساتیرا ژورنال لاری. ب.: آذربایجان سسر علملر آکادمیاسی نشریاتی، ۱۹۶۸، ۳۵۶ ص.
۲. آخوندوف ن. "ملا نصرالدین" ژورنالی نین نشری تاریخی. ب.: آذربایجان دؤولت نشریاتی. ۱۹۵۹، ۲۵۸ ص.
۳. جعفروف م.ج. "ملا نصرالدین" تبریزده. // "ادبیات" قرئتی. № ۱۱، ۱۹۴۶، ۲۳ آپرل.
۴. محمدقولوزاده ه. خاطیره لر. نظامی آدینا ادبیات اینستیتوتونون اثرلری. ۳ جیلده. ب.: ۱۹۴۸.
۵. محمدقولوزاده ع. میرزه جلیل حاقیندا خاطیره لریم. ب.: آذربایجان دؤولت نشریاتی، ۱۹۶۷، ۲۱۲ ص.
۶. نجفوف م. رسام و زمان. ب.: گنجلیک، ۱۹۷۷، ۱۷۶ ص.

یاپیشیب، اونون قانینی ایچن حشراتی ایسه مؤوهوماتین، گئری لیگین سمبولو کیمی تصویر ائتمیشدیر. آذربایجانین اینکیشافینا، آذربایجان خالق نین ساوادلانماسینا، اؤز طالعینی حل ائتمک ایختیارینی نه واختسا قازاناجاغینا اینانان رسام آذربایجانلی لارین ساغلام گله جگینه مانع اولان مؤوهوماتی بو ایستیقامتده اولان اساس انگل کیمی گؤستریمیش، "خسته لیگین" سببینی دوزگون تعیین ائتمیشدیر.

درگی نین صحیفه لرینده مؤوهوماتی، کؤهنه عادت-عنعنه لری، فیریلداچی موللارین طاماحینی، دؤولت مأمورلاری نین، حؤکومت آدام لاری نین خالقین آجیناجاقلی گوزرانینا لاقئید موناسیبتینی تنقید، ایفشا ائدن رسم لرله یاناشی، بین الخالق عالمده باش وئرن، جیدی ایجتیماعی-سیاسی یوک داشیان کاریکاتورلار دا یئر وئر یلیردی. بو کاریکاتورلار سیراسیندا "هارا گئدیرسن؟"، "یئدیکلرینی قایتاراجاقسان"، "تورک-یونان مسئله لری" کاریکاتورلاری خصوصی دیقت چکیر. درگی نین ۱۹۲۱-جی ایلین ۸-جی نؤمره سینده درج ائدیلمیش "تورک-یونان مسئله لری" کاریکاتورو تورکلر و یونان لار آراسیندا گئدن موحاریبه یه حصر اولونوب.

"ملا نصرالدین" ین تبریزده چاپدان چیخمیش نؤمره لرینده بیر نئچه ایمضاسیز کاریکاتور دا واردیر. اونلار سیدعلی بهزادین رسم لرینه نیسبتاً ضعیفدیر، دئمک اولار کی، بسیطدیر. بورادا اورتایا "تبریزده درگی نین ایکینجی بیر رسامی دا اولموشدورمو؟" سوالی چیخیر. علی مینایی و تاغی شاهی نین فیکرینه گؤره، "ملا نصرالدین" له او زامان سید عربزاده آدلی بیر رسام دا امکدالشیق ائتمیشدیر [۸، ص. ۲۱]. بو فیکری قطعی تصدیق ائتمک چتین اولسا دا، درگی ده کی کاریکاتورلارین ایکی رسامین قلمیندن چیخدیغینی امین لیکله سؤیله مک اولار. "سیاست عالمینده" (۱۹۲۱، № ۱)، "اورمی ده" (۱۹۲۱، № ۲)، "سارابدان-اردبیلده" (۱۹۲۱، № ۲)، "تنزیل من

نیظامی گنجوی حاقیندا یئنی علمی آراشدیرما

Nizami Gəncəvi haqqında yeni elmi araşdırma

ایستیقاملترینه یؤنه لدیلدی و دونیا نیظامی شوناسلیق علمینین تاریخینده یئنی بیر محتشم دوور باشلادی. داھی آذربایجان شاعیرینین حیاتی ، دوورو، ادبی موحیطی حاقیندا یئنی علمی آراشدیرمالارین آپاریلماسی، اثرلرینین ال یازمالارینین درست علمی- تنقیدی متن لرینین اوزه چیخاریلماسی ، اؤلمز صنعت کارین بدیعی ایرثینین ایدیا-فلسفی-پوئیتیک خصوصیت لرینین داها گئیش آسپکتک ده تدقیقی، پوئمالارینین دونیا خالقارینین دیلینه ترجمه لری و نشر ایشلرینین یئنی لنمه سی، ایل بویو چوخ سالی بین الخاق میقیاسلی فوروم ، سیمپوزیم، کانفرانس و بینالارینین کئچیریلمه سی، خاریجی متخصص لره بیرگه حاضرلانان لایحه لر اساسیندا کیتاب و ژورناللارین نشری، نیظامی گنجوی انسیکلوپدیاسینین حاضرلانماسی و باشقا ساحه لرده محتشم ایشلر گؤرولدو.

بوگون آذربایجان نیظامی شوناسلیق علمینین نائلییاتلارینین دونیا آراسیندا چیخاریلماسیندا آذربایجان میلی علم لر آکادئمیسینین و نیظامی گنجوی آدیندا ادبیات اینوستوتونون لیدرلیک ائتمه سی گؤز قاباغیندادیر. خصوصاً نیظامی گنجوی آدینا ادبیات اینوستوتون باش دیرکتورو ، فنومن تشکیلاتچیلیق باجاریلیغینا مالیک اولان آکادمیک عیسی حبیب بی لنین رهبرلیی و فعالیتی سایه سینده نیظامی شوناسلیق دا موهوم علمی نتیجه لرینین قازانیلماسی دانیلماز فاکتورلاردیندیر.

عیسی حبیب بی لی نین ۲۰۲۱-اینجی ایلده "علم" نشریاتیندا آذربایجان، تورک ، اینگیلیز، روس، آلمان، چین، پولیاک، گورجو، اوکرینا و بلغار دیلرینده چاپ اولونان "بویوک آذربایجان شاعیری نیظامی گنجوی" آدلی مونوگرافیاسی مکمل علمی آراشدیرمالاری ایله نیظامی ایرثینین آذربایجان و دونیا خالقارینا تانیدیلماسی ایشینده خصوصی اهمیتته

نوشابه آرازلی

AMEA نین موخبیر عوضو

زهرا الله وئردی یووا

فیلولوژی اوزره فلسفه دوکتورو، دوچنت...

کؤچون : فرشید کلیری عتیق

عیسی حبیب بیلی. بویوک آذربایجان شاعیری نیظامی گنجوی (آذربایجان، تورک، اینگیلیز، روس، آلمان، چین، پولیاک، گورجو، اوکرینا، و بلغار دیلرینده).

تاریخه قووشان ۲۰۲۱-اینجی ایلده آذربایجان رئیسپوبلیکاسی میلی موسقیلینین داهادا محکم لندیره رک آوروپا و آسیا اؤلکه لری آراسیندا قدرتلی بیر دولته چئوریلدی. آزاد اولونموش قدیم تورک یوردو قاراباغیمیزدا برپا و قوروجولوق ایشلرینین عظم له حیاتا کئچیریلدی بیر دور ده علمین موختلیف ایستیقامت لری اوزره، او جومله دن نیظامی شیناسلیقین اینکیشافی ساحه سینده اوغورلو ایلک لره ایمضا آتیلدی. اؤلکه نین پرزدنتی جناب ایلهم علی ائوین آذربایجان رئیسپوبلیکاسیندا ۲۰۲۱-اینجی ایلین "نیظامی گنجوی ایلی" اعلان ائدیلمه سی حاقیندا ۵ یانوار ۲۰۲۱-اینجی ایل تاریخلی سرانجامی اؤلمز شاعیرین ایرثینه آردیجیل قایغی و دیققتین باریز نمونه سی دیر. اوختیندا وئرلمیش بو سرانجاملا آذربایجان علمینین پوتنسیال قوه لری نیظامی گنجوی ایرثینین آکتوال پرابلرینین حللی

قورقود" داستانلاری ایله علاقه سینه دایر دوشونجه لری خصوصیه دیققتی جلب ائدیر.

مؤلیف حاقلی اولاراق نظامی یارادیجیلیغینی دنیا مدنیتینین شرق و غرب مدلینین سینتتری کونتکستینده ایضاح ائده رک یازیر: " دونیانین هاراسیندان، شرق دن یوخسا غرب دن باخیلماسیندان آسیلی اولمایاراق، نظامی گنجوی شعر -صنعت سماسیندا گوش کیمی پارلاییر. بیتوولوکده مدنی دنیا نظامی گنجوینی داهی شاعیر، قدرتلی صنعتکار، بشری تفکره مالیک بویوک متفکر کیمی قبول ائدیر... اونون اثرلرینده دونیانین بیر چوخ اؤلکه لرینین و خالقلارینین حیاتیندان آلینمیش عبرت آمیز سوژت لر و ایشیقلی، دوشوندوروجو اوبراز لار واردیر. اؤلمز صنعتکارین "خمسه" آدلانان مشهور پوئمالاری سانکی غربین و شرقین ادبیات انسیکلوپئدیاسی دیر."

کیتابدا نظامی نین حیاتی، ادبی موحیطی باره ده وئرلن معلوماتلار یئنی سجه سی ایله سئچیلیر. عیسی حبیب بی لی نظامی گنجوینین حیاتی حاققیندا اؤز علمی نتیجه لرینی ۲۰-جی عصرده موجود اولموش بیر سیرا معتبر منبع و ارشدیرمالارین سوزگه جیندن کنچیریر. او، نظامی گنجوینین اؤزونون یازدیقلارینا و سون یئنی تدقیقاتلارا اساسلانیر، واختیله قاپالی سائوت رژیم شرایطینده، آذربایجان نظامی شوناسلیغین نائلیتلرینین دنیا آرناسینا چیخاریلا بیلمه مه سی اؤزوندن شاعیرین حیاتینا دائر آوروپا شرق شوناسلیغینا یول آلمیش بیر سیرا تحریفلری آرادان قالدیریر. شاعیرین اوتوبیوگرافیا سینین بعضی قارنلیق مقاملارینی و یانلیشلیقلاری یئنی فاکتیک ماتریاللار اساسیندا دقیقلشدیرمه یه چالیشان مؤلیف نظامی اثرلرینده آدی چکیلن شخصیت لر - محمد جهان پهلوان، قیزیل آرسلان، خاقانی شیروانی، قیوامی موتریزی، عماد خویی، ابوبکر ابن خسرو ال-اوستاد و باشقالاری حاققیندا دانیشیر، بو عرفه ده گنجه ده

مالیکدیر. عالمین کیتابی نظامی گنجوی نین حیاتی و یارادیجیلیغینا دائر معاصر ادبیات شوناسلیق دا موجود کانسپسیاللار بیر آریا گئتیرمکله و بیر چوخ پرابلملرین حللینده یئنی دوورون علمی نتیجه لرینه اساسلانماقلا یازیلیمشدر و اثر اؤز علمی اهمیتینه گؤره دنیا نظامی شوناسلیغین تاریخینده مستثنا حادیشه دیر.

گیریش، نظامی گنجوی نین حیاتی، لئریکاسی، پوئمالاری رنسانس مسئله سی، آذربایجانچیلیق و نتیجه حیصه لریندن عبارت اولان بو تدقیقات معاصر نظامی شوناسلیغین بیر چوخ آکتوال پرابلملرینین دنیا مقیاسیندا اساسلی و درست حللینه یونه لدیلیمشدر. مؤلیف مقصدی دنیا مدنیتینه یوکسک هومانست ایدیاللار، پارلاق و چوخ جهتلی اوبرازلار گئتیرن، خالقلارین قارداشلیق و بیرلینینی ترنم ائدن داهی آذربایجان شاعیری و فیلسوفو نظامی گنجوی نین حیاتی و یارادیجیلیغی حاققیندا غرب و شرق اوخوجوسونا فاکتلا اساسیندا یئنی و دها دقیق معلوماتلار وئرمک و دنیا اجتماعیاتینین دیققتینی نظامی شوناسلیغین آکتوال علمی-نظری پرابلملری و اولارین حللی ایستیقاملرینه یؤنه لتمکدیر.

اثرین گیریش حیصه سینده ایسه حبیب بی لی ۱۱-۱۲ عصرلرده اینکیشاف ائده رک چیچکله ن شرق مسلمان رنسانسی و بو دور ده شرقین موهوم مرکزی رگیونلاریندان بیر، قدیم مدنیت بئشی اولان آذربایجانین رولو و نظامی گنجوی دوها سینینی یئتیرن ادبی-اجتماعی موحیطین عمومی کاراکتری حاققیندا دولغون معلومات وئریر. او، هر شئی دن اول، نظامی یارادیجیلیغینین محکم ادبی-مدنی اثرلر اوزه رینده اوجالدیغینی، میلی -معنوی دئییه لرله باغلی یاراندیغینی بیلدیریر. بو باخیمدان، موللیغین داهی شاعیرین دوغما خالقین شیفاهی یارادیجیلیغی، کوکو قدیملره گئدن آذربایجان ادبیاتینین اسکی نمونه سی اولان " کیتابی -دده

آختاریش لاری ایله داها دا گئنیش لندیرمیش، نیظامی گنجوی عائله سی و حیاتی حاققیندا آذربایجان و دنیا اوخوجولارینا مکمل معلومات وئرمیشدیر. تدقیقات دا نیظامی گنجوی نین لریکاسی و اپیک اثرلری آیریجا فصیلر ده گئنیش تحلیل اولونموشدور. بورادا عالیم یئری دوشوندو کجه اؤزو نه قده ر کی آراشدیرمالارا نظر سالیر، قاینقلارادا ۱۵- عصیرده یاشامیش دولتشاه سمرقندی نین "تذکره الشعرا" اثرینده قئید اولونان نیظامی نین لثریک شعرلر دیوانی و شاعیرین خدیویه کیتابخاناسیندا موحافیظه اولونان تورکجه دیوانینین نشری، اؤیره نیلمه سی ایله باغلی رای لره اوخوجوسونو تانیش ائدیر.

عالیم "نیظامی گنجوی نین آذربایجانجا یازدیغی شعرلر" ادلی کیتابیندا توپلانمیش شعرلرین بیر چونونون نیظامی گنجوی لثریکاسینین مووضوعوسو، سوژتی، پوئتیک واسیطه لری ایله سلسلشدیردینی گؤستریر و تام حاقلی اولاراق یازیر: "اولا بیلسین کی خدیویه کیتابخاناسیندا عینی فوندا نیظامی آدی ایله موحافیظه ائدیلمیش اوچون بو ال یازما کلیاتیندا

باش وئرن زلزله نین ، شاعیرین قیزیل آرسلانا گوروشونون ، همچنین باشقا تاریخی احوالاتلارین زامان و مکانینی دوغرو معین لشدیرمه یه نائل اولور. قئید ائتمک لازیمدیر کی ، " اقبال نامه " ده شاعیرین بویوک عزت و احتراملا یاد ائتدی ایندی یه دک نیظامی شوناسلیق دا شخصیتی تام معین لشدیریلمه یین آذربایجانلی وزیر عماد خوبی حاققیندا عیسی حبیب بی لنین وئردیی معلوماتلار یئنی دیر. بوردان، همچنین معلوم اولور کی ، نیظامی نین هله گنجلیک لیلریندن باشلا یاراق ، یئنی ۱۱۶۰-ینجی ایلهه آتابی شمس الدین ائل دنیز عراق سلجوق حاکمیتینی آذربایجان توپراقلارینا بیرلشدیردی زاماندا و اوغولوغو تورک-آغ سونگار نسلیندن اولان بیرینجی آرسلان شاهی عراق -موصل آتابی یی تعیین ائتدی دور دن شاعیرین بو ساریا علاقه سی اولموشدور.

آکادمیک عیسی حبیب بی لنین کیتابیندا ، همچنین نیظامی دورونون فلسفی-ایدولوژی گوروش لرینه ده خصوصی دیققت یئتیریلیر ۱۲- جی عصرده آذربایجان دا گئنیش یایلمیش اخی-فلسفی گوروش لرینین گنجه نین شهر موحیطینده گئنیش یایلمیشی و متفکیر -شاعیر نیظامی گنجوینین عدالتی جمعیت حاققیندا ائیدیلارینین فورمالاشدیرماسیندا موهوم رل اوینادیغینی گوسترن مؤلیف حاقلی اولاراق یازیر: "دورونون ساوادلی، درین دوشونجه لی، فرقیلی باخیشلارا مالیک آداملارینین تمثیل اولوندوغو و ساده ، زحمتکش اینسانلارا رغبت بسله یین "اخیلر" تشکیلاتی نیظامی گنجوینین یارادیجیلیغیندا کی هومانیزم، برابرلیک و عدالت ایدئیلارینین داواملی اولاراق ترنم اولونماسینا ، شاعیرین ساده پشه آداملارینا احترام بسله مه سینه معین استقامت وئرمیشدیر."

بیر موهوم مسئله نی قئید ائتمه یی واجیب حساب ائدیریک کی، عیسی موعلیم بو کیتابیندا شاعیرین عائله عضولری حاققیندا معلوماتلاری اؤزونون

قوت لندیریر". ظنیمجه عیسی حبیب بی لنین
 نیظامی گنجوینین تورک دیوانی حاققیندا سوبله دیی
 حاقلی مولا حیظه لر تدقیقاتچیلاری دوشوندورمه لی و
 بو استقامتده آراشدیرمالار گئیشلندیرمه لیدیر!

اثرده نیظامی لئریکاسینی ، همچینین آذربایجان
 تاریخی پوئیکا نظریه سی باخیمیندان دیه رلندیرمه
 سی فاکتی دیققتی جلب ائدیر. معلومدور کی،
 آذربایجان پوئیزیا مکتبیینین نماینده لری، ایلک دفة
 اولاراق شرق لریک شعرینه داواملی سوژت وحدتی
 گئتیرمیشلر. نیظامی نین لریک شعرلرینین سوژت لی
 لیبی ، موضوع وحدتینین تاملیغی ایله فرقلندیینی
 گوسترن نظریتچی -عالیم یازیر: " پوئیک جاذبه
 دارلیق و ناغیل واری سوژت لی لئریکا باخیمیندان
 نیظامی گنجوینین شعرلری شرق یازیلی ادبیاتینین "
 مین بیر گئجه سیدیر."

مونوگرافیادا نیظامی گنجوی نین "خمسه "
 یارادیجیلیغی اوزه رینده خصوصی دایانان مؤلیف
 آیری-آیری پوئمالارین مووضوعو، ایدئاسی، نشری،
 ترجمه سی اطرافیندا تدقیقاتلار آپاریر، شاعیرین
 اؤلمز اپیک اثرلرینین شرق، او سیرادان آذربایجان
 بدیعی فیکیر تاریخینه گئتیردی اؤزلیکلری معاصر
 دورون طلبه لری باخیمیندان دیه رلنیریر. موللیفین
 شاعیرین اثرلریندن سئچیلدی موافق نمونه لر بیر
 داها تصدیق ائدیر کی ، نیظامی گنجوی صنعتی هئچ
 زامان اوز آکتواللیغینی ایتیرمه ییب و بو گون ده
 زامانین قارشیا چیخاردیغی پرابلمره سسلشمک ده
 دیر. اثرین ماراخلی فصیلریندن بیری ده " رنسانس
 مسئله سی" بولمه سیدیر.

بورادا ۱۲-۱۱ عصرلر آذربایجان رنسانس آدلانان
 دوورون نیظامی گنجوی اثرلرینده گئیش عکسینی
 شرطلندیرن مسئله لر - صنعتکار امه یینه رغبت ،
 خالقا احترام و قایغی نین تصویری ، هومانیزمین
 تبلیغی، عدالت، برابریک ، آزادلیق آرزولارینین ترنم
 -سی رنسانس حادیتله لری کیمی دیه
 رلندیریلیر. مؤلیفین علمی نتیجه لرینه اساسا ،

نیظامی گنجوی ایله یاناشی ، نیظامی قارامانلی نین،
 حتی نیظامی آدیندا و یا تخلصوندا باشقا بیر
 شاعیرین ده شعرلری بیر یئرده توپلانمیشدیر. عکس
 حالدا خدیویه کیتابخاناسینداکی ال یازماسینین اوزه
 رینده کی مؤلیف بیلدیرن سوزلرین ایچریسینده
 نیظامی گنجوی یه عاید اولوب ، شاعیرین تخلصونو
 (نیظامی و گنجوی سوزلری) آتاسینین (یوسیف) و
 باباسینین (معیرالدین) آدلارینین یازیلماسینی نئجه
 تصادف سایماق اولار؟ حتی بو نسخه ده نیظامی
 گنجوینین آدینین و کنیه سینین "دیوان نیظامی.
 تالیف: ال مولا نیظام الدین ابو محمد جمال الدین
 یوسیف بن موید الگنجوی -ال اویسی " کیمی تقدیم
 اولونماسی نئجه باش وئره بیلر؟
 شاعیرین " لئیلی و مجنون " اثرینده اؤز آدینی
 اویسی آدلاندیرماسی دا یوخاریداکی آدین و
 تخلصون نیظامی گنجوی یه عاید اولماسینی داها دا

غرب رنسانسین قووشاغینداکی ان بویوک صنعت حادیته سیدیر."

آذربایجانچیلیق آدلی سونراکی بولمه ده برده نین مشهور تعریفی و بو گۆزه ل دیارین قادین حوکمداری نوشابه ابرازی، لئیلی و مجنون یازماق سیفاریشینین آلان شاعیرین یارادیجیلیق هیجانلاری خاطرلانییر. شاعیرین آذربایجانلی سلف لری ایله موناسیبتی، خاقانی یارادیجیلیغیندا رغبتی نمونه گتیریلیر، اثرلرینین آذربایجان ضیالارینین طرفیندن محبتله قوروناراق عزیز یادیگار، عوضسیز هدیه کیمی سؤیلدی گؤسته ریلیر. نیظامی گنجوی صنعتی عصرلر بویو خالقاری یاخینلاشدیرمیش، اؤز وطنی آذربایجانین و آیری-آیری اولکه لرین تاریخی - اجتماعی نائلاتلارینی داها گنیش مقیاس دا تانیتماقلا اونلار آراسینداکی معنوی اونسیبتین گنیشلندیرمه سینه ، ادبی-مدنی علاقه لرین محکملنمه سینه خدمت ائتمیشدیر.

اینانیریق کی، شاعیرین صنعتینین بو عنعنوی میسییاسی بوندان سونرا دا اوغورلا داوام ائده جک، آکادمیک عیسی حبیب بی لنین " بویوک آذربایجان شاعیری نیظامی گنجوی" مکمل اوچرکی و اونون تورک، اینگیلیز، روس، آلمان، چین، پولیاک، گورجو، اوکراین و بلغار دیلرینه ائدیلمیش ترجمه لرینی احاطه ائدن کیتابی آذربایجانین داهی شاعیری و متفکرینین دونیا شهرتینی داها دا آرتیراراق، اونون اؤلمز صنعت دوها سینی بوتون خالقارا اولدوغو کیمی تانیتماقلا، شاعیرین حیات و یارادیجیلیغی ایله باغلی تحریف و غرض لی مولا حیظه لری ده آرادان قالدیراجاق. آکادمیک عیسی حبیب بی لنین آذربایجان ادبیاتینین کوریفیی و خالقیمیزین معنوی ثروتی اولان نیظامی گنجوینین شخصیتی و یارادیجیلیغی ایله اؤز اوخوجولارینی داها یاخیندان، دقیق فاکت و آرگومنتلر آراسیندا تانیش ائدن بوکیتابی اؤز علمی اهمیتینه گۆره دونیا نیظامی شوناسلیغینا یئنی بیر تحفه دیر.

رنسانس مدنیتینده حیاتین یوکسه لیشی، جمعیتین اینکیشافیندا علمین، زکا نین رل-ون ضروری لیی، دیل فاکتورونون واحید، خالقار آراسی و عموم بشری محییه خدمت ائتمه سی، اسلامی سیویلیزاسیا دوورونده شرق ده و آنتیک مدنیتین دیرچلدیلمه سی زامانی ایسه أوروبا دا باش وئرن طبیعی بیر پروسس دیر.

عالیم جغرافی مکان و زامان آنلایشیندن آسیلی اولمویاراق انسان حیاتینین، اونون عالی دویغو و حیس لرینین مدنیتینده کلاسیک ایفاده سینین دائمی موجودلوقونو اساس گؤتورور و رنسانس آنلایشینی عموم دونیا کانتکتستینده ایضاح ائدیر: " عنعنه و نوواتورلوق باخیمیندان شرق مسلمان اینتیباهی ایله غرب خریستیان رنسانسی بیر-بیرله عضوی سرعتده علاقه داردیر. شرق اینتیباه ادبیاتینین مئیدانا چیخاردیغی بدیعی ابرازلار غرب رنسانسین آپاریچی ابرازلاری آراسینداکی بنزه رلیکلر اولاری عینی درجه ده احاطه ائدن رنسانس باخیشلاریندان ایره لی گلیرسه، همین قهرمانلاری آیران جهت لر ایسه شرق و غرب دوشونجه طرزینده کی فرقیلیلیکلردن دوغور. نیظامی گنجوینین لئیلی سی ایله فرانسسکو پئترارکانین لائوراسی، نیظامینین مجنونو ایله ویلیام شکسپیرین ائتلوسو آراسینداکی اوخشارلیغین بیر اورتاق جهتی ده هانسی جغرافی مکاندا یاشاماسیندان آسیلی اولمایاراق، انسان طالع لرینده کی یاخینلیقلا و یا صنعتکارلارین انسان طالع لرینه بسله دیکلری موناسیبتلرینده کی اورتاق موقع لرله علاقه ده دیر."

بو بؤلومده نیظامی گنجوینین پارلاق اثرلری و بویوک ایده آلاری ایله آذربایجان اینتیباه ادبیاتینین و شرق اینتیباه مدنیتینین یارادیلما سیندا و اینکیشافیندا حل ائدیجی رل اوینادیغینی گؤسترن عالییم اؤز فیکرینی آشاغیداکی سؤزلرله یئکونلاشدیریر: " نیظامی گنجوی نین رنگین و چوخ جهت لی یارادیجیلیغی تکجه آذربایجان ادبیاتینین و اجتماعی فیکیرینین دئییل، دونیا ادبیاتینین و بشر مدنیتینین شرق اینتیباهی و

عیراق دا یاشایان تور کمنلرین عادت عنعنه لریندن اورنکلر

Iraqda yaşayan Türkmənlərin adət ənənələrindən örnəklər

Prof.Qəzənfər Paşayev

برگردان : حسین شرقی دره جک

دئمک لازیمدیر کی، کرکوکده دینی بایراملارین یادداشلاردا قالماسی اوچون بیر سیرا تدبیرلره ال آتیلیر. تکجه اونو دئمک کیفایتدیر کی، راماضان و قوربان بایراملارینین هر بیرى دؤولت طرفیندن اوچ-دؤرد گون ایستیراحت گونو ائلان ائدیلیب.

آذربایجاندا نووروز بایرامیندا اولدوغو کیمی، کرکوک دولایلاریندا دا، خصوصن آدلاری چکیلن بایراملارا بؤیوک حاضیرلیق ایشلری آپاریلیب. ائولرده شربتله حاضیرلانیر، خورمالی، شکرلی، جؤووزلی، باداملی کولچه بییشیریلیب. آذربایجاندا نووروز بایرامی زامانی بییشیریلن حالوایا قارا ایستیوت، دارچین، میخک، رازیانا، جووییز، زنجفیل، بیل و س. قاتیلدیگی کیمی، کرکوک دولایلاریندا دا بییشیریلان یئمکلره، خصوصن ده کولچایا موختلیف ادوییه لر قاتیلیر. بونو اوشاقلارین اوخودوقلاری نغمه لردن ده گؤرمک اولور:

بایراما قالدی بیر هفته»،

هییلی، بیبرلی کوفته.

بایرامدا نؤوبه نؤو یئمکلر حاضیرلانیر. سوفره نین شاهی حساب ائدیلم، اریک قوروسو ایله حاضیرلانان لتگه آشی نین (پلوو) سوفره ده اولماسی ایسه موطلقدیر.

ماراقلیدیر کی، بوتون ایراقدا اولدوغو کیمی، کورکوک دولایلاریندا دا آداملار بایرام عرفه سینده دئییل، بایرام صاباحی بیر-بیبرلرینی تبریک ائدیبلر. قادینلار بزه نیر، دوزونیر، داها گؤزل گؤرونمه یه چالیشیرلار. بایرام واختی بؤیوکلر اوشاقلاری اؤپور، اونلارا هدیییه لر وئیرلر؛ اوشاقلار اونلارا آیینان تزه پالتاری گئییر و بؤیوکلرین اللرینی اؤپورلور. اوشاق-بؤیوک اوچ گون سئیرانا چیخیر، بیر-بیبرلری ایله بایراملاشیرلار.

دینی بایرام و نغمه لر. دینی مراسیملردن دانیشارکن ایلك نؤوبه ده گؤز اؤنونه قوربان بایرامی، عاشورا، پیغمبرین آد گونو و راماضان بایرامی گلیر. بونلارین آراسیندا آن چوخ یاییلانی راماضان بایرامیدیر. راماضان بایرامینی اوشاقلار بؤیوک صبیرسیزلیکله گؤزله بیر و نغمه لر اوخویورلار:

گنه گلدی راماضان،

موللار اوخور آزن،

بارماقلارین توکوسون

یاری عسگره یازان.

ائلجه ده:

راماضان، قارنی بیر قازان،

الینده کفکیر، قاپیلار گزن.

و یا:

گنه گلدی راماضان،

الینده کفکیر-قازان

هر گئجه بیر ائو گزر،

هانى نعمتین یازان .

کرکوکده کئچمیشده جیدیر مئیدانینا بیغیشیب یاریشا باخار، زورنا و ناغارالارین صدالاری آلتیندا سئیرانگاھلاردا رقص اندرلمیش. هر یان بوغدا و قارغیدالی قووورغاسی، قووورولموش قاباق، قووون و قارپیز چرتکلری ایله دولو اولاردی.

بایرام آخشامی ایندی نین اؤزونده بئله، قادینلار قبیستانلیغی و موقدس یئرلری زیارت اندیرلر. قوربان بایرامیندا ایکینجی و اوچونجو گون قوچ و جۇنگه لری قوربان کسر، اتینی قونشو و کاسیبلارا پایلارلامیش. بایرام خئیرلی و شن اولسون دئییه مؤلودلار کئچیرمیشلر. ان یاخشی موغنیلر گئجه دن خئیلی کئچنه قدر اوخویاردیلار. آخیردا خویرات و ماهنیلار دا اوخویاردیلار. بیر سؤزله، دینی بایراملارین یادداقلان سوییه ده کئچیریلمه سی کرکوک دولایلاریندا عنعنه وی خاراكتئر آلمیشدیر.

معیشت مراسیم: و نغمه لری. ایراق تورکمان فولکلوروندا معیشتله باغلی مراسیم و نغمه لر خالقین معنوی حیاتی نین آینلماز حیصه سی اولماق باخیمیندان بؤیوک اهمیت کسب اندیر. بورادا دا میشت مراسیم و نغمه لری «خالقین معیشت حیاتیندا موهوم یئر توتوموش، اونلاردا خالقین چوخ عصرلیک عادت-عنعنه سی، دونیاباخیشلاری ایفاده اولونموشدور» (١٦٢، ٤٨)

خالقین حیات تجروبه سی، عادت-عنعنه سی، اینام و اعتیقادلان اساسیندا یارانان، اینسان حیاتی نین بیر مرحله سینا اؤزونمخصوص بیر طرزده عکس آنتدیرن معیشت مراسیم و نغمه لری، هر شئیدن اول، قدیملیگی ایله سئچیلیر. ایراقتورکمان فولکلوروندا دا معیشت مراسیم و نغمه لری خالقین کئچدیگی تاریخی یولو، اونون پوئتیک تفککور طرزینی، ایره لیله یشی نین سمتینی آیدینلاشدیرماقدا بؤیوک اهمیت داشیییر (٢، ٦٦).

بونونلا بئله، م.ه.ت.همماسیبین گؤستردیگی کیمی، توی و یاس عادتلی، ائلجه ده اونلارلا علاقه دار اولان

میعتت نغمه لری مراسیم و مؤوسوم نغمه لرینه نیسبتن داها سونرا کی دؤوره آید اولان بیر نؤودور. معیشت مراسیم و نغمه لریندن دانیشارکن گؤز اؤنونه ایلك اولاراق یاس و توی مراسیم و نغمه لری گلیر.

یاس مراسیم و نغمه لری. کورکوک دولایلاریندا کیمسه وفات ائندنه تعزیه قورولور و اؤلونون اوچونه قدر داعوام اندیر. مجلسی ترک اندرکن تعزیه ساحیبینه «باشین ساغ اولسون»، «قالانلار ساغ اولسون»، «الله عفو ائتسین» کیمی سؤزلرله تسلی وئیرلر.

کیشیلر کیمی قادینلار دا اوچ گون عرضینده یاس ساخلاپیر.

آذربایجاندا اولدوغو کیمی، قادینلار آواز ایله مرحوما موناسیب آغی دئییر و آجی-آجی آغلابیلرلار. آذربایجاندا آغی، تورکییه ده آغیت آدلانان بو مراسیمه کرکوک دولایلاریندا سازلاماق دئییرلر کی، بو دا سیزلاماق سؤزوندن یارانمیشدیر (٢١٢، ٩٠).

عیزی، چوخ یاخینی اؤلوموش قادینلار صیفتلرینی جیرماقلاپیر، سینه ییرتیر، ساچلارینی یولور، باشلارینا چارمور سورتورلور (٢٥٥، ٥٣). ساچی یولماق، باشینا چامور یاخماق عادتلرینین چوخ قدیم اینام و اعتیقادلارلا علاقه دار اولدوغو بارده یوخاریدا اطرافلی دانیشدیغیمیزدان، بورادا اونلارین اوزرینده خصوصی دایانماغا لوزوم گؤرموروک. لاکین اونو دا قئید ائتمک یئرینده اولار کی، باشا دؤیمک، سینه

دئمک لازیمدیر کی، سیزلاماق سۆزوندن یارانان سازلاماقلار (۲۱۲، ۹۰) عاییله نین معروض قالدیغی فلاکتی، آز اؤنجه سؤنن حیاتی، عاییله نین چکدیگی الم و آجیلاری جانلاندیریر.

قادینلار عاییله یه باش وئرمیش کدرله باغلی سینه لرینی بیرتیر، ساچلارینی یولور، اوزلرینی جیریر، «وای بالام، وای» دئییه رک سازلامایا باشلاپیرلار. سازلاماقدان اول رحمته گئندین یاشینا، پئشه سینه، حیاتدا توتدوغو مؤوقعیینه، منسبینه، اخلاق و گؤزلیگینه، بوی-بوخونونا، قهرمانلغینا، سخاوتینه، شان-شؤهرتینه و س. او یغون سؤزلر سادالانیر، سونرا سازلاماقلارا کئچیلیر.

محض بونا گؤره دیر کی، سازلاماقلار ایراق-تورکمان فولکلوروندا هم نثر، هم ده نظم شکلینده اولور. نظم شلدینده اولانلار اکثریت تشکیل ائدیر.

دئمک لازیمدیر کی، رحمته گئده نین مزیتلرینی سادالاییب آغی دئمک عادتی آذربایجاندا و باشقا خالقلاردا (۲۷۳-۲۷۲، ۳۱۹) دا اولموش و ایندی ده قالیر. مثلن: «اچیلمايان توفنگین، سییریلمه یین خنجرین اؤز جانینا قوربان. آی کیمی دوغدون، گون کیمی باتدین، میننده آت باغری یاردین، دوشنده یئر باغری یاردین، سایدیغینا سالام وئردین، سایمادیغینا

بیرتماق، دیزلرینی دؤیمک، صیفتی جیرماق، ساچ یولماق و س. عادتلر آذربایجاندا دا اؤزونو گؤستیریر (۲۳، ۲۲۱).

اونو دا دئمک واجیبیدیر کی، یاس مجلسلرینه آذربایجاندا آغیچی (۱۱۱، ۸۲)، کرکوک دولایلاریندا سازلایان (۲۰۵، ۹۰) آدلانان پئشکار قادینلار دعوت اولونورلار. چوخلو آغی و سازلاماق بیلن بو قادینلار یانقیلی سسله مجلسده ایلشنلرین قلبینه اود سالیر، فریادلا خالقین تسکینلیک تاپدیغی نغمه لری اوخویورلار.

یئری گلیمشکن دئیک کی، عزیز بیر شخص اؤلنده یاس مجلسینه پئشکار «یوغچی» - «یغچیلارین دعوت اولونماسی، اونلارین دئدیکلری اغیلارین تاثیرى آلتیندا گؤز یاشی تۆکوب آغلاماق قدیمدن قالما عادتدیر» (۲۲۸، ۳۹۲).

بونولا علاقه دار قئید ائتمک اهمیتلیدیر کی، ایراق تورکمان فولکلوروندا ایندی نین اؤزونده بئله، «اغلاماق» سۆزونون یالنیز قدیم «یغلاماق» فورماسی اؤزونو گؤستیریر کی، «یوغچو» و یا «یغچی» دا همین سۆزدن یارانمیشدیر.

اصلینده «اغی» سۆزو ده «یوغ» سۆزونون یارانمیشدیر (۲۲۸، ۳۹۲؛ ۳۰۴، ۳۹۱).

گندیرسن ایشیق آپار،
اوردا ظولمتخانا وار.

یئنه خویراتلار دئییلیر و دونیاسینی دیشمیش
گنجین آروادی نین آدیندان سازلاماقلار دئییلیر:

من اولورم بیر جاوان،
گلسین جاوانی یویان.
یئتیم بالاسی قالان،
دوغلوشو حئیرت اولان:
خاناسی برباد اولان،
بارماقلاری ت. کولسون

جاوان گوزونو یومان.
چیریق قورا بیلمه دیم،
قوروب بورا بیلمه دیم.
آیریلیق چوخ گوجلویموش،
قارشسی دورا بیلمه دیم.

وفات ائتمیش گنج گلینین آناسی نین دیلیندن سؤیله
نیلن سازلامالار، اساسن بئله دیر:

دوه لر دبییزده قالدی
یوکو تبریزده قالدی.
بالام باش آلدی گئتدی،
بالاسی بییزده قالدی.
دوزولو یاتاق لاری،
جئھیز دولو بوغچاسی،
قییمتلی البسه سی،
ترک ائتدی، بییزده قالدی.
گول اوزوه»:

سپرم گول اوزه
یالواررام قارینجایا
اوگوزل گوزلر یوه،
او اوزون کیپر یگیو»،
او قایتان دوداغیوا،
اوزون چینار بویوا،
دوشمه سیین گول اوزوه (۳۳۱، ۲۳).

یان وئردیین، دوشمیننه دیرسک گؤستردین، قنیمینه
قان اوددوردون. آلتین بدؤو آتینا، چینینین سوزان
توفنگینه، ترکی نین دولو خورجونونا، آغزنین کسرلی
سؤزونه آنان قوربان آی ... « (۳۹، ۳؛ ۱۸، ۱۷).

کرکوک دولایلاریندا دا بونا بنزر تاثیرلی سؤزلردن
سونرا زامانیدان، گردیشدن، فلکدن، ایجتیماعی
حیاتدان، آیریلیقدان و س. بحث ائدن، قورو اوسته
قوم گتیرن، یاسا ییغیلان قادینلاری حالدان-حالا
سالان، اورکلرینه اود سالیب دیل-دیل آغلادان
سازلاماقلاری آوازلا سؤیله بیرلر.

بوردا اولوب بیر جاوان،
گلسین جاوانی یویان،
نئجه کفن تیکرلر؟
نئجه قبره قویارلار؟
بارماقلارین توکولسون،
جاوان گوزونو یومان.

بوندان سونرا مطلق بیر نئچه یانیقلی خویرات
دئییلیر:

بالا وای،
بال یئمه دیم، بالا وای،
چؤپ بیغدیم، یووا قوردوم،
اوچورتما دیم بالا. وای.
وئرن سن،
آلان سنسن، وئرن سن.
گاه ائولر بزئدیرسن،
گاه ائدیرسن وئران سن

سازلاماق داعوام ائدیر. دونیادان کؤچموش اوولادین
آناسی نین دیلیندن تقریب بئله سؤیله نیلیر:

موصاللانی (مزار) جیم داشی
یاندی اورگیم باشی.
بیر یولداشین گورنده
تؤکرم گو زوم یاشی.
قنشرده بوتخانا وار،
لعلی، یاقوتخانا وار.

خالقلاری آراسیندا یاواش یاواش آزادان چیخیردی
(۲۷۰، ۴۲۹).

پروفئسور پ.افندیئو آذربایجاندا یاس و دفن
مراسیملریندن دانیشارکن مراسیم نغمه لری نین
سایجا چوخ، مضمونجا رنگارنگ اولدوغونو قئید اندیر و
بونو یاس مراسیملری نین بوتون اولولر اوچون
کئچیریلدیگی ایله علاقلندیریر (۱۱۱، ۸۲).

ایراق-تورکمان فولکلوروندا دا سازلاماقلار سایجا
چوخ، مضمونجا رنگارنگدیر. محض بونا گۆره ده
یوخاریدا وئردیگیمیز نومونه لر تقریبی خاراکتئر
داشیبیر.

اعتیراف ائتمک لازیم گلیر کی، اؤز پوئتیک توتومونا
گۆره سازلاماقلار خویرات و مانیلرله موقاییسه ده بیر
آز سؤنوک گۆرونسولر ده، قم، قوصه، کدر، گۆز
یاشی، درین حسرت موتیولری، بدبینلیک احوال-
روحیییه سی بو ژانردا مقانیینا گۆره چوخ تاثیرلی
اولور. محض بونا گۆره ده سازلاماقلار کرکوک
دولایلاریندا دا بایاتیلار، لایلالار، اوخشاملار قدر
گئنیش یاییلمیشدیر.

اونو دا قئید ائتمک لازیمدیر کی، بیر چوخ سازلاماقلار
فورماجا خویرات و مانیلره اوخشاسالار دا مضمونونا،
ایجرا یئرینه، اوخونوش طرزینه گۆره اونلاردان فرقله
نیرلر. کرکوک فولکلوروندا سازلاماقلار «سئگاه»
موغامیندان یارانیب^۱. موخالیف خویرات هاواسینا دا
اوخشاییر (۲۰۸، ۳۸؛ ۲۱۲، ۹۰، ۲۲۶). چونکی

۱ - توز خورماتودا سازلاماقلار ه.بندروغولونون آنلاتدیغینا گۆره اساسن
«قاراباغی» موغامی اوستونده اوخونور.

بعضن ده سازلاماقلار هم آنانین، هم ده آذربایجاندا
اولدوغو کیمی مرحومون دیلیندن دئییلیر. اینسانین
گۆزو قارشیسیندا اونون یئتیم قالان کۆرپه سی،
حیات یولداشی، اونون آغریسی-آجیسی جانلانیر:

باغچامیز هئیوا وئردی،

نار وئردی، هئیوا وئردی

سن منن عیتاپ ائتمه

بالام یئتیم ائدن،

گنج عمروو کم ائدن

فلکدن عیتاپ ائله

بلالاری او وئردی.

باخچادا باریم قالدی،

هئیویلا ناریم قالدی.

ائى ظالم، غدار فلک،

من سنه نه ائتمیشدیم؟

بئشیکده کورپه بالام

یاناقدایاریم قالدی (۱۱۷، ۱۴۱)

ائولمه میش گنج دونیادان کۆچنده اونون طالعیینه
اویغون سازلاماقلار سئچیلیر:

اؤز نم؛

قارنی دولو کوز نم.

ائل آغلار، یالان آغلار،

قوی آغلا سین اؤز نم (۱۹۷، ۲۲۶).

من گئتدیم، آنام قالدی

اودوما یانان قالدی.

نه دونیادان خئییر گۆردوم،

نه بیر نیشانام قالدی (۱۳۳، ۸) و س.

گۆروندویو کیمی، سازلاماقلار یاس مراسیملرینده
آغری، قم، غوصه، کدری ایفاده ائتمک اوچون
ایستیفاده اولونان، یالنیز قادینلارین یارادیجیلیغی نین
محصولو اولان بیر ژانردیر،

کرکوک دولایلاریندا گئنیش یاییلان بو ژانر تأسوف
کی، سووئت حیات طرزى نین نؤقصانلاری اوزوندن
آذربایجاندا و کئچمیش سووئت ایتتیفاقی نین باشقا

واختی کیمسه دوشمنچیلیکله بیچاق، قاشیق و یا قاپچی سیندیرسا، توی گنجه سی بین حرکتدن دوشه جگینه، یعنی باغلانا جگینه اینانیردیلا. ائله ده کبین کسیرکن کیمینسه بارماقلاری چارپازلاشمیش اولسا، توی گنجه سی بین باغلانا بیله جگی دوشونولرمیش. اودور کی، هامی نین بارماقلاری نین آچیق، قوللاری نین یانیندا اولماسی گؤزله نیلرمیش. بوندان باشقا، اینانیلارمیش کی، بدخواهاری اوستله مک اوچون نیکاح واختی، هر احتمالا قارشسی، بین یاخین قوهورنلاریندان بیری ساپ و یا ایپدن دوپون سالسا، توی گنجه سی همین دوپون آچیلسا بی حرکتدن دوشمز و بونولا دا سحر باطیل اولار.

بعض ده گنجلر باغلانماسین دئییه نیکاحی بیر هفته اول گیزلی کئچیریر، بوندان سونرا نیکاح مراسیمی نین ایجراسینی آشکار ائلان ائدیردیلر (۹۷، ۱۸۹-۱۹۰).

نیکاحدان سونرا توپا حاضرلیق گؤرولور. گلینین جنهیزی بی ائینه گتیریلیر. تویدان یکی گون اول «خینا گونو» دیر. «خینا گونو»ندن باشلامیش توپون بوتون مرحله لری مونسایب نغمه لرله موشایعت اولوناردی.

توی مراسیمی ایله علاقه دار نغمه لری آشایدادی کیمی قوروبلاشدیرراق اولار:

آ) توپون موختلیف آنلاردا گلینین تعریفینه حصر اولونموش نغمه لر؛ ب) موختلیف مراسیملر زامانی، مثلن، حاماما گئدیلن زامان و یا خینا یاخدی کئچیریلرکن اوخونان ماهنیلار؛ ج) حالای واختی یکی قروپ طرفیندن ایجرا اولونان ماهنیلار؛ چ) توی عرفه سینده گلینه موراجیعتله اوخونان نصیحتواری نغمه لر.

«خینا یاخدی» مراسیمی حاماملا باشلایلیر. گلینله رقیقلاری آذربایجاندا اولدوغو کیمی حاماما گئدر، گلینین صابونویلا یویونار، مئیوه، شیرنیات و س. یتیر، آیلانر، ماهنیلار اوخویاردیلار (۲۱۷، ۶۲). اونلار

موخالیف خویرات اوصولو اؤز قمگین و حزین هواجاتینا گؤره سازلاماقلاری آندیریراودور کی، قادینلار یاس مجلسلرینده سازلاماقلاری «سئگاه» و «موخالیف» اوسته اوخویورلار. بو، موسیقی شناسلارین گوسترشینه گره ائله آذربایجاندا دا بئله دیر. آذربایجاندا اغیلار «شیکسته کیمی، «سئگاه» موغامی پرده لرینده ایمپروویزه اولوندوغو حالدا، بایاتیلار «قاتار» موغامی اوسته، «راست» لادیندا ایمپروویزه ائدیلیلر، آخیرینجی کلمه سی اوزادیلیر. آغی ایسه رئچیتاتیو دنکلاماسییا اولوبوندا اوخونور (۱۲۶، ۵۸).

یئری گلمیشکن دئیک کی، بعضن یاس مراسیملرینده کدر ایفاده ائدن لایلا و اوخشاملاردان دا ایستیفاده اولونور. بونولا بئله، لایلا و اوخشاملار، ائله ده خویرات و مانیلر فورماجا سازلاماقلارا بنزسه لر ده بو بنزییش ظاهیری دیر. مضمونجا اوخشاما و لایلالاردا سئوینج، شادلیق، آرزو-دیلک، اومید اوستونلوک تشکیل ائدیگی حالدا، سازلاماقلاردا قوم، غوصه ، کدر، حسرت موتیولری گوجلور اولور.

توی مراسیم و نغمه لری. ایراق-تورکمان فولکلوروندا قدیم عنعنه وی مراسیملر آراسیندا ان گئیش یاییلان، رنگارنگلیگی ایله سئچیلن، بؤیوک اینتیظارلا گؤزله نیلن، خالقا ان چوخ نشه وئرن توی مراسیم و نغمه لریدیر، اونون رنگارنگلیگی قدیملیگی ایله ایضاح اولونمور. ایجتیماعی فورماسییلار، عایله مونسایبتلری، ایقتیصادی مونسایبتلر و س. دیشدیکجه توپلا باغلی مراسیم و نغمه لرده ده دیشیکلیکلر اولموش، یئنی-یئنی نغمه لر و اونلارین پوئتیک متنلری مئیدانا گلمیشدیر.

توی مراسیمی کرکوک دولایلاریندا دا نیشانلار باشلایلیر. لاکین نیشان قدر «قیز گؤرمه»، «ئلهچیلیک»، «شربت ایچمه» و بیر هفته سونرا «نیشان» اولور. بوندان سونرا «نیکاح» کسیریلیر. اوللر نیکاح چوخ واخت گیزلی کئچیریلردی. بو، قدیم اینام و اعتیقادلارلا باغلیدیر. مسئله بوراسیندادیر کی، نیکاح مراسیمی

حامامدان سونرا گلین سوسلونردی. اسکیده گلین چاتماقاش ائدیلب، اوزونه کیرشان سورتولردی. بو ایشی چوخ اوغلان دوغموش، یاخشی گونلر، خوشبختلیکلر گورموش بیر قادین ایجرا ائدردی. گلینین اینینده «خینالیق آلبسه سی» بیر آغاج اوستونده اوتوردادیلار. آیاقلاری آلتینا بیر تئشت سو قویاردیلار، اوزونه گوزگو توتاردیلار. بو دا آیدینلیق دئمک ایدی. قیزین بیر اووجونا شکر قویولاردی. بو دا شیرینلیک دئمک ایدی. اونون الی نین ایچی، ال و آیق بارماقلاری خینالاناردی. گلینی خینالایاندان سونرا هامی بارماغین خینایا باساردی. بو دا مورد اویچون ایدی. سونرا گلین آیاغا قالخیب هامی نین الینی اوپردی.

گلینین ال و آیق بارماقلاری نین خینالانماسی، بئلینی قیرمیزی باغلا ساریماسی، آیاغی نین آلتیندا قوچ کسيلمه سی، قوچون قانیندان بیر داملا اونون آلتینا سورتتمک، گلینین جئھیزینین قیرمیزی لئنتیله باغلانماسی، یورغان-دؤشویینین اوزونون قیرمیزی ایپکدن اولماسی، گردینین قیرمیزی قوماشلا بزه دیلمه سی و س. قدیم اینام و اعتقادلا باغلیدیر. بو، خئییر-برکت گتیرن گونشه ایشاره ایدی. ایناناردیلار کی، بئله لیکله شر قوووه لرین قارشیمی آلینیر. گئجه یاریسینا قدر قیز ائوینده موسیقی چالینار، گلین رفیقه لری ایله آیلنر، نشته لردی. ائوده شاملار یاندریلاردی. بو دا گلینین حیاتی ار ائوینده ایشیقلی اولسون دئییه ائدیلدی. توپون اولکی گونو آخشام قیز ائوینده «حسرت گئجه سی» دئییلن شنلیک کئچیریلدی. قیزین رفیقه لری «حسرت گئجه سینده گلینله باغلی نغمه لر اوخویار، حالای تپردیلر:

هلهله وئرین گلینه،
دسته گول وئرین الینه.
آلتون کمر باغلا سین
گلین اینجه بئلینه.
بیر تابور گوگئرچینیم،

ماهنیلاری یا بیرگه اوخویار، یا دا هره بیر ماهنیدان ایسته دیگی بندی سئچیب اوخویاردی:
اؤلرینده ایپکدن بیر خالی وار،
شکرلنمیش دوداغیندا بالی وار.
هر کسین ده مونسایب بیر یاری وار،
قۇنچه گولون خرمانیسان، خرمانی،
بو کونلومون درمانیسان، درمانی،
دؤنדרمه:

اؤلدورون منی
سئومیشم سنی
بولبول دیلینه قوربان
اینجه بئلینه قوربان.
هر گؤزلدن یار اولماز
سئون بختیار اولماز.
یاری گؤزل اولانین
کونلو ایختیار اولماز.
سو سالدیم باغا نئینیم
دیمز یارباغا نئینیم.
یاریم جئیران اولوبدو
گلمز یاناغا نئینیم و س.

او دا ماراقلیدیر کی، اوزونده خال اولمایان قیز گلین گئندنه اوزونا خال دؤیدورور و اونا مونسایب ماهنیلار اوخویاردیلار. مثلن:

یاناغین خالی گؤزل،
دوداغین آلی گؤزل
سننن آیری دوشنین
نولاجاق حالی گؤزل؟!
بو خال نه خالیدی؟
خانیم، ایله خالیدی؟
گؤزوم، نه خالیدی؟
جانیم، نه خالیدی؟
یاناقدا دودوروبسن
عالمی یاندریبسان.

دئسینلر ھارالیدی و س.

بو گلین، ماما گلین،

گندر ھاماما گلین.

قاینبا بان اؤنوندہ

دیشین آغارتما، گلین،

قونشودان ات گلندہ

اتیین چیخارتینا، گلین.

آل-یاشیل تا پما یاندا

گۆی، قارا یاما، گلین و س.

آذربایجاندا قیزین آتا ائویندہ قالدیغی سون گئجه ایله باغلی «بو گئجه» ماھنسینداکی کیمی (۱۲۶، ۶۰)، بو ماھنیلاردا قیزین آتا ائویندہ قوناق اولماسیندان، سحریسی گون گلین گئده جگیندن و اونا وئریلن خئییر-دوعادان صؤحبت آچیلیر.

کرکوک دولایلاریندا تویدا زورنا، ناغارا صدالاری آلتیندا حالای تپیر، بعضن آت چاپیر، قورشاق توتور، توفنگ، تاپانچا آتیر، نیشان گونو، یاریش کئچیریلر. بونلار بیر طرفدن توپو یاددانچیخماز و ماراقلی ائدیر، دیگر طرفدن ده قدیم اینام و اعتیقادلار گؤزلہ نیلیر. مسئله بوراسیندا دیر کی، آذربایجاندا اولدوغو کیمی، ایراق-تورکمان فولکلوروندا دا آتشپرستییکله باغلی اینانجیلار گرکینجه دیر. تکجه اونو دئمک کیفایتدیر کی، آیا، گونہ، اوجاغا، چیراغا آند ایچیرلر. توی واختی زورنا، ناغارا چالینیر، سئوینجلہ «لولولولو» دئیہ قیشقیریر، سس-کوی سالیر، گلینین اطرافیندا اویناییر، یوخاریدا قئید ائتدیگیمیز کیمی، تاپانچا و توفنگدن آتش آچیرلار کی، شر قوووه لر گلینہ یاخین دوشوب بیر فنالیق تورتمه سینلر. شوبهه سیز، توی واختی «سراست نیشان آلمانا» یاریشمالاری نین کئچیریلمه سی ده اؤز ایلکین باشلانغیجینی ائله بو اعتیقاددان آلمیشدیر.

کرکوک دولایلاریندا دا توی عرفه سیندہ و ائلجه ده توی واختی گلی نین یانیندا گوزگو، یانار چیراق و یا شام اولور. گلین بی ائویندہ ده گوزگو و شاملارلا قارشیلانیر (۱۳۳، ۴۲).

خرماندادی، خرماندا.

ھر کیمین یاری یوخدو،

درد اوندادی، قم اوندا و س.

قیزلار ایکی یئره بؤلونور، شن یومورلو، دیالوق شکیلی «ای ھا وار دییرمانچی»، «حاجی فرجین قیزی، بویون گؤرمه لی»، «اوغلان ییلغین ھانی»، «چاییر چمنن گلیر، «اویانا دؤندر منی»، «ھلهله وئرین گلینہ»، «سؤیله بین سئید قیزینا»، «گؤزلہ باخ، گؤزلہ»، «گئدیپ گلین گتیرمیہ اوغلان آناسی» و س. کیمی «ھال آی» سلیسلیه سیندن اولان ماھنیلار اوخویور، رقص ائدیرلر. ایکی قروپا بؤلونن قیزلار نغمه نی چوخ واخت دؤندورمه ایله - نقراتلا باشلاپیرلار. یقین بو اونا گؤره ائدیلیلر کی، اویونا گیرنلر عئینی ریتمله اوخوماغا باشلاپیرلار. سونرا ایسه بیر قروپ دؤندورمه نی اوخویور، او بیر قروپ ایسه ماھنی نین اؤزونو. مثلن، «او یانا دؤندر منی» ماھنسیندان وئردیگیمیز نومونه ده اولدوغو کیمی:

دؤندرمه:

او یانا دؤندر منی،

بو یانا دؤندر منی.

ساغ یانیم یارالی دی،

سول یانا دؤندر منی.

اورگیمده یارا وار،

طیببه گؤندر منی.

ماھنیدان بیر بند:

چاییر قیسا بیچیلمز،

سو دریندی کئچیلیمز.

منہ دئرلر: یاردان کئچ!

یار شیریندی کئچیلیمز.

«حسرت گئجه سی» نده نصیحتواری نغمه لر ده اوخوناردی:

بو گلین مایالیدی

یوک-یوکہ دایالیدی

بؤیله دور، بؤیله اوتو،

ائودن شئی ساتما، گلین.
 کیشین سنی ووردویسا،
 ننه گئتمه، گلین.
 ائوی نین سیرلرینی
 کیمسه یه ساتما، گلین.
 ایکی قونشو دو یوشسسه،
 دوواردان باخما، گلین.
 هنج کیمسدن ایزینسیز،
 ننه گئتمه، گلین.
 ائوی نین ایشلرینده
 تنبلیک ائتمه، گلین.
 قریب قوناق اؤنونده
 یونگوللوک ائتمه، گلین.
 سوقاقد سس گلدیسه
 قاپییا گئتمه، گلین.
 فیتنه قونشو سؤزونه
 هنج قولاق توتما، گلین و س.

«کیلاواوغلوونون نصیحتلریندن سونرا بیین آدمالاری
 گلینی آپارماغا حاضیرلاشیرلار. بو واخت آغ گون
 گۆرموش، اوغوللو-قیزلی، خاطرلی-حورمتلی بیر
 قادین گلینه خئییر-دوعا وئره، اونا آغ باخت، آلتون
 تاخت، قارا خالاییق، بیاض اکمکچی، سییاه کۆله دیله
 یه ردی. بوندان سونرا گلینی یولا سالاردیلار. بیین
 یاخین قوهوم و دوستلاری گلینی آپارارکن قیز ائوی
 طرفدن آذربایجاندا اولدوغو کیمی، «یئنگ» ده
 گئردی. گلینین اؤنونه گوزگو ایله برابر قوران دا
 آپارماق عادت ایمیش.
 اسکیدن گلینی بی ائونه ات اوستونده آپارارمیشلار.
 گلینین آرخاسینجا بیر اوغلان اوشاغینی آغ آتا
 میندیریپ جیلووونو توتاراق چکه-چکه گئردیلر.
 بونا بنزر حادیثه یه آذربایجاندا دا تصادوف اندیلیر.
 بو باخیمدان تدقیقاتچی ب.عابدوللائیوین معلوماتی
 مارق دوغورور: «ئکسپدیسییا زامانی گۆیچه نین
 آغبولاق کندینده توی مراسیمینده ایشتیراک ائتدیک.

بوتون بونلار اونا گۆره اندیلیر کی، گنجلرین حیاتلاری
 هم نورلو، ایشیقلی اولسون، هم ده شر قوووه لر
 اوددان، پارلیتیدان، ایشیقدان، ایشیغی عکس ائتدیرن
 واسیطه لردن، سیلاح و اونون سسیندن قورخوب
 گلینه یاخین دوشمه سین، اونا خطر یئتیره بیلمه
 سین. یئری گلمیشکن دئیک کی، ایندی نین اؤزونده
 بئله «توی گوزگوسو» گۆز بیگی کیمی قورونور،
 سونرالار دا بو گوزگو سینسا ائوده بدبختلیک
 اولاجاغینا، کیمینسه باشینا بیر حادیثه گله جگینه
 اینانلیر. بو، تخمینن آذربایجاندا دا بئله دیر. «گوزگو
 سینسا، ائوده اؤلن اولار» - دئییرلر.

دئمک لازیمدیر کی، بی ائوینده توی اولاندا گلین
 ائوینده ده بوش دورمازلار. آخشاما دوغرو گلین ائوی
 دعوت اولونموش قادینلارلا دولار. گلینه «توی
 پالتاری» گئیدیریلر و بزه دیلر. حالایلار قورو لار،
 شربتله ایچیلر. گلینین اوزونه «دوواق» سالیارکن
 یعنی «دوواق چکمه» مراسیمی باشلایارکن
 «کیلاواوغلو» گه لر و گلینه نصیحتلر وئرمیش. بو
 نصیحتی نغمه لرین مغزینی، آشاغیداکی نومونه دن
 گۆروندویو کیمی، گلینین انا ائوینده اؤزونو نئجه
 آپارمالی اولدوغو تشکیل ائدیر:

ائوی گۆزل ماما، گلین،

گئدک ایماما، گلین.

اسبابین بیرتیلا پیدا

سن اؤزون یاما، گلین.

قونشودان آتش گلنده

اونجه سن یئمه»، گلین.

قایینبابان اؤنونده

اوزانیب یاتما، گلین.

قاییننه نین سؤزونه

سن هنج سؤز قاتما،

گلین. کیشیوین سؤز لرینه

عینادلیق ائتمه، گلین.

کیشیندن ده خبرسیز.

ده، ووروش دا فرقله نیر. بو اویون بایراملاردا دا، شنلیکلرده ده، مراسیملرده ده یئرینه یئتیریلیر. «قیلینج-قالخان» حالای باشلانمزدان اول باشلاپیر و ایگیری دقیقه یه قدر داوام ائدیر (۱۴۹، ۱۸۲).

«اتلی قارینجا» ایسه یالیز تویلاردا اؤزونو گؤستیر، بو تاماشا دا ایکی گنج و یا کیشی طرفیندن ایجرا اولونور. اونلاردان بیری قیرمیزی بیر کمر باغلاپیر. آلی-پوللو پالتار گئییر. بونا قارینجا خانیم دئییرلر. خالق آراسیندا «بو ایش تمیز و ناموسلو قادینلارین ایشی دئییلدیر» اینامی قبول اولوندوغونا گؤره کرکوک دولایلاریدا خالق تاماشالاری گؤستریلرکن قادین رولونو دا کیشیلر اویناپیرلار. قارینجا خانیمین طرف-موقابیلی باشینا بؤیوک بیر پاپاق قویور. اوزون بیغ و پامبیقدان بؤیوک ساققال دوزلدیر. ینکه شالوارینی بوغازینا قدر چکیب باغلاپیر. کیچیک اوشاقلار کیمی اوزون قامیش آغاج ایکی پاچاسی آراسیندا الینده کی قامچی ایله تاماشاچیلاری حدله پیر کی، قارینجا خانیمین سربست اویناماسی اوچون یئر وئرسینلر. قارینجا خانیم ناغارا-زورناین موشاییعتی ایله موختلیف رقصلر ایفا ائدیر. رقصین شییرین یئرینده اؤزونو اینجیمیش کیمی گؤستریب اوینامیر، نازلانیر. پامبیق ساققاللی جاماعاتدان پول ییغیر کی، قارینجا خانیم اویونو داوام ائدیرسین.

گؤروندویو کیمی، کرکوک دولایلاریندا دا «توی عادی ائولنمه مراسیمی چرچیوه سیندن چیخاراق، خصوصیه کند یئرلینده ایجتیماعی-مدنی بیر آیلنجه یه چئوریلیر» (۳۹، ۴).

کئچمیشده گلین ائوه گیرکن قاینانا بیر الینه چؤمچه، بیر الینه کفگیر آلیب:

ائو سنین، ائشیک سنین،

دوردکی بئشیک سنین

دئییه رک گلینین اؤنونده اوینایارمیش. سحرسی گون ایسه گلین احتیرام و ایطاعتینی بیلدیرمک اوچون قایناتا و قاینننه سی نین الینی اؤپریمیش. بی ده اؤز

بورادا گلینین اوغلان ائوینه آپاریلماسی مقامی خصوصیه دیقتی جلب ائتدی. مراسیم ایشتیراکچیلاریندان اؤنده کند جاوانلاریندان ایکی نفر آغ و قیرمیزی رنگلی آت چاپیردیلار. معلوم اولدو کی، بورادا آت سعادت، خوشبختلیک رمزیدیر. قیرمیزی رنگلی آت گونشه ایشاره دیر. یعنی گلینین یولو آیدین، ایشیقلی، پارلاق اولسون. آغ رنگلی آت ایسه اوغور سیموولو اولوب، گلینه یئنی حیاتدا آغ گون آرزولاماق دئمکدیر» (۲، ۴۲).

او دا ماراقلیدیر کی، گلین بی ائوینه گلنده بی و آرخاداشلاری اونون باشینا آذربایجاندا اولدوغو کیمی (۲۱۷، ۸۷)، شیرنیات و دمیر پول سپردیلر. بو دا گلینین عؤمرونون شیرین و پارلاق کئچمه سی اوچون ائدیلدی.

گلینی اونون اوچون آیریلیمیش اوتاغا آپاردیقانان بیر آز سونرا بی دوستلاری نین موشاییعتی ایله اوتاغا داخل اولور.

یئنگه گلینین الینی بین الینه وئیر. «ال آماناتی» دئییر.

توی، زورنا و داوول-مئیتله (ناغارا، طبعی، دف) آپاریلاردی. زورنا و ناغارانین صدالاری آلتیندا حالای تپردیلر. داوولچو تویا گلنلری شاباش وئرمه یه ده ی تحریک ائتمک مقصدیه موختلیف شعر پارچالاری اوخویاردی. مثلن:

بوستانین سو باسامسین،

یارین سنن کوسمه سین.

دی قوی ائلین جیبینه

حاق کینسنن کوسمه سین (۹۳-۹۲، ۱۴۹).

اونو دا دئمگی اهمیتلی ساییریق کی، توی مجلسلرینده «قیلینج-قالخان» و «اتلی قارینجا» صحنه جیکلری ده گؤستریلیر. «قیلینج-قالخان» ایکی گنج و یا کیشی طرفیندن ایفا اولونور. هر ایکسی الینه قیلینج و قالخان آلیر و اویون داوول و زورناین چالدیغی ریتمه اوغون کئچیریلیر. تاماشا بئش حیصه دن عیبارت اولور، هر حیصه ده موسیقی

قىز ايديم، سولطان ايديم،
 آداخلانديم، بوداخلانديم؛
 گلين اولدوم، معلوم اولدوم،
 بئشيك قوردوم، ذليل اولدوم.

دئمه لي، گلين قارا گونہ دوشموش، آرادىغىنى
 تاپماميش، قايىناناسى ايله دولانا بيلمه ميشدير. بو
 مسئله يه جوزى فرقله آذربايجان فولكلوروندا دا
 تصادوف ائديليز:

قىز ايديم، سولطان ايديم،
 نيشانلانديم، خان اولدوم.
 اره گئتديم، قول اولدوم
 تازيلارا چول اولدوم (۴۳، ۷۶).

و يا:

قىز ايديم، گئيديرديلئر عهد و وفاكويىنى،
 نيشانلانديم، گئيديرديلئر ذؤوقو صفا كويىنى؛
 گلين اولدوم، گئيديرديلئر جؤورو جفا كويىنى
 (۱۱۰، ۳۰).

دئمك لازيمدير كي، ايراق-تورکمان فولكلوروندا
 قايىنانا-گلين موناسيبتلىرى اؤزونو غريبه بير طرزده
 گؤستيريپ بورادا هم درين يومور، هم ده گؤزل شعريت
 واردير. گلين ائوه تزه گلنده:

ائو سنين. ائشيك سنين.
 دوردكى. بئشيك سنين

دئين قايىنانا آرادان بير مودت كئچندن سونرا
 سؤزصؤحبت، دئدى-قودويا باشلار. گلين ده تربيه
 دن كاسادسا، اوندان گئرى قالماز. بونونلا بئله،
 قايىنننه نووه سيني هاميدان چوخ ايستر. اوشاغى
 عزيز لر و اؤز-اؤزونه اوخويار:

ساريمساغيم، سوغانيم،
 ياد قيزيننان دوغانيم،

بابانا جانيم قوربان،
 نئن اولسون قوربانين.

و يا:

ياريسى بالام بالاسى،

نؤوبه سينده گئديب قايىناتاسى نين و قايىنننه سى
 نين الينى اؤپرميش.

اسكيدا تويدان سونرا اوچ گون قيز ائويندن يئمكلرله
 دولو «سينى» گؤندريلدى. بيرينجى گون گلن
 يئمكلر آراسيندا دوزلو يئمكلر اولمازدى. تويون
 يئددينجى گونو قوهوم اقربا قادينلارى هدييه لرله
 گليني گؤرمه يه گه لرديلر.

اورتاي جئجيم سالىناردى. بير طرفده اوغلان آناسى،
 اوزبه اوزده قيز آناسى اوتوراردى، ايلك اولراق اؤز
 هدييه سيني اوغلان آناسى جئجيم اوزرينه قوياردى،
 سونرا قيز آناسى. سونرا ايسه قيزا هدييه وئرمك
 ايسته ينلر قيز آناسى نين هدييه سى نين اوستونه
 اؤز هدييه لريني، اوغلانا هدييه وئرمك ايسته ينلر
 اوغلانين آناسى نين هدييه سى نين اوستونه هدييه
 قويارديلار. وئريلن هدييه لر آد با اد دفتره يازيلاردى.
 قيز اوچون توپلانانلار قيزا وئريلير، اوغلان اوچون
 توپلانان هدييه لر بورجا صرف ائديلردى.

كركوك دولايلاريندا دا گلين آتا ائوينه آذربايجانداكى
 كيمي بير ايل سونرا گئدميش. اورادا دا بونا «ياق
 اچدى» و يا «ياغى اچيلدى» دئيرديلر.
 اگر قيسمتينده وارسا، بير ايل سونرا گلين بئشيك
 ساللاماغا باشلار. لايلالار اوخونار:

لئىلا ائديم ياتينجا،

گؤزلرم آي باتينجا؛

گوزيمه شيش باتيررام

سن حاصيه يئتينهجه.

لئىلا بالام، لئىلا،

لئىلا قوزوم، لئىلا.

لئىلادئديم يا تاسان،

قؤنچه گوله باتاسان.

قؤنچه گول دالدان اولسون،

كناريندا ياتاسان.

لئىلا، گولوم، لئىلا،

لئىلا عؤمروم، لئىلا.

لايلالار بعضن كدرلى اولورلار:

قیزین زواللی، قاییننه نین گوناھکار و یا عکسینه اولدوغونو گوستریمک اوچون «نه گلینده دیل وار، نه ده قاییننه ده ایمان»، «قاییننه پامبیق ایپیک اولسا، رقدن دوشسه، گلینین باشینی یارام، «ساریمساغی گلین ائدیبلر، قیرخ گون قوخوسو چیخمایب» و س. کیمی دئیملر اورتایا چیخیر.

ایراق-تورکمان فولکلوروندا قاییننه-گلین موناسیبتلریندن بحث ائدن «جان، اوغول» و «بیبی سو» کیمی افسانه لر ده واردیر کی، اونلارا عئینی ایله آذربایجان فولکلوروندا دا تصادوف ائدیلیلر.

طبعی کی، صؤحبت آچدیغیمیز قاییننه-گلین دئییشملری داها چوخ خالق یومورو خاراكتئری داشیبیر. کرکوک دولایلاریندا نیکاحین پوزولماسینا دئمک اولار کی، راست گلینمیر. بورادا کیشی آروادینی سئور، قادین ارینه باغلی اولار، قاییننه- گلین آراسیندا پرده گؤتورولمز. قاییننه گؤزل رفتاری، گلین ایسه اوتوروشو-دوروشو ایله اؤزونو سایدیرار.

نهایت، اونو دا قئید ائتمک یئرندده اولاردی کی، توی مراسیملری نین موختلیف آنلاری ایله باغلی بیر چوخ باشقا ماهنیلار دا واردیر. توی مراسیمی نین موختلیف آنلارینا، پسیخولوژی و سچیویو جهتلرینه حصر اولونان نغمه لر، اونلارین پوئتیک متنلری ایراق-تورکمان فولکلورونو یارادیب یاشادان خالقین بدیعی تفککورونو و رنگارنگ عادت-عنعنه لرینی احاطه لی شکیلده عکس ائتدیریر. توی مراسیملرینی رؤونقلندیرن ماهنیلار ایراق-تورکمان فولکلورونون و ائلجه ده اونون فولکلور موسیقیسی نین تدقیقینده عوضیز خزینه یه چئوریلیر.

گؤروندویو کیمی، مراسیم فولکلورو خالقین دوشونجه طرزینی، حیاتا باخیش و موناسیبتینی، ائتیک، ائستتیک، ائتنوگرافیک گؤروشلرینی، عادت-عنعنه سینی، مراسیملرینی سیستئملی طرزده ایزله مک و قدیم عادت- عنعنه لرین یارانیشی و کئچدیگی قاتلاردا نه کیمی کیفیت دیشیکلیگینه اوغرا دیغییی آیدینلاشدیرماق باخیمیندان میثلسیز دیر و علمی اهمیت کسب ائدیر.

یاریمی ایلان بالاسی و س.

گلین ده اؤز نؤوبه سینده :

قاییننه ایلان دی،

هر نه دئسه یالاندى.

گلین چؤلده چیچکدی،

هر دئدیگی گئرچکدی

دئییه آغیز قووواسینا گیریشر. قایینانا حددینی

آشمیش گلینی تهنیزلر:

آفورین، نازلی گلین،

گردیبی سازللی گلین.

توپ-توفنگین دولودو،

باریدین آزدی، گلین.

گلین داریلار، یانیب-یاخیلار:

دامدان دوشه سن، قاییننه

تپچن شیشسن، قایینیینه

اوغلون گلنه قدر

دیلدن دوشسن، قاییننه.

لاکین قاییننه نه دیلدن دوشر، نه ده دیلی

شیشردی. قایینبابا گلینین طرفینی ساخلار،

قاریسینی تهنیزلر:

کیریل، پاساک؛ پیس پینتی،

آروادلارین قحطیی -

سؤزلری ایله «عؤرومدون بیر گون ده قالیبسا، واللاه

گرک اوستونه آرواد آلیب، سنی یاندیریب-یاخام» -

دئیر.

قاییننه نین دیلی شاه آرشینى تک اوزانار،

کیشیسینه دئیر:

بو یون بویلاردان اوزون،

نه دادین وار، نه دوزون

اوزون دؤندر بیر باخیم

عزراییل یومسون گؤزون و س.

قیز و اوغلان طرفین آداملاری مسئله دن حالی

اولارلار.

چارراهیندا یاییلیردی هئچ نه قانمیردیم . تکجه او ماهنی و موزیک لره قولاق آسیردیم کی آدم ایستیردی اونلارلا اویناسین و بیربیری نین باش گوزون دن آتلانسین . آما منی اوزه ن بیر حسرت ایدی کی ائومیزده کیتاب کی هئچ حتتا بیر ورق کاغذ دا یوخ ایدی کی گتیریپ آتام بو آلولارین ایچینه . آما او اوشاق لار کی ائولری دره نین یو خاریسیندایدی ، هره بیر قوجاق دولو کیتاب لا گلیب اونلاری سایفا - سایفا جیریپ اودلارین ایچینه آتاراق آلولانیردیلار . اوشاقلارین بیر ینه یاخین گنڈیب کیتاب ایسته یه رک اودا منی اوزمه دی . بیر بوجاغا گنڈیب ایستیردیم کیتابی جیریپ ویریپ ائده م کی گوزوم توخوندو بیر گؤیرچی نین عکسینه و حئییفیم گلدی او قوش اود آلو ایچره کباب آلا . اوغورلوقجا کیتابی کؤینه بییم آلتیندا گیزله دیب ائله قاجدیم کی ائوه یئتیره نه جان نئچه یول قارلارین اوستونده زویوب یئره دیدیم . اللریم سویوق دان دوناراق بیر پارچا بوز اولموشولار .

بیزیم هئچ واخت اوتاغیمیز ایستی دئییل دی.. تکجه گنجه لر ائده بیلیردیک قیزارمیش کؤمورلری مانقلا قویوب اوستونو کول لر ایله چولقلائییب قویاق کورسونون آلتینا کی سحره جان دونمویاق . کورسونون یورقانیی چکدیم باشیما کی بیر آزجا دا اولسا جانیم قیزا . بارماقلاریم کئی دن کی چیخدی باشلادیم کیتابی ورق له مه یه و من کی قره قوره یازی لاردان رادیودان ائشیدیله ن سس لر کیمی باش چیخارتمیردیم ، شکیل لری گؤرچک تعجبوبه دالدیم . او آداملارین عکیزلرینی گؤروردو کی که کوچه بازاردا اونلاری هئچ گؤرمه میشدیم . هابئله گؤرمه دی بییم حیوانلارین عکیزلرین دن ذوق آیردیم . من کیتابی بیر تنیکه قوطو دا کی ایچی

حکایه - اویکو

Hikayə- öykü

علیرضا ذیحق دن اوچ حکایه

قان بایرامی

حکایه

دئییردی لر جشن دی و دونوب کیریمیش ال آیاغیمیز جان تا پمیشدی . خالقین های کوی و شن لی یی کی قالابلیق بیر دوروم دا قوال و دونبک له اودآلوین دؤوره سینده یاللی گنڈیب اویناییر دیلار ، جیریپ باشماق لاریمیزی و داغیلیمیش کؤهنه پالتارلاریمیزی یادیمیزدان چیخارتمیشدی . بیزلر کی درین فلاکت لرین اوشاقی ایدیق مین لر جوت یون جوراب توخوساق دا اونلارین بیرینی گئییه نمیردیک . آلولار کی آغاجلار بویوچا اوجالیردیلار ایستی لری نن بیزیم بدنیمیزی و جانیمیزی قیزدیردیلار . حتتا او آلولار اوستوندن کی بیزه بوی وئیردی لر آتلانارکن کئفیمزه کئف چیخان یوخ ایدی . او زمانلار منیم یئددی یاشیم وار ایدی و رادیونون گلن اوجا سسیندن کی شهرین مرکزی اولان

چوخورونون اوشاقلاريندانام . سونرا گؤزلريم قره لیب داها هئج نه بيلمه ديم .

آنام سونرالار دئيردى : " يئددى گون تامام دميرچى لرین کوره خاناسى کيمى جانين داغ ايدى و هر گون اوکيشى سندن خبر توتوردى . آخيردفعه ده کى گلدی بير اوووج پول وئردى کى قيشين سويوغوندا اودون و يئمک آليب گون کئچيرده ک . خرج ائتديک دن سونرا دا الی ميزده بير شئى قا لدی کى آتان گنديب سيار ساتيجى ليق لا مشغول اولدى وگونده ليک روزى ميزيچيخارتدی . تکجه اونا بير سؤز وئرديم اودا او کى سنى مدرسه يه يوللاياق . دئيردى قان بايراميندا اوغونو آلدن وئرسه ده ، عوضينه سنى تاپيب کى بيرگون اؤزه ن گؤره بير کيشى اولاجاقسان .

بيرگون يادىما دوشدو يارما قابيندا بير کيتاب گيزلت ميشه م و گئتديم داليجا . من کى اوچ دؤرد آى ايدى مدرسه يه گئيدرديم و اليغبا دان بير شئى آنلاييدريم نه قدر چاليشديم اوندان بير شئى آنلايانماديم . تکجه ائده بيلديم اوز قاپاغيندا کى يازينى هوججو لوب اوخويام . بو ديل اوديل ايله کى بيزه درس وئريردیلر فرق لی ايدى . کيتابين ديلي بيزيم آنا ديليميزده ايدى و من تصميم توتدوم او کيتابی مدرسه يه آپاريب آقا معلمی ميزه گؤسته رم . آما تاکيتابی وئرديم بيله سينه اونون رنگی قاچدی و چوخ تله سيک له آتدی سوبانين آلولانان اودون لاری نين ايچينه . او قان بايراميندا يانان کيتابلار يادىما دوشدى و بدنيم آسه رک اوزاقلاشديم . زنگ کى وورولدو اهمالجا کيتابين قضيه سين دن سوروشدو و ماجرانى ائشيتديک دن سونرا ياواشجاسينا دئدى : " کيمسه يه بير سؤز دئمه . ايکى ميزى ده اذيت وئره رلر . بير آز کى بؤبودون او کيتابين تاييني سنه قايتاراجاگام !"

دولو يارمايدى گيزلت ديم و يئنه چيخديم ائشى يه کى اوشاقلارا قاريشيب کيتابلارين آلولارينان قيزيشام بؤيوک لرین آغزيندان هيتلر ، استالين ، و پيشه وری کلمه لری دوشموردی و دال بادل اوفایتون لاردا سوز گئيدردى کى قرار ايدى آلولارين ايچيندن کئچه لر . چوخلاری چيخيردى داملارا و منده اونلارا قاريشيب چيخديم يوخارى وماغازا لارين داميندا ايدى کى گؤردوم ، بيزيم محله ميز شهردن نه قدر دئسه ن چوخورلو قدادير .

هامى هورا چکيردى و ياشاسين شاه باغيرارق فابتونلارا منتظر ايديلر .

فایتونلارا ايکى آت باغلاييب نه گوجلری وار چاپيرديلار و جماعت شن ليک قوپاريب ، او آداملاری گؤستيريديلر که اللری کنديرى ن فایتونلارين دالينا باغلانميشدى و موردار ات کيمى يئرده سوروتده نيرديلر . قارلار و خييابانلارا دؤشه نميش داشلار اونلارين قانى نان قيرمیزی رنگه چؤنوردولر . آتلار آلولاری گؤرچک دالی قايداراق وار گوجونن شاللاق يئيريديلر و اودآلو لار ايچيندن کئچيريديلر . فایتونلار اوزاقلارکن يئرده سوروتده ن آداملارين ساچلاری آلولانيردى .

آداملار فایتونلاری سايب دئيريديلر : " بيرمى بيرد نه ايديلر و بير آتلى داشقادا دالاريجا . "

خالقین رقصی و چاليب اويناماسى بوز کسميش قانلارين اوستونده دوام ائيدردى کى منيم اوره ييم بولاندى . سويوق دان تيره ييب دوردوغوم يئرده زويوردوم کى ياشيل گؤزلو بير کيشى ، کوتونو آى نين دن چيخاريب سالدی منيم چيى نيمه . سونرا منى دالينا آليب دامين پيلله لریندن منى آشاغى يئنديردى . سوروشدو : " ائويز هاردادی ؟ " منيم کى ديل دوداغيم سويوقدان کيريميشدى تکجه بونو دئيه بيلديم کى دباغ خانا

واسواسی قوش

حیکایه

آشکار گۆردویو یوخودان دیکسه نه رکن گئتدی او الکولون دالیجا کی سحر دن اؤزونن گزدریردی و اللرینی اونون لا یویوردو. آناسی نیگران اولدو و اوچدو گلدی یانینا کی گۆره یوخودا یئننه نه لر گۆرموش. اوغلونون جیک جیکی اوجالیدی و بیلدی کی یئننه یوخودا پری ایله گۆروشوب دی .

پری نین کی کپه نک تک قانادلاری وارایدی و ایینه دان * کیمی گۆزلی. او قدر گۆزل ایدی کی اونونلا ال وئریب گۆروشمه مک مومکون دئییل دی . آناسی اونا اؤبود وئردی کی اونو گۆزجک اوچ و قویما قول قانادان دولاشا . دونن گئچه ده ده اوچموشدو و قاناد چالا چالا اوتورموشدو آناسی نین دیزی اوزه رینده . آناسی دا کی سیمورق کیمی ایدی و آز گۆرونن، تکچه گئجه لرتاپیلیردی وهئچ بیر داوا کی اونو توختادا الینده یوخ ایدی. سحره جان بالاجا قوشونون ال آیاقینی یویوردو کی بلکه قیزدیرماسی** کسילה و اونو یوخو آپارا. آمما بیرشئی آناسینی اینجیدیردی و او دا اوکی او نییه پری نین الیندن قاچیری . ناغیل لارین پری لری همیشه مهربان ایدیلا و بو پری ده بیردانه سی دئییه ن کیمی ماراقلی و گۆزه ل ایدی . تکچه قورخوسو او ایدی کی بیله سی نن ال وئریب گۆروشورو. بو بیله سیننه عجیب ایدی و بالاسی یوخودا هذیان دئدی: " زمانه فرق ائدیپ و داها کیمسه کیمسه نن گۆروشور" او هر گۆروشودکده بیله سیننه ائله گلیردی کی اؤله جک دی. بونا خاطر ایسه اوندان کی قانادلاری آغری بیردی وائده بیلیردی اوچا تکچه آسانسورلا اوجالیک لارا اوچوردو و اللرینده آلبک اولاراق دال با دال اونلاری الکول لوردی . آناسی دئدی : "سن واسواسی اولوبسان منیم جیک جیکیم . نه دئمک کی اللرینده الجک اولاراق یئننه اونلاری الکول لا یویورسان . " او جیک جیک ائتدی و

دئدی : " بو تکجه منیم کابوسوم دئییل . هامی بوجوردی . ماسک دا ویریرام و چوخداندیر کیمسه نین اوزونو گۆرمه می شم . سن کی سیمورق سان و بوتون قوشلار سنین امرینده ، حتمن بو سئرچه لره کی کوچه خیابان دا بول دولارو منی داها تانیملارلار دئه کی هر نه گۆرونمز و خسته لیک تۆره دن دن واردی یئردن ییغسینلار.

" آناسی اونو قوجاقلادی و گۆردو آتشی کسلیب دی و سحر اولمامیش اونودولموش لار دییارینا قاییتدی و یول اوستونده بوتون سئرچه لردن ایسته دی کی گۆرونمز هر نه وارسا یئر اوزوندن ییغیب توپلاسینلار. پری کی اونا عاشیق ایدی و اونون قورخوسوندان قورخوردی بیر سوره کسیدی باشی نین اوستون و اوندانکی بیله سیننی قره باسدی*** و باشلا دی هذیان بیله سیننی آیتدی و دئدی : " نه کی فیکر ائده سن منیم نفسی مین نارین دئه لر ی کی هاوادادی سنی اؤلدوره جک یاداکی چون اللریمی الکول لا یومامیشام تهلوکه لی بیر ییم ، یوخ ! من سئوگیلین پری ییم . تکجه ایسته بیر م گۆرونمز کرون کی سنی خسته ائدیپ منی ده اؤزونن آپارا . سن سیز حیات منه حرام دیر. " قوش ایسته دی جاواب وئره کی نفس لری آغیرلاشدی و هر نه جهد ائتدی جی یئرلینه هاوا دولمادی .

آناسی اونودولموش لار دییاریندا اونو گۆروب آغلادی . حنجره سینده ایسه بیر آواز چاغلادی کی " گئجه لری گئت کی پری نی گۆره سن . او سنین سئوگیلین دیر . اونوندا آتشی وار و قاناد لارینی آچا بیلیمیر . سنین تک کی حیاتی سئویردین اودا یاشاییشی سئویری آما او سندن قورخما یاچاق . سنه مفتون دور . او بوتون قورخولارینی اوره یینده اؤلدوروب دی . بو اونودولان لار دییاریندا هئچ خبر یوخدی . یاشاییش همیشه گۆزه ل دیر . قوی او حیاتین شالاه لی گؤل لرینده چیمسین . آتشی چوخ یوکسک دئییل!"

* ایینه دان : سنجاقک

** قیزدیرما : تب ، بدنن آتشی

*** قره باسما : کابوس گۆرمک ؛ قار قاریشیق و دهشتلی یوخو گۆرمک

لاری هوسه سالدی کی اونو آپارسین لار اؤکوزلر دؤبوشن مئیدانا . دوربونلرده ایشه دوشدو و اونون اؤکوزلردن قورخوب اویان بویانا چابالاماسیندان ، اؤزگالری لری اوچون فتوراف چکمه یه . آما ائولندیک دن سونرا خانیمی بوتون باشاراتی لا اونو ن باشینی قره بویادی آما اونون قیرمیزی دیلینه بیر چاره تاپنامادی . ائله اولدو کی جاناولار حاققیندا عالی تحصیل آلانلارا ایش تاپیلدی آما بونا کی اینسان شیناسلیق فاکولته سینی بیتیرنیشدی ایش تاپیلما دی . تاکی گئتدی موسافیر داشیماغا و ینددی ایل تمام آزادلیق و اینقیلاب مسپیرینده موسافیر چکدی . الینه آزاجیق پول گلدیک ده بیر گول ساتان ماغازاسینی یولا سالدی و گول چیچک لر ایچره داها هئچ قمی یوخ ایدی . گونلر اؤتمک ده ایدی لر کی بیزیم قهرمانیمیز یئنه کئچمیش ده کی یاشیل دوشونجه لری نین یادینا دوشدو . طبیعتی سئو ن لردن اولدو واوره یی او اوزدن دن کی باغ باخچا لار و اکین لر گونو گون دن ویران اولوب یئرینی داش ، دمیر ، کرپیچ و سیمیت* توتوردو کدرلن دی . گئتدی بیر ذرنک اوچون جواز آلدی و آدینی قویدو یاشیل جیبهه و یاشیل دوشونجه لی اینسانلاری ییغدی دؤوره سینه . تعطیل گونلر ایش لری اولدو طبیعته گئتمک و زیر زیبیلی چؤل دن ییغیشدیرماق . داغچی لار و سیاحت ائده نلرده اونلارا قوشولوب و هامیسی اولدو یاشیل سنگرلی لر کی طبیعتی و شهر لرینی گؤزه ل و یاشیل ایستیردیلر .

آما جیبهه نین اهلی گؤروردولر کی طبیعت گون به گون کیچیلیر و شهر لری حساب کیتاسیز بؤیه رک کر کثافت هر یئری گؤتورور .

جیبهه نین عسگرلری کی هامیسی آراشدیرما و تدقیق ائتمک اوصول لاری لا تانیس ایدیلار ،

علیرضا ذیحق

یاشیل سنگر لر

حکایه

بیزیم ناغیلین قهرمانی اوقدر گوجلو دئییل دی کی ائده بیلسین دئولرینن ، جینلرینن و اژدهالارین آغزیندان پوسکوره ن اودالاولارلا دؤبوشه بیلسین . او بیر دئوره دوغولموش دور کی قیلینچ وورماق عوضی قیلینچ ل اویناییردیلار و آت چاپیتماق تکجه یاریش مئیدان لاریندا اودوب اوروزماغا خاطر ایدی و هئچ درده دیمیردی . پس بیز کی قهرمان دئییریک سبب ندر؟ سببی شاید هالیوود فیلم لری نین تأثیری و یا ورزیش ساحه سنده کئچیریلن یاریش لاردان اولو و باشقا هئچ ! بو قهرمان یا حکایه میزین بیرینجی آرتیستی ، چوخ عادی بیر آدام ایدی کی آتی و سومویونن چالیشیردی و بیرگون اگر توکانینی آچا بیلمه سه ایدی ، بئلی چوخ راحتجا سیناردی . اگرده نظره گلیردی آیاق اوسته دی عائيله سینه اولان حورمت دن سو ایچیردی و ایسته میردی اونلار دونیادان دوپوب اومود سوزلوق فلسفه سی نن تانیس اولالار . اونون ایندی اللی یاشی واردی و کیمسه اوندان ایکی اوزلولوک و آیری لیک ایندی یه جان گؤرمه ییب دی . آما بیر زامان بترعاشیق ایدی . تأسسوف لرله جاوان ایدی و بیر ایش گؤرمک اولمازدی . عشقی نین پیس لی یی و چتین لی یه ده او ردا ایدی کی کیمسه قادیر دئییل دی قولونو چیرمالاییب ائلچی گئتمک له بوسئوگی یه سون قویا . نییه کی او بیر گؤزه له وورولماق عوضی ، وورغون ایدی کلمه لره . تاکی بیرگون اونون اوزون و ایتی دیلی هابئله آچیق و آیدین دانیشماسی و یاشیل باشلی لیقی ماتادور

صباحکی گون یاشیل جیبه بیر سمینار فیکرینه دوشدو و شهرین سینماسینی کی کیمسه اونون فیلم لرنی گۆرمه یه گئتمیردیب یر نئچه ساعات لیق ایجاره ائندی و اوگون کی قرار ایدی سمینار اولایبیرد ن بیره سینمانین بوتون سئانس لاری نین بیلیتینی او گون آلدیلار . سمینار کی باشلانیدی داها حتتا بیر بوش صندل ده جیبه نین عسگرلرینه تاپیلما دی و تا ایسته دیلر اعتراض ائده لر کی بو نه ایش دی اوتوز قیرخ نفر فیشقیراغا* باسیب آپاراتچی دان ایسته دیلر کی تئز فیلمی باشلایا . آپاراتچی گنجیشینجه و سینما صاحیبی اونلارا دئیینجه کی هله دؤزمه لی سیز تا سمینار قورتولا جیب لرنده کی بوتون یومورتالاری چیپدیلا سمینارا گلن آداملارین اوز گؤزونه . ائشیک دن کئچن آداملار دا بو های کوی ائشیدیب دولدولار سینمایا کی گۆره لر نه خبردی و یا هانسی فیلم دی کی اونون اوچون بو جور باش سیندیریرلار .

ایش چکیردی محکمه یه کی ماتادورلاردان بیر قهرمانیمیزین کئچمشده کی عکیز لرنین بیرینی اونا نشان وئردی و اودا جیبه نین باشچی سی اولراق یادینا دوشدو کی اگر بیرگون گول لرینه سو وئره نمه سه اونلار قورویاجاقلار ، جیبه نین اینحیلالین ایسته دی و شیکایتین دن واز کئچدی . اولدو بیر آدام کی داها روماننیک دوغولاری بوراخیب ایش گوجونو ائندی گولرینی بسله مک و اونلاری ساتیب منفعتی نن ائو ائشی یینی کئچیندیرمک .

* فیشقیراق : آغیزیندان فیشقا چالماق
سیمیت : سیمان

چوخلو آراشدیران دان سونرا بو نتیجه یه چاتدیلا کی شهرده گۆزه گۆرونمز وارلیق لار وار کی اونلارین آیاق ایزلری حتتا میکروسکوپ لا دا گۆرونموری . تا کی جیبه نین عسگر لرنین بیری کی اسطوره لر حاقیندا بیلگی سی چوخ ایدی ، شک شوبهه سی اونا گئندی کی حتمن شاهنامه نین دئولری دیلر کی گئجه لری تاپیلیب بو دام داش لاری تیکیرلیر .

بونا گۆره ده بیزیم قهرمانیمیز آتین یاریب اونا دوز باس دی کی گئجه نی آییق قالب گۆره بو دئولر نه قیلیق دیلار کی ائده بیلیرلر گئجه لری شهری بو

جور گئیش لن دیرسین لر . گئجه یاریسی بؤیوک بیر سس کوی قاغزانندی و تا سنگر یندن ائشی یه چیخا گۆردو اونلار جا کامیون و ائو تیکمک اوچون ایشله نن چئشیدلی ماشین لار بیر قورو یئری کریچ ، سیمیت و دمیرلر لرایله دولدوردولار . یئریندن دبه شینجه ماشین لار هامیسی گئتدیله و او مجبور قالدی دورومو تورپاق دان سوروشا . تورپاقین کی آغلاماق دان الی اولموردی گۆزباشلارینی سئل ائدیب قورو بیر چا یا آخیتندی .

روحوم گۆيلرينده قوشا دؤنموشدو،
ايمانيم آي شوشام، دينيم آي شوشام!

ياغيا يئم اولماز ساري سونبولوم،
قهر دن قور تولدو خاريبولبولوم،
هم اوزئيريم، هم جابباريم، بولبولوم،
سولطانيم آي شوشام، خانيم آي شوشام!

موسيقى بئشيگيم، لايلان تسلي،
موظفر اوردومون ظفري بللي،
اؤلمز شهيدلرين هونري بللي -
دولانيم، باشينا دؤنوم، آي شوشام!

ياز، حظي حسنلي، گؤزوموز آيدين،
يولوموز حاق يولو، ايزيميز آيدين،
يازيلدي تاريخه سؤزوموز آيدين -
شرفيم آي شوشام، شانيم آي شوشام!..

باكي

بير گون شيمشك كيمي قوينوندا چاخديم،
اؤزومو اودلارا يانديريب ياخديم،
هوسنونه حيرانتك باخديم، هئي باخديم،
من كنددن گل ميشم، تعزيم، باكي.

كؤنلومه بير دونيا ماراqlا گلديم،
چاغلان چئشميله، بولاqlا گلديم،
گوللو قالستوكلا، داراqlا گلديم،
سانكي كنديميزين گؤزويم، باكي.

دليسوي خزر بسن، جوشغون خزر بسن،
شكليمي، ككليمي قوملا بزرسن،
اؤزومو اولدوررم، مندن بزرسن،
آخي، من اورگي نزييم، باكي.

شعريميز - شاعريميز ŞEİRİMİZ - ŞAIRİMİZ

حظي حسنلي (HƏZİ HƏSƏNLİ) بورچالي نين
فاخرالي كندينه دوغولوب. " كهر آت نالي نئيلر!.. " ، " ،
دوشونجه نين ياشي " ، " عؤمور كؤرپولري " و س.
كيتابلاري واردير. باكي دؤولت اونيؤرسيتتيني و
ايلستانبول اونيؤرسيتتيني بيتيريب. بؤيوك بريتانيانين
" بريتانيا ائوي " نده اينگيليس ديلي اوزره تحصيل آليب.
آذربايجان يازيچيلار و ژورناليستلر بيرليكلري نين
عضوو، آيري- آيري ادبي و مئديا موكلاتلاري نين
لاورئاتيدير .

شوشام!

داها بو هسر تله هئچ اولماز داعوام،
سنه قوووشموشوق، آي سويوم - هاوام.
سنه قوووشموشوق، آي ايستي يووام -
اونوانيم آي شوشام، اونوم آي شوشام!

ايسابولاق قانلي ياشا دؤنموشدو،
اورگيم كؤكسومه داشا دؤنموشدو،

ياغديريب دولو داغلارا،
كوسدو، عرفانى - عرفانى.

جانيمدان اؤتدو گلمه دى،
او گئدن گئتدى، گلمه دى،
ندير گورن، هئچ بيلمه ديم
قصدى، عرفانى - عرفانى.

كؤنلومده دى اوردا قالان،
منسيز قالان، منيم اولان،
اوزان حظى درده دالان
كسدى، عرفانى - عرفانى...

اي والله!..

گليب اللييه يتتيشدين،
اؤزوم، اي والله، اي والله!
قارا گونلردن اؤتوشدون،
دؤزوم، اي والله، اي والله!

دونيا فانى، عؤمور يالان،
كؤنلومده دى گئرچك اولان،
اللى ايل گؤيلرتك دولان
گؤزوم، اي والله، اي والله!

نه وئريبسه، وئريب يارى،
سنه عؤمور وئرن تارى...
ازبريسن دورنالارين
سؤزوم، اي والله، اي والله!

سننن اود آلان دا سؤنر؟
سسين بولودلارى يئئر،
آراز دينر، كور ده دؤنر،
سازيم، اي والله، اي والله!

سنه باغلانبيدى، يولوم، جيغيريم،
نه اولسون، آغ دئيبيل سندن باغيريم،
بيلميرم نه دئيبيم، نئجه باغيريم؟!
كؤكسومه سانجيلان نيزييم، باكى.

بيل، نه يه حسرتيم، نندن لعلييم،
گور كى ياشامالى، يا اولمه لييم،
آليشان كرمم، يانان لعلييم،
درويش ميثاللى نين اؤزويم، باكى.

يا سيرلى - سحيرلى ناغيلين ائيله،
يا دليخاناندا عاغيلين ائيله،
منى بالان ائيله، اوغولون ائيله،
كيم دئير قوروانلىق قوزويام، باكى.

من كى كند اوغلو يام، كؤيلو بالاسى،
كؤنلوم تانرى داغى، يا ارك قالاسى،
ائه، نه لر اولوبدو، نه لر اولاسى،
گؤزويله اود گورموش حظييم، باكى.

عرفانى - عرفانى

هاوالانيب قاشيم اوستن،
اسدى عرفانى - عرفانى،
عرشه قالخدى باشيم اوستن،
توستو، عرفانى - عرفانى.

نور اله ين باغلاريم،
قار اله ين داغلاريم،
چاغيران او چاغلاريم،
سسدى، عرفانى - عرفانى.

دوشوبدو يولو داغلارا،
روح گئديب اولو داغلارا،

گۆبدن گلن لئیمی سانیم؟ -
 اود الندی، اود الندی...

حظی کی گۆردو دارلیغی،
 تامام گۆینه دی وارلیغی،
 سیز گۆرن بختیارلیغی
 زدلندی، زدلندی...

نه گزیر؟..

دیوانه درویشم ساینده سنین،
 هم سنده گزیرم، هم منده منی،
 ائله سالمیسان کی، کمنده منی،
 بیر بئله کمندیم، توروم نه گزیر.

کیم دئیر جانیمدان آیری کیمیسن؟!
 جانیمین پاراسی - یاری کیمیسن،
 کۆنول روبابیمین ساری سیمیسن،
 سندن آیری سازیم، تاریم نه گزیر.

دئییرم، سن منه نئجه یاخینسان،
 کۆنلومو کۆنلونه ائله یاخین سان،
 یاندر، کوله دؤندر، منی یاخ، اینسان،
 اود آماغا کۆزوم، قوروم نه گزیر...

کۆنلوم آخشام - سحر یولونا چیخدی،
 سن ده اوغرون - اوغرون یولونا چیخ دی،
 گل کۆنول دونیاما، یولون آچیخدی،
 آخی، سندن اؤزگه یاریم نه گزیر.

عشقینین گزری هئیکه لیگمیش،
 آلمیشدین عاغلیمی - من دلیمیمیش،
 حظیم، قوینوندا اولمه لییمیمیش،
 کفه نیم نه گزیر، گوروم نه گزیر...

اوشاقلیق چاغلاری بالدی،
 ساچیمین آغلاری قالدی،
 اوزون، اینجه بیر آغ یولدو
 ایزیم، ای والله، ای والله!

خئیری کولونکله قازیلان،
 شعیری لعلکله یازیلان،
 سیرری ملکه یوزولان
 یازیم، ای والله، ای والله!

میلیون الیلر کۆچونده،
 هئج تاپیلماز سن بیچیمده،
 بو قدر مؤهلت ایچینده
 یوزوم، ای والله، ای والله!

مجنونلار مشقینه دوشدون،
 بیر صنم عشقینه دوشدون،
 طالعیین پوشکونه دوشدون،
 حظیم، ای والله، ای والله!..

یوللار یوردوم دوزلر ایله...

یوللار یوردوم دوزلر ایلن،
 گئتمه دیم یاد ایزلر ایلن،
 سؤیله دیگیم سؤزلر ایلن -
 آد ایلندی، آد ایلندی...

دونیا ائله سیلکلندی،
 آلچاق داغلار یئکلندی،
 داها الگیم الندی -
 داد الندی، داد الندی...

سوروموزو نئیمی سانیم؟
 صبریمی گیلئیمی سانیم؟

جيغيرلار موختليف، يول همين - همين،
بيري پولون آجي، بيري روتبه نين،
دونموشام ايچينده بو سويوق قمين،
دونيا دئديگيميز بودورمو، تانريم؟!

يا اتلان، يا سورون، يا دا چابالا،
عومور اتلى اولوب چاپير دوردنالا،
او بخته يالوارير، بو دا ييغوالا،
دونيا دئديگيميز بودورمو، تانريم؟!

بو سازدا هر سيمين سسي بير دئييل،
معناسيز بير عومور - بير عومور دئييل،
حظيه سيرديسه، سنه سيرر دئييل،
دونيا دئديگيميز بودورمو، تانريم؟!

قارا داشی گویرمز...

(اونودولماز خالق شاعیر یمینر موسی یاقوبون عزیز خاطریره سینہ...)

دن گویرر، توم گویرر شاعیریم،
تورپاقدا توخوم گویرر شاعیریم،
سولار آخار، قوم گویرر شاعیریم،
بو دونیانین قارا داشی گویرمز.

گوزوم کئشیک چکر بو گوزللییه،
زمیلر یاشیلا چالار، هم گویه،
قییامتده بیرلشسه ده یئر گویه،
بو دونیانین قارا داشی گویرمز.

سئویندیر کونلومو، آی کونول درن،
کؤرپه سئوینجیمدی باغدا گول درن،
یاشیل پرن - پرن، گوی پرن - پرن،
بو دونیانین قارا داشی گویرمز.

بیله سن...

آ منیم سئودالی، بلالی کونلوم،
حسرتدن هورولموش قالالی کونلوم،
نئجه یاشاییرسان بو حالی، کونلوم؟
دئیيله سی دئییل، دئییه بیله سن...

قلبی نین آتشی منی یاندیریر،
گوزلری نین یاشی نه می یاندیریر،
آنامی کونلومون قه می یاندیریر،
اویوله سی دئییل، اوییه بیله سن...

بو عشقین نه یامان هیجرانی وارمیش،
سارالیب سولوخان خزانی وارمیش،
سئوه نین ده شیرین بیر جانی وارمیش،
یئیيله سی دئییل، یئییه بیله سن...

سئوگی شعیرلریم ایلمه - ایلمه دی،
گیزلینجه یازمیشام، هئچ کس بیلمه دی،
روحومو گوینه دن بیرجه کلمه دی،
دویولاسی دئییل، دویا بیله سن،

حظی، کئچیب گئتمه سرحد - سددینی،
سن یاخشی بیلیرسن سوزون حددینی،
همیشه شوخ گوردوم سنین قددینی،
ایيله سی دئییل، آیه بیله سن...

دونیا دئدیگیمیز بودورمو، تانريم!؟

ثروت ده، دؤولت ده گلدی - گئدرمیش،
بیر عومرون سونو کی قممیش، کدرمیش،
بو قدر یاشاماق دئمک حدرمیش،
دونیا دئدیگیمیز بودورمو، تانريم!؟

گوبیا من دە شەرلییم،
 ائله بیلمه کی، فرلییم،
 کئددن اؤترو قهرلییم،
 کؤنلوم ایستر اوچا، خالید.

دهنه نی اؤز ائویم بیللم،
 گؤرمه سه م، واللله، اؤللم،
 آپارمازسان، اؤزوم گللم،
 یوللار منی قوجا، خالید.

وورار منی کؤوشن عطری،
 سونبول عطری، یووشان عطری،
 چؤللرین بینیشان عطری -
 دییشمرم تاجا، خالید!

دیرسکلن، دیزینه سؤیکن،
 شاعیرسن، سؤزونه سؤیکن،
 سؤیکن ائی، اؤزونه سؤیکن،
 سؤیکنرسن نئجه، خالید؟!

" یانیق گرمی "

(اوستاد عدالت نصیبووا)

من ظالیم آدامام، ظالیم، عدالت،
 چال، سنین قادانی آلیم، عدالت،
 ائله دییشیب کی، حالیم، عدالت،
 دیلیم سؤز توتما بیر، لال اؤلدور منی،
 چال، " یانیق گرمی " چال، اؤلدور منی!

ایچیمده ویجدانین - دوزون سسیدی،
 شاعیر نفسیدی، سؤزون سسیدی،
 آنا لایلاسیتک سازین سسیدی،
 آنامتک کؤنلومو آل، اؤلدور منی،
 چال، " یانیق گرمی " چال، اؤلدور منی!

گؤزوموزدن قانلی یاشلار آخسا دا،
 گؤیدن اؤللو - اؤللو قوشلار یاغسا دا،
 سئلر گلیب قایالاری بیخسا دا،
 بو دونیانین قارا داشی گؤیرمز.

بولاق داشی، مره داشی گؤیرر،
 اوچاق داشی، کوره داشی گؤیرر،
 دونیانین هر جوره داشی گؤیرر،
 بو دونیانین قارا داشی گؤیرمز.

کؤوشن عطری ووردو منی...

(شاعیر دوستوم قوجا خالیده آچیق مکتوب:)

جئیرانی سالیب کمنده،
 آتلانیبسان آغ سمنده،
 گزیرسن چؤلده - چمنده،
 سالام اولسون، خوجا خالید!

کوسموسن خئیلی زاماندى،
 کوسمگین فعلی یاماندى،
 سن الله، کوسمه آماندى،
 سسین گل سین، اوچا خالید!

یازا - یازا نهنگلشن،
 اؤزو - اؤزویله جنگلشن،
 نوولا، هر دن ده زنگلشه،
 بیر تئلئفون آچا، خالید.

یاخشی کی، کئنده قالیرسان،
 درز باغلایب، اوت چالیرسان...
 پالید کیمی قوجالیرسان،
 قوجا خالید، قوجا خالید.

گۆرمه سه م يانديرار قهردن منى،
يايلاق حسرتيمين كۆروك داغلارى.

زيروه لر ال اندير، اليم آچيلير،
ماهنى اوخويورام، ديليم آچيلير،
چيچگيم چيرتلايير، گولوم آچيلير،
اي منيم عۆمرومون شريك داغلارى.

زيرون اوجا، دره لرین دريندى،
آغ دومانين باشيم اوستن سوروندو،
كۆنلوم - گۆزوم گۆزليليه بوروندو،
ياخشى كى گۆروشدوك، لئريك داغلارى!..

سنى

وارام، حالالليغا وارام،
ياخين گلمز منه هارام،
آرام - آرام، قرام - قرام
قازانيرام چۆرك، سنى.

هر گۆزله قونماز قوشوم،
باخماز گۆزوم، گلمز خوشوم،
آخى، سنسن يار - يولداشيم،
ملك بيللم، ملك سنى.

قوى، دورسونلار قسديميزه،
نيممىز وار، بسدى بيزه،
گۆى ده ائنسه اوستوموزه،
ديرك بيللم، ديرك سنى.

گۆز ياشينى سو سايرسان،
جانيميزا سوسايرسان،
من سايرام، سن سايرسان،
تانييرام فلک، سنى.

دئمه دۆزوملو اول، دئمه تلسمه،
" اوريمى نيشان آل! " - اوستومده اسمه،
سن الله، او بندى - بره نى كسمه،
عۆمرومو ياريا بؤل، اۆلدور منى،
چال، " يانيق كرمى " چال، اۆلدور منى!

گئديرم، دونيادا گۆزوم قالاچاق،
بیر ده بير ياديگار سۆزوم قالاچاق،
گئنديگيم جيغيريم، ايزيم قالاچاق،
يول وئر بو كاروانا، يول، اۆلدور منى،
چال، " يانيق كرمى " چال، اۆلدور منى!

سازينى ان دردلى پرده يه كۆكله،
يوكله قملرينى، قلبيمه يوكله،
ميليونلار ايچينده حزينى تكله،
قول قوى فرمانينا، قول، اۆلدور منى،
چال، " يانيق كرمى " چال، اۆلدور منى!
ياخشى كى گۆروشدوك...

گۆز لريم داغلارا، قايايا هريس،
داغ - داغا آرخادير، قايا متريس،
باياتى، قوشمادى، گرايلى، تجنيس
بو كۆورك كۆنلومون ليريك داغلارى.

شلاله نين، داغ چايى نين قولويام،
چمه نين، چيچگين ميصرع يولويام،
هر يئرده سيزننم، دويغو دولويام،
ائى اولو تانرى نين پئريك داغلارى.

گۆينه دهر گۆزومده شئه هردن منى،
چئشمه لر چاغيرار شهردن منى،

حظی عشقله مشق ائله دی،
آرالاندی، هر نه ایسه...

حسرت دویغولاریم (گۆیچم)

هر آن سندن اوترو روحوم گۆینه بیر،
لایلامی چالمیسان، گۆی چمن، آخی،
گلمک ایسته بیرم، یولوم باغلیدیر،
قوش اولوب اوچوممو، گۆیچه، من آخی؟!.

بوتون گۆیچه لیلر دردیمه نیمدی،
هر بیر گۆیچه لی نین دردی منیمدی،
بو دردی سینمدن در دی، منیمدی،
آخی، گۆتورمرم، گۆیچه، من آهی!..

سن قیلم، سن پیریم، سن اوجاغیمسان،
سنسیز قارالییدی اود - اوجاغیم، سان،
صباحیم، بو گونوم، هم او چاغیمسان،
اولیدیم قوینوندا، گۆیچم، من آخیر...

حظیلم، الچاتماز داغیم داغیمدیر،
سینه سی داغلانیب، داغیم - داغیمدیر،
هسرتین ان بؤیوک داغیم، داغیمدیر،
ان دردی چایین دا گۆیچه، منه آخیر...

...

طالعین یازیسی بیزدن خبرسیز
بئله یازیلیبمیش، او، بللی ایمیش.
آغ گون آغارتماز کی قارا ساچلاری،
آغ ساچلار اوزو ده تسلی ایلمیش.

حزینی وئرمه گودازا،
قانع اولار چوخدان آزا.
الده قلم یازا - یازا
قینییرام اورک، سنی...

هر نه ایسه...

اولان اولدو، کئچن کئچدی،
اولن اولدو، کؤچن کؤچدو،
بو دونیانین سونو هئچدی،
سیرر اولاندی، هر نه ایسه...

واردیم گولشن تیلسیمینده،
عومرون باهار مؤوسومونده،
کؤنلوم گول تبسسوموندن
یارالاندی، هر نه ایسه...

سندین عشقیمین بیرجه سی،
دوداغین گولون قونچه سی،
سینمین درد دویونچه سی
سیرالاندی، هر نه ایسه...

دردینله وئریب باش - باشا،
یاشاماق دا بیر تاماشا،
قلب دؤزمه دی بو قارغیشا،
پارالاندی، هر نه ایسه...

او، یاز، بو، زیمستانیمیز،
بیتدی سئوگی داستانییمیز،
بار وئرمه میش بوستانییمیز
اورالاندی، هر نه ایسه...

بو دا بیر جور مشغله دی،
اینسان بئله، عشق ائله دی،

الېينئوشه لى قىزى دا گۇردوم -
بىر آپاسىتك بوھ دى، والله!..

يامان دجه ليگديم اون بئش ياشيمدا،
همين او ياشيمدا، سئودا باشيمدا،
گئديب او توراندا ائلچى داشيندا،
او داشين اوستونده چيگيد كيميديم.

او داشين اوستونده سحرله ينده،
او داشى آدينلا مۇهورله ينده،
سنى اووسونلايب سئهيرله ينده
كيشيقير يغيديم، يگيد كيميديم.

بىزيم ائويمىزىن سول آيريجيندا،
بىر كمر يئر ينده، قول آيريجيندا،
گۆزلىم گۆزلىرىن يول آيريجيندا
ائله گۆر ميشدى، شوپود كيميديم.

بوخوما اولدوزلا، آيلا گلمه سه ،
باياتى گلمه سه ، لايلا گلمه سه ،
منى مجنون ائدن لئىلا گلمه سه
بوينو بوروق قالان سؤيود كيميديم...

آي وطن!

ائله كئچيب گئدك ايپك يوللارى،
بىزه حسرت قالسىن آنا قوللارى،
تورپاغا جان وئرك، اوپك يوللارى -
وطن دئديك بو تورپاغا، آي وطن!

تورپاق ديله گلدى، داش ديله گلدى،
بوواسى داغيلان قوش ديله گلدى.

زىروه سى دالغىندى ايتن داغلارين،
قاتارى يورغوندى اوئن چاغلارين،
گوللرى گورونمور گولشن باغلارين،
آغالارين دىبي خزلى ايميش.

بىر واخت شكلىمىزى چكن بولاقلار
گلن يولچولاردان بىزى سوراقلار.
گۆزونو يوللارا دىكن قوواقلار
اوندا شومشاد ايميش - عمللى ايميش.

حظييم، اورگيم يانان سوبادى،
عۇمرومون اونوانى قريپ اوبادى،
بو گون ياشيدلاريم چوخو بابادى،
بىر ده باخيپ گوردوم ياش اللى ايميش...

والله

گئتميشديم كى، منى قوجا قايلار،
سسيمبو يو قاچا - قاچا قايلار،
فاخراليدا هاچا - هاچا قايلار
روحودو - داشا دؤنموش دوه دى، والله!

موتال پئندير، بىر ده كى ساج يوخاسى،
گلينباجيم تنديره اود ياخاسى...
او داغلارين الوان - الوان ياخاسى
آنام توخودوغو گوه دى، والله!

قونشو قىزىن آياغيندا ساندالى،
اوتوب كئچر هم تىكانى، قانقالى،
ياناغيندا لاله آچيب، قان قاليب،
هؤروكلر قاپقارا شوه دى، والله!

سنگر، گۆزداغى، سىزى ده گوردوم،
بىر بالا جوپور ده، قوزو دا گوردوم،

دولاناریق گئن دونیانی،
جنت بیلریک بورانی.
اوپوب موقدس قرآنی،
خوشونا دؤنوب گه لریک...

گه لر

ائله آختارارسان منلی دونیانی،
نه هاراییم گه لر، نه اونوم گه لر.
عؤموردن آراز تک، کور تک آخانین
دولانیم باشینا، ها دؤنوم گه لر؟!

آغلایارسان، ایسلانار یاش قاپیلار،
حسرتینله باغریباداش قاپیلار،
اوزونه باغلانار او داش قاپیلار،
نه کؤنلوم ایستیر، نه یؤنوم گه لر...

سئوگیمیز بیتمه یهن عذاب یولودور،
بو یولدا حسرتله هیجران دولودور.
اوجا تانیریم اولولاردان اولودور،
ایستسه، باخ، تویوم - دویونوم گه لر.

کؤنلونو گؤینه دهر او نئیلر سنین،
دلی هسرتینی اون ائیلر سنین،
حظی گئری دؤنمز، او، نئیلر سنی؟!
دئمه کی، ایتنیم، سورگونوم گه لر...

سن منیم عؤمرومدده...

سن منیم عؤمرومدده قملره همدم،
طالعیم قؤور ائدیر قملر ایچینده.
من اونا قیبلگاه، سنه ده هئچم،
باش آچا بیلدینمی دملر ایچینده؟!

نه قدر گؤزلرده یاش دیله گلدی
کیمدیر باخان آغلاماغا، آی وطن؟!
آجدی آغ چیچکلر...ال قانا دؤندو،
آغ آتلی اوغلانلار آسلانا دؤندو.
شهیدلر اولمه دی، داستانا دؤندو،
داستان سیغماز مین واراغا، آی وطن!

آنام قاراباغین هر قاریشیندا،
یوبولار قانیمیز یاز یاغیشیندا.
تورباغین قوینوندا، یئر آغوشوندا
آهین گئتدی چوخ اوزاغا، آی وطن!

من حیرانام شهید وئرن میلته،
اولو تانیریم، دؤزمک اولماز ظیلته،
شهیدلرده غئیرته باخ، غئیرته،
آند ایچیبیلر بو بایراغا، آی وطن!

ملکلر چارپیشار شئیتانلا، شرله،
باریشمارام بو بیگانه بشرله.
هرله، قوجا تاریخ، چارخینی هرله،
تئز قاییداق قاراباغا، آی وطن!

وطن

آند یئریمیز سنسن ائله،
باشینا دؤنوب گه لریک.
آناسان، وطن، سن ائله،
دؤشونه دؤنوب گه لریک.

دؤنوب یووشان یگینه ده،
یئرینه ده، گؤیونه ده،
دار گونونده بیر اؤینه ده
قوشونا دؤنوب گه لریک.

آنانین مکانی بهیشت دیر گولوم
 آنا اؤزو بهیشت دیر کیمه گولوم؟
 مزارینا قوربان دیر دسته گولوم
 بولاغ تک چاغلایان آنام دیر منیم

کئچسه ده ایلر سولور سادا گولر
 آشسا باشندان دا گورولتونن سئلر
 شاهید اولور سادا دردیمه ائلر
 منه تک آغلایان آنام دیر منیم

آنا یا جان دئییه ن جانلارا قوربان
 گؤزونه اوزونه من هله حئیران
 مینجه امک لرده چکسه او جئیران
 منی دانلامایان آنام دیر منیم .

Ramiz Abdullayev
 HİZAMI GƏNÇƏVİ.

Gənçə şəhərin də olan abidən,
 Şəfəqdən nur alır acılanda dan.
 Möhtəşəm heykəldən boylanaraq, sən,,
 Azad Vətəninə, məğrur baxırsan.

Nizami Gənçəvi adın möhtəşəm,
 Bəşərin ən gözəl, bir incisi, sən.
 Mübarək səkkiz yüz əlli mən desəm,
 Xalqın qürurusan, sevinçisən, sən.

Səndən bizə qalan "Xəmsən" vardır,
 "Sirlər xəzinəsi", "Xosrov və Şirin".
 "Leyli və Məcnun"un, "Yeddi gözəl", sir,
 "İskəndərnamə" var, məzmunlar dərin.

Bədii, fəlsəfi fikirlərinlə,
 Dünya tarixində, yerin var sən.
 Bizə miras qoydun, öz əllərinlə,
 Azəri xalqının ötən illərin.

سن منیم عؤمرومده یاغان گور یاغیش،
 سنگین بولدوسان، شیمشک تک چاخیش،
 سن ووران یارالار قلبیمه ناخیش،
 اویوشماز بو ناخیش چملر ایچینده.

سن منیم عؤمرومده دومانسان، نسن؟
 سن مندن بیر دونیا اومانسان، نسن؟
 ترسینه یوزولموش گومانسان، نسن؟
 گور نه لر اویودوردون کیملر ایچینده؟

سن منیم عؤمرومده بیر اسیم کولک،
 نیظامی یوزولموش دورنا کؤچو تک -
 بئلمیش طالعییم، بئلمیش دئمک،
 من تکم، تکجیم چملر ایچینده...

سن منیم عؤمرومون درد، ورمیسن،
 حظییه تای ائتمه ائنه، کره می سن.
 نغمه به لرسن یئر کوره می سن،
 اوخو زیل سسینله، بملر ایچینده...

علیرضا ذیحق

منیم آنام

محبت چیچه یی اوره ک نیسگیلی
 قلبیمده هر زامان گؤزل سئوگیلی
 وارلیقیمدا ، حیاتییم لا ایلگیلی
 آنام دیر هر زامان آنام دیر منیم

کؤچرسه گئتسه ده بو دییار دان او
 گؤزه ل دیر دونیادا هر بیر یاردان او
 چوشغون دورهر بولاغ دان پینار دان او
 گونش تک پارلایان آنام دیر منیم

قونچانی گولشنده بولبول، نغمه لره گولدورور
سوسسا بولبول، گول یثرینده بیتسه قالقان یاخشیدیر

کیم قوپارسین زوغدان اول، پیرپیزلانان قالقانلاری
کۆک ووروب زوغلانمامیشدان چارا قیلسان یاخشیدیر

خوشلاسین نه ی چین گره ک ایرانلیلار پاپ درنه بین
شنلی درنکلر بزندیمرمکده ایران یاخشیدیر

آزقین آز فرهنگ ایله چوخلاردان آرتینماقدادیر
بويله آرتین عیلتین تئزلیکده تاپسان یاخشیدیر

بوخسا کال جاهیل یئتیشمز، قیره ده کال گتیه لی
دردینه بو کالارین عئل ایله درمان یاخشیدیر

توختامازسا عئل ایله، ائلردن عوزرون قیلمالی
کال یئتیشمزلر کۆکون دیدن قوپارسان یاخشیدیر

آغلادیب شیون قوپارماق آرتیرار ائل قایغیسین
«ایمان»ین اولچونده کالدان چوللو میدان یاخشیدیر سامانی

**شعری از «سلطان محمد فاتح» با تخلص
«عونی»**

باغدا گولدن بحث ائدن یاناغینی قصد ائدر
سرو'دن سؤز آچانلار اندامینی قصد ائدر
دلبره واصل اولماق دار-ی دونیادان مراد
عاشیق عشقین دردی ایله درمانینی قصد ائدر
بو فانی دنیا ایچین دگمز قورو غوغایا
اجل کی بو دونیانین زیانینی قصد ائدر
بیلدیزلاردان یوجه دیر گؤز یاشی ائشیگینده
بو بولوتلار آه'یمین دومانینی قصد ائدر
ای عونی بیٹی پوزما بحثی اغیار ائيله بیپ
شعر او کی ساده جه جانانینی قصد ائدر

**پ.ب (کئیوان) حسین اوغلو
دوزورم داینا**

چکدییم دردلری دییه بیلیمیرم
دیز چوکوبد قارشیندا دوزورم داینا
خوش گون حسرتینده یاشاییب دیلسیز
قم کدر ایچینده اوزورم داینا

آرواد باشماغینا قارشیب باشماق
آلیم بوش آجیندان مله بیر اوشاق
تهمتلر باش یاریر اولمور ساواشماق
فلیین اوزونو گزیرم داینا

قارداش قارداشینین توتور سوراغین
آلچاق تیکیر توتانلارین داداغین
یاندیران یوخ مظلوملارین اوجاغین
قان کیمی گوزلردن سوزورم داینا

یاشاییش دوستاغا چئوریلیب داها
دیله گئتیرنلر باتیر باتیر گوناها
داها وارلیغیمیز دونوبدور آها
چارام یوخ جانیمدان بئزیرم داینا

یئتیشمز

اماموئردی سامانی (ایمان)

تام یارانمیشدان ادب ارکاندا اینسان یاخشیدیر
کال یئتیشمز دال قالدان، دالدالانسان یاخشیدیر

چاش، قبان توسپور، بییین بوش، گۆن قالدین، ایسلامازین
هارداسا ترکین قیلیب یالقیز دولانسان یاخشیدیر

اولسا قونشون بانلاییب، کورلار کافاندا دویقونو
بويله قونشو بانلاغینندان دارسا زینندان یاخشیدیر

بایقوشا محفیل گرکمز، ذووق آلیر ویرانادان
بانلاییب محفیللری قویدورسا ویران یاخشیدیر

قاضی برهان‌الدین

قاضی برهان‌الدین
(۱۳۹۸ - ۱۳۴۵)
دولتمرد، عالم، ادیب و
شاعر بزرگ تورک
می‌باشد. نام اصلی وی
برهان‌الدین احمد
است و خانواده‌اش

منسوب به قبیله «سالور» از تورکان اوغوز می‌باشد که در قرن ۱۳ از تورکیستان به آناتولی کوچ کرده، ابتدا در «کاستامونو» و سپس در «کایسری» ساکن شدند.

تحصیلات ابتدایی خود را از ۴ سالگی در نزد پدرش شروع کرده ضمن یادگیری زبانهای عربی و فارسی مدتی بعد در مدرسه مشغول آموختن علمی مانند لغت، صرف، نحو، معانی، بیان، عروض، حساب، منطق و حکمت شد.

در سال ۱۳۵۸ در ۱۴ سالگی با پدرش به مصر رفته و در آنجا شروع به تحصیل در دروسی مانند فقه، اصول فقه، فرائض، حدیث، تفسیر، هیئت و طب نمود. در سال ۱۳۶۲ به شام رفته و ۱۸ ماه از کلاسهای درس مولانا قطب‌الدین رازی استفاده کرد. پس از رفتن به حج (که در برگشت پدرش وفات نمود) به مدت یک سال در حلب به تحصیلات خود ادامه داد.

برهان‌الدین در سال ۱۳۶۴ به کایسری برگشت. با انقراض دولت سلجوقی در آناتولی دولت‌های محلی (بگ‌لیکلر) تأسیس شده بودند که کایسری هم جزو دولت محلی کوچکی بنام ائرتنا (Eretna) بود که در «سیواس» و شهرهای اطراف بنا نهاده شده بود و حاکم آن هم غیاث‌الدین محمد بگ بود.

برهان‌الدین مدتی در بعنوان قاضی القضاة کایسری انجام وظیفه نموده و ثابت نمود که دولتمردی عالم، عادل، باهوش، شجاع و مردم‌دار است. بعدها نیز در پست‌هایی مانند مشاور بگ، وزیر و نایب بگ در دولت ائرتنا اشتغال داشته و نهایتاً دست به تأسی دولت قاضی برهان‌الدین به مرکزیت سیواس زده و ۱۸ سال حکومت نمود.

قاضی برهان‌الدین در کنار این زندگی پر تلاطم، با ادبیات و شعر هم مشغول بوده و به سه زبان عربی و فارسی و

تورکی شعر سروده است. دیوان اشعار تورکی وی شامل ۱۵۰۰ غزل، ۲۰ رباعی و ۱۱۹ تویوغ است. وی از پیشگامان سرودن شعر تورکی در وزن عروض می‌باشد. در کنار غزلهای عاشقانه، اشعاری با مضمون دینی و تصوف هم دارد. برهان‌الدین در اشعارش از زبان محاوره مردمی هم استفاده می‌کرد که به اشعارش ویژگی خاصی می‌بخشد. همچنین به آرایه‌های ادبی بخصوص جناس علاقه ویژه‌ای داشت.

برهان‌الدین بعنوان یک شاعر متصوف که اشعار زیبایی تصوفی فراوانی دارد، هرگز زندگی دنیوی را اهمال نکرده و از ذوق و صفای دنیای مادی غافل نبود. غزلهایش مملو از عشق بشری و مادی است، حیات پر جنب و جوش وی نیز مملو از ماجراجویی، مبارزه و جنگ بود که بازتاب این وجه شخصیتی و حالات روحی وی را نیز در اشعارش می‌بینیم. همچنین در اشعارش در رابطه با طبیعت به تصویرپردازی‌های بسیار زیبایی برخورد می‌کنیم.

یک تویوغ از قاضی برهان‌الدین:

حاققا شوکور قوچلارین دئورانی دیر

جومله عالم بو دم‌ین حیرانی دیر

گون باتاندان گون دوغان یئرہ دگین

عشق اری نین بیر نفس سیرانی دیر

یک غزل از قاضی برهان‌الدین:

گۆزونه گووه‌ننی گۆر، اؤزونه اؤزه‌ننی گۆر

سۆزونه سئویننه باخ، قددینه قیوانانی گۆر

نئجه جادو ایسه گۆزو، نئجه تاتلو ایسه توزو

نئجه شیرین ایسه سۆزو، سن آنا اینانانی گۆر

کۆنولوم چَلَب ائویدیر، یؤنو اول یولا قاویدیر

ایکی دنیا بیر جویدیر، بو قانینا قانانی گۆر

بنی جانیمین سپندی، ساچی عقلیمین کمندی

جانینا سالیب بو بندی، اول اودونا یانانی گۆر

بو نه ساچ معطر اولموش، بو نه یوز منور اولموش

نه یاناق گول-ی تر اولموش، جانینی یا جانانی گۆر

عنوان یک کشور اصیل اروپایی تبدیل به آرزویی نهان گردید که روح و روان دولتداری روسی را از درون در محاق خود دارد.

اروپا روسیه را از خود نمی داند، روسیه نیز خود را کشوری غیراروپایی به شمار نمی آورد. در ذهنیت تمدن اروپایی، روسیه بیگانه ای خطرناک است که به خاطر تقسیمات جغرافیایی در داخل قاره اروپا قرار گرفته و جبر تاریخ، این غول دوست نداشتنی و ترسناک را با فرهنگ اروپایی هم‌رنگ کرده است. در ذهنیت روسیه، تمدن روسی بخشی اصیل، از تمدن اروپایی است که جایگاه قدرتمند و پرافتخاری دارد، ولی اروپا حاضر به پذیرش آن نیست و بیهوده از دوستی با وی پرهیز می کند.

روح اروپایی نه آمادگی از خود شمردن روسیه را دارد و نه توانایی پس زدن کامل آن را در خود می یابد. چنین روحیه ای، در رفتار با روسیه، دوگانگی ویژه ای را در ذهن اروپایی ایجاد کرده است که شاید بتوان آن را «کابوس روس در اروپا» نامید. لذا اروپا در اولین فرصتی که دست می دهد، برای تحقیر و تضعیف روسیه استفاده می کند. و اوکراین یکی از این فرصت‌های تاریخی است که غربی‌ها بدست آورده اند. (در چگونگی رفتار با روسیه فعلی اهداف آمریکا و انگلیس با اهداف کشورهای عضو اتحادیه اروپا تفاوت‌های بارزی دارند، ولی این نوشته درصدد پرداختن به آن نیست.)

■ پیدایش تاریخی

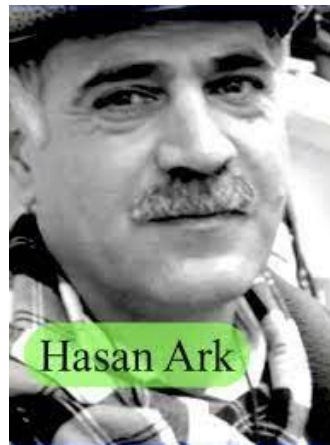
به نظر برخی از محققین، مردمانی که کشور روسیه را تشکیل داده اند، ترکیبی از فنلاندی‌ها و اسلاوها هستند که در طول تاریخ به صورت شاه نشین‌های جداسری که اختلافات زیادی با یکدیگر داشته اند، اداره می شدند. اولین دولتداری این قوم در سال ۸۸۲ میلادی با نفوذشان به سواحل حاصل خیز رودخانه دنیپر در شهر کیف ایجاد شد. بخش غربی دشت قبیچاق، سرزمینی بسیار وسیع و حاصل خیزی است که قبایل مختلف تورک باقی مانده از خزرها، قبیچاقها، چنک‌ها در آن زندگی می کردند. با ورود اسلام در میان قبایل مختلف تورک، حکومت‌های تورک شرق و غرب دریای خزر از جمله دولت خزرها که بخش‌های وسیعی از دشت قبیچاق را تحت حکومت خود داشتند، دچار بحران شدند. این بحران حاکمیتی، ناپایداری فرمانروایی را پدید آورد. ضعف فرمانروایی در

سویال مَدیادان در لَمه لَر

ناتنی در غرب، بیگانه در شرق نگرشی اجمالی بر تهاجم روسیه به اوکراین

حسن ارک

روسیه کشوری با نژاد اسلاوی است که در موقعیت جغرافیایی بین شرق و غرب قرار گرفته است. از دیدگاه انسان شرقی، دنیای شرق در روسیه به انتها می رسد و از دیدگاه انسان غربی، دنیای شرق از روسیه آغاز می شود.

در طول تاریخ، تمدن اروپایی هیچ وقت روسیه را یک کشور اصیل اروپایی ندانسته است. همچنین تمدن شرقی نیز روسیه را کشوری مجزا از تمدن شرقی بحساب آورده است. از این رو تاریخ روسیه در برزخی ما بین تمدن شرق و تمدن غرب گرفتار بوده است. از زمانی که تمدن اروپایی برتری تکنولوژی و صنعتی را بدست آورد، رسیدن به مرتبه تمدن و صنعت اروپایی و بدست آوردن مقبولیت به

اسماعیل یوسف اوغلو

استالینین حیرت‌انگیز دهنشتلی

جنایت فاجعه‌سی

تاوارژلر (товарищ)

ایلیک اولاراق سالاملاریمی و سئوگی‌لریمی عزیز و حورمتلی یوردداش و دیلداشارلاریم چاتدیرمالیام و بارماق اوجو سولچو هموطن‌لریمیزه بیر ایکی اوج صحیفه‌ده دیرناق آراسی آیدینلیق وئرمک نیتینده اولاجام.

اوزوم‌ایله بنله بیر قرارا گلمیشدیم داها بو چیرکین مسئله‌یه توخونمایم نجه‌کی تاریخن یادداشیندا عئرمی آرداش آوانسیانین راپورت‌ایله "سازمان جوانان فرقه‌ی دمکرات" فدایی‌لرینی نجه مین کیشی ایران آدلانان اولکه‌سیندن، قوزی آذربایجانا یرتیجی پالانی حوکومتین قلدار حمله‌سینده، سورگون ائندنده، لووا وئریر...

بیر چوخ ایرانی، روسیه اکتبر اینقلابینین توتالیتریزمین دورونده ایراندکی فعالیت‌لرینین مومکونسوزلویونه گوره بوتلاری جننت اولان سووئت ایتتفاقینا سیغینان ایران کمونیست پارتیاسینین لیدرلری و عضولری اکتبرین ۱۹۱۷ ده، روسیه‌یه گئدرکن کوله دوندورلر!

داها سونرا سولچولارین قالیب گلدیک‌لری طرفیندن "بویوک اکتبر سوسیالیست اینقلابی" آدلاندیرالان روسیه‌ده ۲۵ اکتبر ۱۹۱۷ حادثه‌سی، یئتمیش‌دورد ایل و خصوصاً "ایلیک اوج اون ایلیلینده، ان یوکسک اتئکی‌لریندن بیرینه صاحب اولان بیر اوردو، چاغداش دنیا تاریخینین سیاسی سیستم‌لرین آراسیندا، ان یوکسک قتل‌لری پرونده‌سینه صاحب اولورلار.

میان تورکها، فرصتی طلایی را برای شاهزادگان روسی به ارمنان آورد که از شمال به جنوب سرازیر شوند و اولین دولت پایدار خود را، در کیف ایجاد کنند. تلاش قبایل مختلف تورک برای بازپسگیری سرزمینهای از دست رفته هرگز به نتیجه دلخواه نرسید اما دولتداری کیف هم هیچ وقت نتوانست از این جنگهای مزمین رهایی یابد؛ در نهایت مجبور گردید برای نجات از تاخت و تاز تورکها از غرب دشت قیباچاق به درون جنگلهای شمال عقب نشینی کند و مسکو را جایگزین کیف نماید.

زمانی که این قوم برای ایجاد اتحاد و یکپارچگی در بین قبایل خود مجبور به ترک دین چند خدایی شد. در پی برگزیدن دین واحد تک خدایی، سفیرانی را به مراکز دینی مختلف فرستاد. اولین دینی که رد کردند، اسلام دین پذیرفته قبایل و دولتهای تورک بود. آنها دین یهود را نیز که پذیرفته خزران بود، رد کردند

منبع: مجله انجمن - شماره ۴۶

نسخه کامل یادداشت را در لینک زیر بخوانید:

<https://goroobonline.ir/1634-2/>

ایران سوسیال تاریخی آراشدیران تورج اتابکی ۱۹۳۵-
۱۹۳۹ ایلر آراسیندا مینلری ایله ایرانلی لاری باکی،
داشکند، موسکوا و دیگر سووئت شهرلرینده اعدام و یا
اوزون حبس جزالارینا محکوم ائدیلدیکلرینی یازیر.

جنوبی ایران آذربایجانلارین دئدینه گوره " موسکوودا
سول دوشونجه لرینه باغلی اولان ایرانلی لار، چئشیتلی
کمونیست میللتلری ایله بیرلیکده قارا ماشین لاری ایله
موسکوانین کنارینداکی " کومونارکا " بیر باغچایا
آپاریلیدلار. آتیجیلار اونلاری تیرباران ائدن سونرا کوتلوی
مزارلیغا باسدیردیلار! بو کوتلوی مزارلارین قالیقلاری هله
ده ایندی یئرینده دورولار.

سووئت ایتتیفاقیندا یاشایان یابانجیلارین یوز مین لر ایله
اینسانلارین اولدورمه سی اوچون حوکومت امرلری و ثریلیر.
۱۱ اگوست ۱۹۳۷ جی ایله لهستانلی اوزگور اینسانلاری
محو ائتمک اوچون عملیات امری وئریلدیکده، ۱۴۴۰۰۰
آدام حبس اولوندو، اونلاردان ۱۱۰۰۰۰ مینی اعدام امری
حزین طرفیندن وئریلدیر.

چین لی تورک اوغورلارین توتولماسی اوچون ۲۰
سنتیابردا حزب کمونیستین عملیات امری ۲۵۰۰۰ نفری
سونسوز دونیایه گوندریلدی.

۱۹۳۸ جی ایلین یانواریندا ایستالنیست تهلوکه سیزلیک
آپاردیغی جنایت عملیاتلاریندا لئتونلی لار، استونی لار،
یونانیلار، ایرانلی لار (گونئی آذربایجانلی لار) و باشقا ساکن
اولونموش میللتلری سووئت بولگه سینده یاشی یان بیر سیرا
عملیاتدا ۳۵۰۰۰۰ کیشی حبس اولوندو، بونلاردان
۲۴۷۰۰۰ دن آرتیق اعدام عملیاتینین قارشیسیندا
قالدی لار.

ایران کمونیست لرینین ایلك نسلینین عاقیبتی ایران
خالقینین شومونا چاتمیش اولسایدی، سونراکی نسل لر
بوتون هوسلری ایله کمونیزمه و سووئت ایتتیفاقیتدا
ایناناجاق و وارلیغینی بو قدر موحکم بیر اینام لا اوستونه
قویا قادی می؟

استالین جهنم ده کی مین لرله ایران لی نین بو قدر هیجان
وئریجی اولان بله جهیی اصلی فریادی نئجه ائشیدیلمه دی؟

۱۹۳۰ جی ایل لرین توده پارتیاسینین مغلوبیتیندن سونرا و
۱۳۲۵ جی ایله دئموکراتیک گونئی آذربایجانین
پارتیاسینین دوشوشوندن سونرا، و ۱۳۶۰ جی ایل لرین

اعدام ائندلرین سایبی سووئت توپلاما دوشرگه لرینده اولان
کمونیست تهلوکه سیزلیک تشکیلاتی طرفیندن آجلیقدان
و اذیت چکن لرین سایبی خصوصی ایله اوکرایینادا تخمیناً
۲۰۰۰۰۰۰ میلیون یاخین اولدورولور.

سووئت کمونیست کمیته سینین پارتیاسینین ۱۹۵۶ جی
ایله مسکوادا کئچیریلیمیش ایرمی نچی قورولتایندا نیکیتا
خروشچوف گیزلی حئساباتداکی جنایت لرینده ژرف
استالینی گوناه لاندیردی اساسیندا، اکتبر انقلابین
قوروجوسو و اساس نظریه چی سی اولان ولادیمیر لنینی بو
بووک جنایتده اورتاقلیق ائتھامیندن اوزاق ساخلایار
کن، اصلیندن اوزو ده جنایتین اساس اجراچیلاریندان
بیری اولان خروشچوف حئسابلاندیغی آچیقلامالار
استالینین خاطره سینین قوربان وئررک، بوتون سووئت
سیستیمینی بو قورغینا یولوخمقدان چالیشدیردی کی
پرده آرخاسیندا ساخلاسین و هئچ اولماسا بیر نئجه ایل بو
تئزی آپارماغا نایل اولدولار.

آنجاج او دئورده سووئت کمونیزیم تاریخی ایله تانیش
اولانلار اوچون خروشچوفون تاکتیکی سی گونش دن داها
آیدین دیر.

اصلینده، استالین امکداشلیق ائتمک روسیاداکی ایلك
قیرغینلاری و اولوم دوشرگه لرینی تشکیل ائدن بلشویک
پارتیاسینین عینی گوجلو لیدری لنینین بیر تله سی دیر!
لنین چی استالیننیست رژیمین تعجب لو قوربانلاری
آراسیندا سووئت ایتتیفاقیندا ایضطرابلاری و اولدورمه لری
چوخ اوزون مددت گیزلندیرمک و نامعلوم بیر فاجیعه
چئویریلن لرین چوخ سایبی دا ایرانلی واری دیر.

بو فاجعه نین و اونون اولوجولرینین تدریجا " کشف
ائدیلمه سی دیرلی بیر سعی ایله ایدئولوقلارین و
دوگماتنیست لرین (پافشاری بر درستی مفهوم و عقیده)
سوسقونلوغو سو قصدی دن سون قویان تدقیقاتچیلار بیزلر
بورجولویوق.

۱۳۲۰ جی ایله کمونیست پارتیاسینین وارثی اولاراق
قورولان ایراندا توده پارتیاسی بو ایتکین اینسانلاری
اونوتماغی اوستون توتدور. بعضی توده لیدرلرینین
آپاردیغی آراشدیرمالاریندا سووئت کمونیست پارتیاسی،
لیدرلرینین طالعینی آخترماغا وادار ائدیلدی، لاکین اونلارا
بو ایشی تامام ایله اونوتمالاری و " مسئله نی داوام
ائتدیلمه لمه لری " اوچون خبردارلیق و اویری ائدیلدیر!!!

حبس و ایشگنجه قورخوسو ایله سووئت ایتیفاقینا قاچان
ایرانلی سولچولارین اکثریتی وطن لریندن داها بویوک
چتینلیک لری له قارشیشلاشدیلار.

یئترلی اولار کی ۱۳۲۰ جی ایلدرده سووئت ایتیفاقینا
سیغینانلارین و ۱۳۲۵ ایلرین دن سونرا باشلارینا نه
دئهشتلی فلاکت لر گتیریلیر!!!

رضا پالانی دیکتاتوراسینین قورولماسیندان سونرا سووئت
ایتیفاقینا قاچان " ایران کمونیست پارتیاسی " نین، بوتون
لیدرلری و فعاللاری محکمه لره چاغریش ائدیلیلر و
کمونیست کادرلاری بیر ایکی کیشی دن سونرا هامیسی
اعدام اولونور.

یالنیر ایراندا رضا پالانین دوستاقیندا قالان سولچولار
جانلارین دیری ساخلاییلرلار.

تخمینا " ۱۹۲۸ جی ایله ایستالین رژیم
موحکم لئمه سی و سووئت ایتیفاقیندا کی قانلی استالینین
ائتنیکی و اینانج تمیزله مه لری، خصوصی ایله ایکنجی دنیا
ساواشلارین سیراسیندا ، کوتله وی سورگون لره و بویوک
اوله جکی قتل عام و قیرغینلارا باش آتدی و سونرا
سووئت ایتیفاقینین ائتنیک پلانین بویوک مقیاسیندا
دئیشدیرمه نیئتیده اولدولار.

۱۵۰۰۰۰۰ میلیوندان آرتیق اینسانلاری سیبری و اورتا
آسیانین اولکه لرینه سورگون ائدیردیر.

سورگون رسمی ندن لرینه گوره، سووئت کمونیست رژیم،
ائتنیک آیریمچیلیق و آلمانلاری ایله ایش بیرلی
طرفیندن سوچ یاپیلیب، گوستریلیدیر.

کومونیست ایستالین رژیم طرفیندن اوکراینالیلار،
بولغارلار، اوزبکلر، لهستانلار، کره ی لر، ولکالی
المانلار، یونانلار، لاتویایی لار، لیتوانیلار، استونیالیلار،
یهودی لار، آخیسکا تورکلر، آذربایجانلار، تورکم لر بیر
بویوک ائتنیکی تمیزله نه سی ایله سیبری اولومونه
گوندیریلدی.

ایراندا توده پارتیاسی تبلیغاتی سینین نتیجه سینده،
ایرانین اکثر ضیالی لارینا سووئت ایتیفاقینی یئر اوزونده
بیر جننت اولراق تانیتدیری و استالین لیدرینی سی تایش
و خالقیلارا " انسانلیغین قورتاراجی سی / منجی بشریب "
گوستریلیدیر.

گرجستاندا ۱۹۳۸ جی ایله ایکی میلیون یاریم اینسان
یاشایردی و بو قانلی تمیزله یی جی لره ۳۰۰۰۰ کیشی

اولرینده ایران ایسلام جمهوریتینده یاشایان، سووئت
طرفدارلاری ایران کمونیست لرینه (توده و سازمان فداییان
خلق اکثریت تشکیلاتی) اولومجول ضربه لرینی حکومت،
سولچو ایستالینیست لر ووردولار.

ایسلام اینقلابیندان سونرا کی ایرانلی سولچولار سووئت
ایتیفاقینا سورگون ائدر کن، اوکتیابر اینقلابیندان اورتایا
چیخان سیستم سون یاشاماق گونلرینه یاخینلاشیردی و
آرتیق اولدورمک اقتداریندا دئیل دیر.

بلی، سون نسیل " قولا ق آ قاپیلما دی و سووئت
جلادلارینین اعدام دسته لرینی ایله قارشیشلادی.
انجاق عینی نسیل، " کمونیزیم جننتی " نده
گوردوک لریندن، دئهشتلی بیر پیسخولوژی ضربه لرینی
آلدی و باشقا بیر شکل ده روحی و روانی خسته لیک دن
هلاک اولدولار.

سون نسیل کمونیست لرین باشینا گلن لری آنلاماق اوچون
اتابک فتح الله زاده نین کتیبی " یوسف داینین آوی "
(ایک نشری ایسوچ ۲۰۰۱) چوخ اوخوناقلی بیر کیتاب
اولراق فداییان خلق (اکثریت) تشکیلاتینین بو کئچمیش
اویه سی سووئت آذربایجانینا گلن کیمی گوزله دییی ایده آل
جمعیتین ترسینه آلچاق و چیرکیلی بیر دنیا ایله
قارشیشلادی!!!

اونون کیمی یوزلرله آیری ایرانلی گنج بو چوخ آجی بیر
حقیقت له قارشیشلاییر و بعضی لری موازینت لرینی /
تعادل لارینی ایتیریر و حتی بئله بیر فاجعه یه نایل اولماق
اوچون حیاتلارینی بوشا چیخدیق و وئردیک لری اوچون
اوزلرینی اینتیجار ائدیرلر!

استالین، تروتسکی نی و انون فاناتلارینی حزب دن قووور.
۱۹۲۴ - ۱۹۳۸ جی ایلردن استالین کمونیست
یولداشلارینی و ان یاخین موتفیق لری کامنف و زینویفیف
حزب دن قووب و اولدور!

کمونیست حاکیمیتین ان قانلی ایللری ده ۱۹۳۶ - ۱۹۳۸
آراسیندا " بویوک قورخودولما / ارعاب بزرگ / و یا بویوک
تمیزله مه / پاکسازی بزرگ " دورو دیر.

بو ایکی ایل ده ۱۵۰۰۰۰۰۰ توتوقلاندی و بو
توقولانلارین یاریسی اعدام ائدیلدیر.

و بو دئهشتلی جنایتین حیاتا کئچیریلمه سینده استالین
ساغ الی نیکولای یژوفین بیرینجی رولی وار دیر.

انديلميش ۱۵۰۰۰۰ آذربايجانلی اولورولدو، اونلاردان ۲۸۰۰۰ ی محکمه سیز اعدام انديلدیر!!!

۱۹۵۳ جی ایلین مارت آییندا استالین اولوموندن سونرا باقر اوف رهبرسیایا رهبرلیک ائتمکده گوناھلاندیریلدی.

سووئت ایتتیفاقی اینقلاب محکمه سی طرفیندن موحاکمه اولوندو و اعداما محکوم انديلدیر. محکمه نین ایلک چیخیشینین سون ۱۷ دقیقه سینده حکمونو قبول اندی و پشمانچیلیق و آذربايجان میللتینن عوذر ایسته دیر.

و باقراوف ۱۹۵۶ جی ایله اعدام انديلدیر.

بو مدت عرضینده اولدورولن و دئورتاسیا/ سورگون/ تبعید اولونان آذربايجانلی لارین دقیق سایی سی معینله شدیرمک اوچون ۱۹۳۷-۱۹۳۸ جی ایله قدر ۷۰۰۰۰ الی ۱۲۰۰۰۰ تطبیق انديدی تخمین انديلدیر.

او زمان آذربايجان اولکه سینین اوچ میلیون یاخین اهالی سی اولان سووئت دورونده نفوذو واریدیر و آذربايجان اوچون چوخ یوکسک بیر رقمی دیر!!!

آذربايجان تورکجه کیتابلارین یابین و آراشدیرما اوچاغی " آذربای"

آچار سوزلری

- ☞قوندارما
- ☞قان آخیران
- ☞یوسیپ جوغاشویلی تاخما آدی ژوزف استالین
- ☞ستالینن چیرکلی دونیاسی
- ☞روسیا سوسیال دئمکرات ایشچی
- ☞پارتیاسی/ حزب سوسیال دمکراتیک کارگران روسیه
- ☞پلخانوف و لنین سوسیال پارتیاسینین گورکملی و اونونده گندن سیمالاریان
- ☞منشویکلری ایله بلشویکلرین ۱۹۰۵ بولنمه سی
- ☞مرکزی تروییکا کمیته سینده ایکی یهودی بلشویکلری کامیف و زینوفیف یاخین مناسبتلری ایله واردیر.
- ☞بو اوچ نفر سووئت مجلسینین صدرین قوردولار
- ☞ستالین بیر اولکه نین سوسیالیزیم مدافعه سی
- ☞کاکانوویچ، استالینن ساغ الی
- ☞هیتلر ایله استالین
- ☞سول سیاسی دوشونجه سی
- ☞پالانی حکومت (ایشغالچی پهلوی)
- ☞ستالینن مزدورلاری
- ☞کاکاب
- ☞مرکزی امک و آچیق ائتیم
- ☞دوشهرگه لری و یترلشدریمه باش ایداره سی/ مجمع الجزایر گولاگ «اداره کل اردوگاهها و اقامتگاههای کار اجباری»
- ☞سووئت اتفاقی ۵۸ ماده ده، اون سگگیز آرتیرلما متمم جنایت قانونی سی
- ☞توتالیتر سیستمی/نظام تام گرا
- ☞هانیریش همیلمر فرمانده SS در جنگ المان و شوروی
- ☞یاکوف و واسیلی جوگاشویلی استالینن قودوقلاری
- ☞ارشو ده قالان زیبیل فسلیر

@Yusufoglu

جنایت مسولیتینه جلب انديلیر و بونلاردان ۱۵۰۰۰ نی اعدام و یا امک دوشرگه یترلرینه (اردوگاههای کار اجباری) گوندریلیر.

سندلی دلیل لره گوره سووئت ایتتیفاقیندا بویوک دئورسیا دورونده ان آزی ۱۳۰۰۰۰۰۰ میلیون آدام اولدورولدو، توپلانیش دوشرگه لرینه سورگون انديلی و مولکی اوزسل حقوقلاریندان محروم اولورلار.

بویوک تمیزلمه سووئت ایتتیفاقیندا ۱۹۳۶-۱۹۳۸ جی ایلرده آپاریلان سیاسی رهبرسیا عملیاتلاریندا و باسقی کمونیست پارتیاسی و سووئت حوکومتی رسم لرینین و قیرمیزی اردونون کوماندانلیغینین گئیش شکلیده تمیزلنمه سی، جیددی پلیس نظارتی، دوستاقا سالماق، تخریبات شوبه سی، حبس و اعداملار اوزباشینا/ دلخواهی دیر. رهبرسیانین/ شدتتی باسقی سی ان آغیر دورو (۱۹۳۷-۱۹۳۸) روس دیلینده "یژوشچینا" آدلانیر.

بو دوروده عمومیت ایله بیر پلیسین سربست ایشتراکی ایله، تخریباتچیلارین اجتماعی شوبه لری، محکمه نماینده لری و مخالف لرین حبس و اعداملاری ایله تصویر اولونور. او واختکی سووئت لیدرلری ژوزف استالین بویوک تمیزلمه اوچون ایلك نوبه ده جواب دئه دئیل دیر.

سووئت آذربايجانداکی استالینست رهبرسیالارین/ سرکوب اساس فیگورو آذربايجان سوسیالیست اولکه نین کمونیست پارتیاسینین بیرینجی کاتبی " میر جعفر باقر اوف" ایدی. میر جعفر باقر عاباس اوغلو، سووئت ایتتیفاقی اوزرینده استالین حاکیمیتی دورونده ۱۹۳۲-۱۹۳۵ جی آذربايجان کمونیست پارتیاسینین بیرینجی لیدری آذربايجان اولکه سینده دیر. ۱۹۲۱ جی ایلین فئورالیندان ۱۹۲۹ جی ایلین معینهدک و ۱۹۲۹ جی ایلین دکابریندان ۱۹۳۰ جی ایلین آوقوستونادک سووئت دئولتین تهلوکه سیزلیک خدمتی رهبری آذربايجاندا اولموشدور. ۱۹۴۰ جی ایله سول تفکرین باخیشیندا میر جعفر باقراوفون تمیزلنمه سینین نتیجه سینده تخمیناً ۷۰۰۰۰ مین ضیالی و دوشونجه لی آذربايجانلی باقراوفون امری ایله اولدورولدو.

تخمیناً ۲۹۰۰۰ دینی عالیم و اینتئلکتوال / آچیق فیکیرلی اجتماعی بیر قووه اولاراق اولدورلور. تکجه ۱۹۳۷ جی ایله ۱۶ ارن و حربی باش کماندور آذربايجانلی اعدام اولونور!

آذربايجانین قزاقستانداکی سفیرلیندن وئرلن مکتوبا گوره، استالین حاکیمیتی دورونده قزاقستانا سورگون

Khudafarin

Türkcə - Farsca

Haziran 2022 - İL 20 - SAY 207 (ELMİ-ƏDƏBİ-KÜLTÜRƏL DƏRGİ)

[http://www. Khudafarin.ir](http://www.Khudafarin.ir)

<https://t.me/xudafarindargisi>

BU SAYDA بو سايدا

